תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על סוכה

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על סוכה

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-סוכה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף כט: 4
דף ל: 27
דף ל: 31
דף לא: 32
דף לא: 37
דף לב: 43
דף לג: 44
דף לג: 47
דף לד: 49
דף לד: 50
דף לה: 51
דף לה: 57
דף לו: 62
דף לו: 63
דף לז: 65
דף לז: 67
דף לח: 68
דף לט: 69
דף מא: 71
דף מא: 73
דף מב: 78

דף כט:

אשר כשריון צדקה לובש. דל וחולי עוזר ומחבש. נושא עון וחטא כובש. יהיה בעזרתינו בחידושי פרק לולב הגזול והיבש:

לולב הגזול. פירש"י לולב כף תמר ולא כל האגוד וטעם דלא נקיט בקיצור כל המיני' בשם לולב ביאר רש"י לקמן במתני' דערבה ע"ש ואני עני אכתוב בזה לקמן אי"ה בחידושינו למ"ד ע"ב וע"ש מ"ש תוס' שם סוף ד"ה ולקניי' בשינוי השם ע"ש ובפני יהושע:

והיבש פירש"י משום ואנוהו דס"ל דמעכב וע' תוס' והנה בגטין כ' ע"א ס"ל לרב אחא בר יעקב דבהא פליגי ר' יהודה ורבנן דלר' יהודה כשר אפי' להעביר קולמוס על השם ולרבנן פסול אפילו בדיעבד וא"כ רבא לקמן ל"א ע"א דהמציא פלוגתא חדשה ר' יהודה לא מקיש לולב לאתרוג ורבנן מקיש וצריך נמי לדחוק דהדר הוא שם תואר שיהי' מהודר ולא שם העצם של אתרוג וכמו שהרגיש בחי' ריטב"א לא הי' צריך לזה הדוחק אלא לכ"ע הדר הוא שם העצם של אתרוג ור' יהודה ורבנן לטעמי' דלר' יהודה ואנוהו אינו מעכב בשום מצוה ולרבנן מעכב בכל המצות אלא ל"ל רבא ס"ל כר"ח התם בגטין דלא כר"א בר יעקב ע"כ נדחק דפליגי בהדר ורש"י ס"ל כמקצת פוסקים דפסקו התם לענין שנכתב שלא לשמו כראב"י ומשו"ה פי' כאן כהילכתא אלא דקשי' לר' אחא בר יעקב קו' תוס' מלולב מצוה לאגדו משום ואנוהו ואם לא אגדו כשר ש"מ ואנוהו אינו מעכב י"ל כבר רמז בס' כפו"ת דיש לחלק בין הפרקים אלא שלא ביאר ולפע"ד החילוק מבואר די"ל דהמצוה עצמה צריכא הידור הן בד' מיני' הן בכתיבת השם הקדוש ובכל המצות ומעכב נמי אבל מי שכבר קנה ד' מינים כולם מהודרי' בעצמותן אין עיכוב שיהדרהו מבחוץ לאגדו בגמוני' של זהב או לאגדו כלל כמו שמביאי קרבן יביא מובחר שבבהמותיו ואפי' שחט כחושה מצוה אפי' בשבת להביא אחרת שמינה משום הידור מצוה כמבואר במס' מנחות פ' ר' ישמעאל ע"ש ומ"מ אינו מעכב לחפות קרני השור בזהב כמו שעשו מביאי בכורי' להידור מצוה וה"נ דכוותי' ולק"מ קו' תוס' אך אי קשי' לי ממתני' פראד"מ ציצין שאינן מעכבי' המילה ומפורש שם בש"ס דאית בהו משום ואנוהו ומשו"ה הוה ס"ד שם דלחד מ"ד אפי' פירש יחזור עליהם בשבת משום ואנוהו דדוחה שבת ומ"מ אי לא חזר עליהם אינם מעכבי' המילה ש"מ ואנוהו אינו מעכב וקשי' על ר' אחא בר יעקב ודוחק לומר מתני' ר' יהודה היא וי"ל דאינו מעכב המילה היינו שהתינוק נמול לאכול תרומה ולעשו' פסח אבל האב המצווה למול בנו לא קיים מצותו דלא קיים ואנוהו וזה מעכב לעושי מצוה ולא במצוה גופי' כן נ"ל ומיושב שיטת רש"י וק' על תוס' וכי נעלם מהם ומכל הראשוני' סוגיא דגטין הנ"ל וצ"ל דס"ל התם מפרש קרא זה אלי דוקא ואנוהו פי'

בקדושת אלי כתיבת השם בעי' נוה וכן הכא בד' מיני' מפורש הדר בעי' נאה לעיכוב אבל בשארי מצות אינו לעכב ועוד אפשר הוה זה אלי והדר ב' כתובים בקדושת השם ואתרוג בעי' הידור לעיכוב ולא בשארי מצות שאינו מעכב כן צ"ל:

ובחי' אגדה אמרתי דהתם בפראד"מ מייתי תנא דדרש ואנוהו אני והוא להתדמות בדרכיו של הקב"ה ואונקלוס תרגם ואנוהו אבנה לו מקדש ע"ש ובפירש"י פרש' בשלח דרש ואנוהו לשון נוה ודירה וצ"ל כולהי שמעי' מיני' ורש"י פי' בפ' תרומה בפסוק והאמה מזה והאמה מזה למדך תורה ד"א שיהיה אדם חס על היפה נמצא מדנבנה לו מקדש נלמוד שהקב"ה חס על היפה ומדמצוה להדמות בדרכיו כדדרשי' ממשמעו' אני והוא ממילא מובן שאנחנו גם כן צריכים לחוס על היפה בקיום מצותיו וא"כ כל ב' דרשו' א' הם ותלוי זה בזה:

והנה כ' תוס' דשיעור יבש כר' יוסי בן משולם נפרך בציפורן ולא ניחא להו למימר שיעורא שאפס ליחות היינו שיתלבן הלולב משום דלא שייך בהדס שלעולם לא יתלבן ע"כ שיעורא בנפרח בציפורן דשייך בכולהי ולראב"ד דיעה אחרת עיי' ר"ן ועיי' תמים דעים ולפע"ד לטעמא דהדר כל שנה איהו הדר אפי' נפרך בציפורן כל שלמראה עיני אדם נראה יפה ה"ל הדר כמו אתרוג סרוח מתוכו אבל משום זה אלי ואנוהו גם זה פסול ומכ"ש דאיכא משום הקריבהו נא לפחתך כמ"ש הרז"ה:

קא פסיק ותני. ע' תוס' שנתקשו איך יחלוקו ר' יוחנן דשמעתין עם ר' חנינא דמטביל בי' ותרוויי' הילכת' נינהו ולבסוף תירצו דלדינא קיי"ל כתרווייהו דחיישי' למצוה הב"ע ומכשרי' חסר מיום שני ואילך וחזזית פסול כל ז' מ"מ בדיוקא דמתני' פליגי נהי דר' חנינא מודה לדתנא מסברת חוץ דמהב"ע מילתא היא מ"מ בדיוקא דמתני' פליג וס"ל דאין הדינים צריכים להיות דומי' דאע"ג דחזזית פסול כל ז' מ"מ חסר כשר בשאר הימים ולתי' זה דהתוס' צ"ל ר' יוחנן דמדייק קפסיק ותני אה"נ דס"ל א' משניהם או חסר פסול כל ז' שאיננו הדר או חזזית כשר בשאר הימים כהירושלמי מיהו תוס' תי' עוד תי' אחר דוקא בריש פרקי' מדקדקי' ע"ש ולא צריכא להנ"ל הארכתי בזה מפני שראיתי בכפו"ת מפקפק על דברי תוס' אלו והדברי' כפשוטי' לפע"ד:

בעה"י מה שחנני הי"ת ר"פ לולב הגזול פק"ק פ"ב מעלי יומא דכיפורי' תקפ"ז לפ"ק:

קפסיק ותני. יש לעיין דלכאורה יש להבין מסידור המשנה דלא פסיל גזול ויבש ביט"ב מדפלגינהו ולא כייל להו עם אשרה ועיר הנדחת ש"מ לא שוו דפסולא דגזול אינו אלא ביט"א ונימא כן נמי ביבש והדר וכרב לקמן וירושלמי דחזזית וכן דעת כמה ראשונים דגם הדר לא פסיל מן התורה אפי' במקדש אלא ביט"א וא"כ אין כאן קפסיק ותני ומזה

נ"ל ראי' לסברת ה"ה פ"ח מלולב דאשרה דמתני' היינו אפי' שכבר בטלה ורק הואיל ונטעה מתחלה לכך והואיל ונתגדל באיסור דין הוא ליפסול משום מהב"ע ומשמע בהא ליכא שום מחלוקות כל שתחלת גדולו באיסור אסור לכ"ע משום מהב"ע כאשר יבואר אי"ה. והנה לפי המבואר בב"מ ק"א ב' וכלישנא משום כחשא דארעא דהכי קי"ל וע"ש פרש"י ד"ה משום כחשא א"כ הנוטע אילן בקרקע גזולה הוה תחלת גדולו באיסור ואי הוה נקיט גזולה ואשרה בחדא בבא ה"א גזולה דומי' דאשרה שתחילת גדולו באיסור אבל גזול אחר לית בי' משום מהב"ע לכן נקיט לולב גזול בבא בפני עצמה ולעולם פסיק ותני לאסור אפי' בשארי ימים ומשום מהב"ע אפי' לא נטעה מתחלה לכך ולפ"ז י"ל אמוראי דפליגי שמואל ורבא לקמן ולא חשו לפסיק ותני היינו דס"ל דאשרה דמתני' אפי' בלא נטעה מתחלה אלא באשרה דמשה עסקי' דאין לה ביטול או בשל גוי קודם ביטול לכל מר כדס"ל בזה אבל לא מיירי משל גוי אחר ביטול ומשום דנטעה מתחלה מהא לא מיירי וא"כ הוה מצי למנקט לולב עם אשרה בחדא בבא ומדלא נקטינהי בחד בבא ש"מ גזול לא פסיל אלא ביט"א ונהי דהדין אמת דאשרה שנטעה מתחלה לכך אסורה אפי' אחר ביטול לכ"ע משום מהב"ע כמ"ש ה"ה דדין הוא שיפסול מסברא חצונה מ"מ מתני' לא מיירי מהכא לשמואל ורבא. והנה ה"ה כתב שהרמב"ם הי' לו הגי' כך באשרה משום מהב"ע וכ' הכ"מ שגי' זו לא נמצאה בשום מקום וי"ל דבאתרוג גרסי' יש ספרים כמ"ש תוד"ה משום כו' וזה הי' גי' רמב"ם דס"ל באתרוג דלא בעי שיעור אלא משום גמר פירי לא שייך פסול מיכתת שיעורא ועיר הנדחת משום דלית בי' דין ממון אבל של אשירה אפי' קודם ביטול שייך בי' דין ממון כיון דאפשר שתתבטל וכ"כ ר"ן פ' כל הצלמים (ודוחק לאוקמא בע"ז של ישראל דרמב"ם מפרש אשרה דמשה של גוי קודם ביטול אבל של ישראל לא שכיחא) וא"כ אתרוג של אשרה ע"כ מהב"ע וק' למ"ד לא חיישי' למהב"ע בשארי ימים ואשרה דומי' דעיר הנדחת דפסול בכל הימים וע"כ משום דנטעה מתחלה לכך דכ"ע מודים במהב"ע כי האי דנטעה מתחלה לכך ומ"מ לקמן ל"א ב' כדפריך ארבא דאמר לולב של ע"ז אם נטל כשרה לא הו"מ לשנויי משנתינו משום מהב"ע ובנטעה מתחלה לכך דא"כ אי הוה ס"ל לרבא אשרה דלולב נמי מיירי כמו אשרה דאתרוג א"כ הל"ל לולב הגזול פסול כל ז' כר"י מדפסיק ותני ואין לומר דא"כ ה"ל לכייל עם אשרה די"ל ה"א דומי' דאשרה דנטעה מתחלה לכך וכמ"ש לעיל לר"י אעכס"ל לרבא נהי באתרוג ע"כ מיירי בנטעה מתחלה לכך אבל אי לא נטעה מתחלה לכך לא שייך למיסרי' משום כתית שיעורא דלא בעי אתרוג שעור מ"מ בלולב מיירי אפי' בלא נטעה מתחלה ומשום מיכתת שיעורא בלי ביטול והו"מ למינקט לולב בחד בבא ומדלא נקטי'

ש"מ לולב דוקא ביום א' פסול ואיידי דפלגינהי גזול מאשרה גבי לולב פלגינהי נמי גבי אתרוג אבל לעולם לרבא לא מיירי בלולב בנטעה לכך א"כ שפיר קשה ארבא עצמו דאמר לולב של ע"ז אם נטל כשר וצריך לשנוי' באשרה דמשה היינו קודם ביטול ורבא אחר ביטול עתו' שם ד"ה באשרה כנלע"ד ליישב פסק הרמב"ם עפ"י דרכו של ה"ה אעפ"י שה"ה בעצמו לא פי' כן עי' וק"ל:

משום דהוה מהב"ע. לעיל ט' א' הקשה תו' למ"ל גבי סוכה לך למעוטי גזולה ת"ל דה"ל מהב"ע ומסיק דהוה דרבנן והיינו כשמואל דשמעתין אבל לר' יוחנן נ"ל דס"ל להתו' דס"ל כהירושלמי דמייתי תוס' ורא"ש לעיל שם במתניתין דלכ"ע צריך לחדש בה טפח ע"ט ע"ש וס"ל דלכ"ע בעי' לשמה ובסברא בעלמא פליגי אי בעי' כולי' או סגי בטע"ט ולפום סוגיא דש"ס דילן דלא ס"ל כהירושלמי ומפיק מלך למעוטי גזולה הק' תוס' לעיל ותירצו דאותה סוגי' ס"ל מהב"ע לאו דאורייתא אבל ר' יוחנן דשמעתין דס"ל דאורייתא איהו סביר כהירושלמי הנ"ל וטע"ט דאורייתא וזה נראה דעת רמב"ם דלא מייתי הך דבעי' חידוש טע"ט היינו משום דס"ל דירושלמי מדאורייתא קאמר מקרא דלך ואנן קי"ל כסתמא דתלמודא דלעיל דלך למעוטי גזולה וכשמואל דמהב"ע ל"ד וא"כ הפוסקים כר' יוחנן דמהב"ע ס"ל כהירושלמי דבעי' טע"ט דאורייתא וזהו כהב"י ודלא כמג"א רסי' תרל"ו ע"ש והנה ק' זו דלך י"ל וכן מצאתי ממש בס' דברי ר"ש להגאון מה' שלום פיורדא זצ"ל כגון שלקח ב' אילנות בשל חבירו שיש ספק אם קנה קרקע ויש ספק אם העצים העולים מן השרשים הם שלו או של בעל הקרקע עי' מס' ב"ב פ"א א' במתני' וגמ' שם וקי"ל הממע"ה אמנם אם חזר אידך ותקפה איכא מ"ד אין מוציאין מידו כמבואר בב"מ ו' ב' ומבואר שם דזה לא מיקרי לכם כיון דאי יתקפנו אידך אין מוציאין מידו א"כ אע"ג דלא תקפה לא מיקרי שלו דהרי פריך התם פוטר עצמו בממונו של כהן ע"ש וא"כ אי סיכך בעצים הנ"ל לא הוה שלך ומ"מ לא הוה עבירה דהרי דינא הכי הממע"ה וא"כ מה שנדחקו תו' לעיל דמהב"ע לאו דאורייתא ולא תירצו כנ"ל היינו משום דלא קי"ל הכי וכמ"ש תו' ב"מ ו' ב' ד"ה פוטר ע"ש אבל מ"מ על ר"י דשמעתין לק"מ די"ל דס"ל כמ"ד תקפו אין מוציאין וכנ"ל ועד"ז י"ל ק' תו' במצה של טבל לקמן ל"ה א' ד"ה אתי' ובפסחים ל"ח א' ע"ש ולהנ"ל משכח"ל בספק כגון גר שנתגייר וספק אם נתמרחה התבואה קודם שטבל או אח"כ עי' ס"פ הזרוע דמספק איסורא חייב משום טבל ומפריש והוא שלו דהממע"ה והכא אפי' למ"ד תקפו אין מוציאין י"ל כמו שהק' תו' בב"מ ו' ב' הנ"ל הא הוה ממון שאין לו תובעין ומי יכול לתוקפו ותי' במכירי כהונה ע"ש והכא בגר שנתגייר לא שייך מכירי כהונה ובשלמא לעיל גבי קנה ב' אילנות בשל חבירו דבעל הקרקע יכול

לתוקפו מבעל האילן או בהיפוך אבל הכא בטבל לא שייך אלא מכיריו דהיינו שרגיל בו מאז ליתן לו כל מתנותיו ונפקא מקרא איש מאת מכרו ופרש"י בפ' שופטים לבד ממכרו על האבות ע"ש וזה לא שייך בגר שנתגייר עכשיו וא"כ משום גזל ליכא ומשום כל שאינו בא לידי חמוץ איכא דספיקא איכא למ"ד ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא. ונקל לישב ק' תו' דשמעתין ממצה ש"ט תי"ל דה"ל מהב"ע דבלא"ה צריך להבין מאי מקשה תו' דלמא בטביל למעשר עני דלית ביה חיוב מיתה אלא לאו בעלמא ואתי עשה דאכילת מצה ודחי ל"ת דטבל וכמדומה לי שלזה נתכוון בכפות תמרים ע"ש וי"ל דק' תו' הא בלאה"נ נמי הוה מצה גזולה וליכא למימר כמ"ש תו' בפסחים ל"ח דמיירי בכהן עצמו האוכל טבל ולפי הנ"ל בטבול מעשר עני בעני עצמו ז"א דהא מוזהר העני על שלו ליתן לעני אחר ועכצ"ל כתי' קמא דתו' שם ולקמן ל"ה ב' בא"ד הנ"ל דמיירי שאוכל יותר מכשיעור ע"ש א"כ הרי היה יכול להפריש וליכא עשה דדחי ל"ת וא"כ ק' ת"ל משום מהב"ע כצ"ל כונת תו' אמנם לפי הנ"ל י"ל לעולם דלי"ל אלא שיעור וה"א אתי עשה ודחי ל"ת קמ"ל משום שאינו בב"ת חמץ ואי משום דה"ל מצה גזולה לזה י"ל כנ"ל בגר שנתגייר וק"ל ומיהו בלאה"נ הריטב"א לקמן ל"ה א' מישב שפיר קו' תוד"ה אתיא:

אר"י משום רשב"י משום דה"ל מהב"ע. בירוש' פ' ואלו קשרי' ומייתי לי' ב"י בטא"ח סי' קצ"ו באורך והתם מייתי לי' מדכתי' אלה המצות עשאן כמצותן הרי הן מצות ואם באו בעבירה אין מצות ע"ש נ"ל דרשב"י דמפיק לי' מוהבאתם לא פליג אדרשה דהירושלמי דבש"ס דילן פ"ק דמגלה דריש מאלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה והשתא י"ל דמוהבאתם ה"א דברי קבלה הוא שחידשו נביאים ומדרבנן בעלמא הוא אלא שבודאי אין לומר שלסיג וגדר אסרו הנביא דלסיג יכול לחדש דז"א שהרי אדרבא הסיג הוא בהיפוך שאחז"ל שיכפר מפני תיקון מזבח שלא יהי' כהנים עצבים ומזבח בטל וע"כ לאו משום סיג אסרוהו אלא מעיקור הדין והשתא ממ"נ אי תאמר נביא רשאי לחדש מצוה א"כ ע"כ תדרוש אלה המצות לדירושלמי שאם עשאן בעבירה אינינו מצוה א"כ מהב"ע פסולה מן התורה ואי דרשת מיני' שאין הנביא רשאי לחדש א"כ ע"כ מה שחידש הנביא איסור להביא גזול ע"כ מדאורי' אסרו או מקרבנו ולא הגזול ובא הנביא ולימד שאין הפירוש דגזל קרבן דחברי' אלא גזל חולין והקדישו או הלמ"מ הוא ואסמכוה אקרא ועכ"פ מוכח דמהב"ע פסולה מדאורייתא. ולפ"ז יובן היטב פלוגתת עולא ור"י בגיטין נ"ה לסברת תו' דטעמא דעולא משום מהב"ע ור"י לי"ל והיינו עולא לטעמי' דס"ל סברת כהנים עצבים אך ר"י לטעמי' לי"ל הך סברא אדרבא יש לגדור משום מזבח אוכל גזילות א"כ שפיר י"ל דמהב"ע כשר דאלה המצות לומר שאין הנביא רשאי לחדש ולא

לדירושלמי והבאתם את הגזול מדרבנן ודברי קבלה למיגדר מילתא בנודעה לרבים שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות ויש להסביר זה בקרא דמלאכי שם באמרכם שולחן ה' מגואל הוא וניבו נבזה ושוב קאמר והבאתם אה"ג כו' ע"ש בפנים היינו אי לא שהיו מדברים דופי על המזבח לא איכפת לן בגזול אך אומרים מגואל הוא ואוכל גזילות א"כ יש לאסור גזול ובדרוש הארכתי:

ואיידי אפרש כל דברי הירושלמי ס"פ אלו קשרים דמייתי הרב"י בטא"ח סי' קצ"ו דלא כהמפרש שמפרשו בדוחק דקאמר התם מצה גזולה אינו מברך בתחלה אבל בסוף דמים הוא חייב ואר"א אין עברה מצוה ור"י אמר אין מצוה עברה ושוב מפיק לי' מאלה המצות כנ"ל ואקדים דכבר כתבתי במק"א דלכזית בהמ"ז בעי' כזית גדול בתוך מעיו משא"כ לצאת י"ח מצוה סגי בכזית קטן שיהנה גרונו בכזית ועי' ההפרש ספג"ה ומכ"ש לר' יהודה בעי' לבהמ"ז שיעור ביצה ולצאת י"ח סגי בכזית לכ"ע נמצא האוכל כזית מצה מצומצם לא הי' צריך לברך בהמ"ז ושם כתבתי שבאמת כן הוא דעת הרוקח דמייתי הרב"י בטא"ח סי' קנ"ח ודלא כמג"א דמשוי לי' ט"ס ושם ביארתי מ"מ דשארי הפוסקים דלא הזכירו דין זה ס"ל דעל כזית מצה לכ"ע מברכי' בהמ"ז דמצותו אחשבי' אכילה ושיעור וכמו בסוכה בלילה הראשונה אע"ג דשיעור ברכת לישב בסוכה הוא בכביצה דוקא מ"מ בלילה הראשונה מברך על כזית דמצותו אחשבי' וה"נ ואין זה ראי' גמורה מ"מ כנ"ל דעת הפוסקים. עוד אקדים מ"ש מג"א סי' קצ"ו דמדלעסי' קנאו בשינוי דלא הדרה לברי' ע"ש וא"כ כשגזל מצה ולעסי' שוב יוצא י"ח מצה בשעת בליעה וליכא משום מצה גזולה שוב ראיתי שכן כ' להדיא הריטב"א בישוב ק' תו' לקמן ל"ה א' ד"ה אתי' כו' ונכון הוא אלא נהי דלענין קנין משום מצה גזולה ליכא מ"מ תלי' בפלוגתת ר"ת ור"י לר"ת אכתי איכא משום מהב"ע אעפ"י שכבר קנאה בשינוי מעשה ע"י לעיסה ולר"י דוקא כשהמצוה גורם הקנין כגון שינוי רשות דקרבן אבל כשאין המצוה גורם הקנין מכיון שקנאה בלעיסה שוב בשעת בליעה אין כאן מהב"ע וכבר כ' רמב"ן במלחמת ה' בשמעתין דבפלוגתא זו פליגו תנאי ואמוראי ר"פ הגוזל עצים וא"כ דברי הירושלמי כפתור ופרח דקאמר מצה גזולה אין מברכין עליה בתחלה דנהי אם כבר לעסה שוב יוצא ידי מצה בבליעה וליכא גזל מ"מ איך יברך אשר קדשנו והקב"ה לא צוה לקנות גזל ע"י לעיסה כדי לי"ח מצה אך אי עבר ולעסה ובלעה ויי"ח מצה שוב מברך בסוף בהמ"ז על כזית מצומצם דכיון דיי"ח מצה שוב אחשבי' מצותו לברך גם בהמ"ז ואתא ר' אילא ואמר דגם בסוף אין מברך דאין עברה מצוה נהי מטעם גזל הוה לכם מ"מ לא יי"ח דמהב"ע הוה אפי' אחר קנין וכשיטת ר"ת ואתא ר"י ופליג נהי דמהב"ע פסולה

היינו אין מצוה עברה שלא תגרום המצוה את העברה שקונה ע"י המצוה וכשי' ר"י אבל אחר שכבר נעשית העברה וניקנית לו ע"י שינוי מעשה דלעיסה לית בי' משים מהב"ע ודכ"ע מיהת מהב"ע פסולה אלא הכא פליגי בשי' ר"ת ור"י ומסיק מנ"ל לתרוי' הך דינא בפשיטות ומייתי לי' מאלה המצות וכנ"ל. ודע דלשי' רש"י דשמעתין דפי' גבי אונכרי כר"ת דלאחר קנין יאוש נמי שייך מהב"ע ואפ"ה פריך ש"ס ולקנינהו בשינוי מעשה ושם עכצ"ל דס"ל לחלק דהקנין הבא ע"י שינוי אעפ"י שהבעלים לא נתייאשו ע"כ אין כאן שום הפקר ואפ"ה קונה ועכצ"ל דבר אחר הוא ופנים חדשות באו לכאן וא"כ שוב לא נעשה בו עברה ג"כ ולא מיקרי מהב"ע אלא אחר קנין יאוש ולא אחר קנין שינוי ועמג"א סי' תרס"ט סק"ב ובמחה"ש ויבואר לפנינו אי"ה וא"כ לפ"ז ליתא לפירושי בירושלמי הנ"ל מ"מ רמב"ן דמפרש פלוגתת אביי ורבא וראב"י ורבנן ר"פ הגוזל עצים בדר"ת ור"י ס"ל אפי' אחר שינוי מעשה שייך מהב"ע והא דאונכרי מישב שם ע"ש א"כ א"ש פי' הנ"ל בירושלמי. והנה מה שיש להק' לאביי ר"פ הגוזל בדראב"י אין זה מברך וקשה ממ"נ אי שינוי במקומו א"כ לא קנה העיסה ולא הוה עריסותיכם ואין כאן חלה ונשאר בטבלו והוה נמי ברכה לבטלה וכבר עמד בזה בש"א בהל' מצה דהרי הוא בעצמו ס"ל יאוש כדי לא קנה ב"ק ס"ו וא"כ במה קנה העיסה שיועיל הפרשת חלתו ולכאורה י"ל נהי דלראב"י שינוי מעשה אינו קונה אפי' כמה שינוי מעשים טחינה ולישה ואפיה ועוד שע"י המעשים נשתנה גם השם מחטין לקמח ולעיסה ולא קנה מ"מ אפשר ע"י שינוי שם חדש בקריאת שם חלה קונה עם צירוף כל הנ"ל ולא משכחת מיעוט עריסותיכם ולא הגזול אלא בגזל עיסה אבל גזל חטין דאיכא כל הני שינוים עם שינוי שם חלה קנה ופוטר העיסה אלא שא"א לקרוא שם בלי שיברך דא"כ כבר עבר מצותו ושוב לא יברך וע"כ הברכה היא בעצמה קריאת השם וקנין והברכה באה כא' והיינו ניאץ דאמר ראב"י אבל לעולם בעלמא מברך על איסורים וגזילות כיון שאין הברכה גורמת ואמנם רבא ס"ל לראב"י שינוי מעשה קונה ואפ"ה אמר כיצד מברך ש"מ שאינו מברך על שום איסור וגזל אפי' אחר קנין וכהרמב"ם ועי' היטב ב"י בטא"ח סי' קצ"ו הנ"ל ועי' השגת הראב"ד פ"ה מביכורים הי"א עמ"ש הרמב"ם דמברך להפריש חלה כ' בשם השאלתות שצ"ל ה"ז תרומה ובשאלתות ר"פ צו כ' אחר שברך להפריש תרומה אומר ה"ז חלה והרגיש בסתירת לשון זה בשאילת שלום סי' ע"ט ע"ש ותו הק' למה לא הביאו פוסקי' שצריך לקרות שם ולע"ד לא סגי בקורא שם תרומה לבד דלמא תרומת גורן קאמר אלא צ"ל או חלה ולמאן דאמר חלה אינו אלא עוגה בעלמא צ"ל תרומ' חלה ע"כ מי שנוסח ברכתו להפריש תרומה סגי שיאמר אח"כ ה"ז חלה ומי שנוסח ברכתו להפריש חלה

יאמר אח"כ ה"ז תרומה ואנו שאומרי' להפריש תרומ' חלה כמ"ש ש"ך רסי' שכ"ח א"כ תו אי"צ לומר מידי דהברכה היא קריאת שם וא"ש ק' שאילת שלום ומ"מ נ"ל כל הנ"ל דוחק דלמ"ד שינוי במקומו משמע שאין שום שינוי מועיל לקנין ויבאר לקמן אי"ה:

דכתיב והבאתם אה"ג. ברמב"ם פ"ה מאי' מזבח גבי ערלה וכה"כ מבואר דמהב"ע נהי דלא הוה קרבן מ"מ הקדש פסול הוה ונ"ל דנפ"ל מהאי דמיון גופי' דומי' דפסח דלי"ל תקנתא להקרבה אבל לבדק הבית חזי' וה"נ דכותי' גזול וכל מהב"ע. ובזה נ"ל ליישב מה דמקשי' כיון דאית לי' לרשב"י קרא דאני ה' שונא גזל בעולה למ"ל קרא דגזול דומי' דפסח שאינו אלא דמיון בעלמא והקישא ומה צורך והכתיב צוח שונא גזל בעולה ועי' לשון רמב"ם פ"ה מאי' מזבח הנ"ל. והנה הרמב"ם והראב"ד תרוי' ס"ל דשינוי רשות אינו קונה לגמרי להרמב"ם הכלי קנה אבל חייב לו דמים והראב"ד ס"ל בהיפוך צריך להחזיר הכלי לבעלים אם יחזירו לו דמיו והכלי בידו לשיעבוד עי' לשונו בהשגות פ"ב מגניבה ויצא להם כן ממתני' דב"ק קי"ד לקחו חמורו ונתנו לו חמור אחר ה"ה שלו ובברייתא קתני יחזור לבעלים וס"ל דלא פליגי תרוי' ס"ל יאוש לא קני אלא שינוי רשות והרי הוא שלו היינו הכלי ויחזור לבעלים היינו הדמים וראב"ד מפרש בהיפוך ע"ש בשיטה מקובצת בשם רשב"א בב"ק קי"ד ועי' ב"י בטח"מ סי' שנ"ג מבואר מזה דלא ס"ל כר"ת שבתו' ב"ק ס"ז ב' בסוה"ד דשינוי רשות בע"כ לא הוה שינוי רשות מהא דנטלו מוכסי' ע"ש דלרמב"ם הוה שינוי רשות וזה ברור ונ"ל לפי מאי דס"ל לרמב"ם דיאוש כדי לא קנה וגם שינוי שם לא קנה מוכח ע"כ דשינוי רשות דע"כ מהני דאלת"ה תקשי מנ"ל לרשב"י להמציא שונא גזל בעולה משום מהב"ע דלמא משום דלא קנה לי' דיאוש כדי ושינוי השם לא קנה ורק שינוי רשות דגבוה וכיון דהקב"ה שונא גזל ואינו רוצה לקנות אע"ג דהגזבר או הכהן דלא ידע שהוא גזל מקבלו ממנו מ"מ הקב"ה שיודע שהוא גזל שונאו ואינו רוצה לקנות והוה שינוי רשות בע"כ ולא קנה והיא גופי' קמ"ל קרא שהקב"ה שונאו ולא קנה הקדש וממילא לא הוה של גזלן להקדישו כלל ונשאר חולין אבל בעלמא לית לן בה במצוה הב"ע אע"כ מדמפיק רשב"י מהכא מהב"ע ש"מ שינוי רשות בע"כ הוה שינוי ושפיר הוכיח רשב"י מכאן מהב"ע וממילא מוכח מנטלו מוכסי' את חמורו דשינוי רשות אינו קונה לגמרי כרמב"ם וראב"ד הנ"ל ועפ"י ר"פ הגוזל ומאכיל. ולפ"ז מיושב הנ"ל משונא גזל בעולה לחוד לא הו"מ להוכיח דאיכא למימר כנ"ל דלא קנה בע"כ ובאמת אינו קדוש כלל אבל השתא מוכח מגזול דומי' דפסח דעכ"פ הקדש פסול הוה אלא להקרבה פסול וכיון דעכ"פ נעשה הקדש מוכח או שינוי רשות בע"כ קונה או שינוי שם הקדש קונה או יאוש כדי קונה מ"מ שוב מוכח דשונא גזל בעולה מני הוא משום

מהב"ע. ובזה מיושב ק' תו' מבריתא ר"פ לולב וערבה לכם למעוטי שאול וגזול דלכאורה נראה דב"ש דסובר שינוי במקומו עומד אפי' שינוי מעשה מ"מ שינוי שם ושינוי רשות וכבר רמזתי זה לעיל שכנלע"ד וא"כ לדדהו אין להוכיח מוהבאתם את הגזול דלי"ל תקנתא משום מהב"ע די"ל משום דשינויין אינן קונים ולי"ל תקנתא וכבר כתבנו דאי לא מוכח מקרא דוהבאתם ממילא לא מוכח נמי משונא גזל בעולה נמצא לב"ש בודאי ליכא למיחש למהב"ע לאביי אפי' בברכה דמנאץ לא חייש אלא משום דשינוי אינו קונה והנה הך ברייתא דלכם למעוטי שאול וגזול מוקי לקמן ר"פ לולב וערבה כר"א דס"ל מכשירין דוחה שבת והוא ר"א שמותי מתלמידי שמאי כמבואר רפא"ד ע"ש וא"כ בדין הוא דנקיט גזול דלי"ל מהב"ע אבל למאי דקי"ל שינוי קונה ואפ"ה קאמר גזול דומי' דפסח ש"מ חיישינן למהב"ע. ולפ"ז י"ל רבא לטעמיה דס"ל התם לב"ש נמי שינוי קונה ורק שאני אתנן דמאיס לגבוה א"כ אס"ד דקרא דוהבאתם מכריע דמהב"ע פסול א"כ גם לר"א שמותי כן הוא וקשה ק' תו' אס"ד דחיישינן מן התורה למהב"ע למ"ל למעט גזל מלכם ועוד מנ"ל למעט גזל מלכם כלל דלמא דווקא שאול אבל גזל קניא ביאוש וכדאמר רבא במתניתין אע"כ מוכח מזה דלא חיישי ברייתא למהב"ע או דלי"ל דמיון דגזול לפסח או דלמא קרבן שאני או דברי קבלה היא וכדרבנן דמי ולא מן התורה כלל וא"כ מוכח מהך ברייתא תרוויהו חדא דלא אמרינן סתם גזילה יאוש ויאוש קני לא אמרינן הכי דאל"ה מנ"ל למעוטי גזול מלכם ועוד מוכח דלא חיישינן למהב"ע ואע"ג דר"א שמותי מ"מ לא מצינו חולק עליו בזה דמדרשב"י אין ראיה דלמא קרבן שאני או דברי קבלה היא ודלא כר' יוחנן ועיין עוד בסמוך אי"ה:

מה פסח דלי"ל תקנתא. בב"ק ס"ז מייתי עולא האי ראי' ממש משמי' דנפשי' ולא קאמר לה משמי' דרשב"י שהרי רבו ר' יוחנן כבר אמרה לה משמי' דרשב"י ועוד דעולא שינה לשון ואמר לי"ל תקנתא כלל ובדברי רשב"י לא נאמר כלל והלא דבר הוא וגם יל"ד לעיל ב"ק ס"ז כדאמר רבה יאוש אמרו רבנן דניקני הקשו עליו מקרבנו ולא הגזול וזה יש לדחות ומאי טעמא לא מייתו ליה מהאי קרא ומדרשב"י כדמייתי עולא וי"ל בב"ק קי"ד פליגי ר"ש ורבנן לר"ש סתם גזילה יאוש בעלים משא"כ לרבנן ובדרבנן נמי פליגי עולא ורבה לעולא עכ"פ בשמענא דמיאש מודו רבנן משא"כ לרבה נמצא לרבה לק"מ מוהבאתם דלי"ל תקנתא דפשיטא דגזול לי"ל תקנתא אפי' שמענא דמיאש ומרשב"י אין ראי' דאיהו ס"ל סתם גזילה יאוש בעלים ואפ"ה לי"ל תקנתא ש"מ יאוש לא הועיל אבל לרבנן אין ראי' מש"ה הק' מקרבנו ולא הגזול ובודאי לאו דוקא גזול אלא קרבנו שלו ולא הגנוב וכ"כ פ"י שם ע"ש ועולא כשרצה להוכיח מהאי קרא לא הו"מ לאתוי' מרשב"י

דרשב"י לטעמי' כנ"ל אבל לרבנן דסתם גזילה לאו יאוש בעלים שפיר דלי"ל תקנתא ע"כ אמר משמי' דנפשי' והוסיף תיבה א' לי"ל תקנתא כלל ואפי' במציאות רחוק ואס"ד יאוש מועיל א"כ עכ"פ איכא מציאות רחוק דשמענא דאייאש ומשמע דומי' דפסח דלי"ל תקנתא כלל וכלל וא"ש ועפ"ז י"ל דרבה דאמר יאוש אמר רבנן דניקני היינו בשמעתין דס"ל לרבה כר' יוחנן דמשנתינו משום מהב"ע שהוא דאורי' ואע"ג דלרבה לא מוכח מוהבאתם אפשר ס"ל כמ"ש ריטב"א בסוכה ט' דלטעמא דקרא בסוכה לך למעט גזולה אע"ג דשאול כשר משום מהב"ע וקשי' לי' לרבה א"כ מ"ט אמר קרא שונא גזל בעולה ובגזל לא שייך יאוש נימא רבותא שונא גניבה בעולה משום מהב"ע אע"כ בגניבה דהוה יאוש ויאוש כדי קנה ושוב לא הוי מצוה הב"ע לדעת ר"י שבתו' ומזה הי' הכרח לרבה דאמר רבנן יאוש קנה דממתני' דנטלו מוכסי' חמורו כו' ליכא ראי' לרמב"ם וראב"ד די"ל משום שינוי רשות ומר"ש ורבנן אע"ג דלרבה א"ל משום שינוי שם כמ"ש תו' מ"מ ברייתא היא אבל מגזל בעולה מוכח ממשנתינו. ובדברי הריטב"א הנ"ל דס"ל מסוכה מוכח מהב"ע אפי' במה דלא בא לרצות מובן מה הי' צורך לר"ש להמשיל משלים משל למלך ב"ו שעבר על בית המכס היינו משום דקשי' כיון דאפי' מצוה שאינו בא לרצות הקב"ה שונא מהב"ע מ"ש עולה דנקט קרא אע"כ משום דהוה סד"א עולה קיל משום דכ"ע דילי' הוא וכפרש"י ד"ה שונא גזל כו' קמ"ל אפי' בעולה שונא גזל ובזה הבנתי דברי תרגום יונתן בהאי קרא דמקרא קרי להאי קרא שונא גזל בעולה כמו עולתה וכבר הרגיש בזה הגאון מה' שמואל לאניידה בספרו כלי פז על ישעי' הנדפס אצל מקראו' גדולות דפוס אמשטרדם ולהנ"ל ניחא משום דהוה קשי' מ"ש עולה דנקט דהא אפי' בסוכה שלא בא לרצות פסול ועדיין לא אסיק אדעתי' הך משל דרשב"י תלמיד ר"ע שהי' תלמיד ר"א הגדול שהי' תלמיד ריב"ז חברו של יונתן ב"ע ויונתן עדיין לא אסיק אדעתי' הך ע"כ הוה מפרש לי' כמו עול ע"ש:

ובדרוש אמרתי מאי עניני' דשונא גזל בעולה בהאי פרשתא ע"ש שאין לו שום המשך וע"ד דרוש י"ל דלפני זה כתיב ואתם כהני ה' תקראו פי' רא"ע מה שתאכלו חיל גוים יהי' מהם לכם בתורת תרומה שנותנים לכהנים כי אתם לכללות האומות כמו כהנים לישראלים ע"ש ולכאורה מה צורך לזה הא כתי' שם שתמור' מה שלקחו ממנו יחזירו לנו ע"ש בפנים בקרא אלא משום דעכ"פ הוה כמו נטלו מוכסי' חמורו והחזירו חמור של חברו ה"נ דכוותי' וכי הגוים יחזירו לכל א' מה שנטל מאבותיו שלו דוקא וכיון דזה לא הוה שינוי רשות לר"ת א"כ ה"ל גזל ביד ישראל אמנם הקב"ה יקרא לישראל כהנים שלהם ויצוה לאו"ה שיתנו מנכסיהם תרומה למשרתי ה' כמו תרומת מלחמת מדין וכמו

מעשר מכל שנתן אעע"ה למלכי צדק שאינינו דוקא בתבואה וא"כ ה"ל שינוי השם וגזלן תרומתו תרומה ולא הוה גזל ביד ישראל. ולבוא אל המכון אקדים עוד דלפע"ד י"ל דשינוי שם בהקדש לא שייך בבהמה דהרי כ' תו' דהדרא לברי' ע"י שאלה ותי' בב"ק ס"ז א' דלא שכיחא שישאל נ"ל היינו בדבר שאינו מצוי בשוק אבל בבהמה דקרבן אמרי' בעלמא דלעולם בעלים אבהמה דדהו משום כושרא דחיותא וא"כ נהי דכבר קני לי' גנב ואינו יכול לכופו להחזיר שלו אלא דמים בעלמא חייב לי' מ"מ אם ירצה לשוב בתשובה ישאל על נדרו ויחזור בהמה עצמה לבעליה לפייס חברו במצוה מן המובחר וכיון דליכא בעולה משום שנוי שם רק שנוי רשות והקב"ה שונא גזל מ"מ הוה שנוי רשות בע"כ ולא קני' לי' כלל והיינו דקאמר קרא מה שאני אומר כהני ה' תקראו שיהי' שינוי שם ולא סגי לי' בשינוי רשות משום דשינוי רשות בע"כ לא הוה שינוי רשות דהרי מש"ה אני ה' שו"ג בעולה אלא התם אפי' שינוי שם לא הוה דחוזר לבריתו אבל הכא מה שתקראו כהני ה' ויהי' הגזל תרומה זה אינו חוזר לבריתו שאין בידם לשאול על אותה תרומה כמובן. אמנם ע"ד הפשוט י"ל המשך הפרשה דרש"י פי' גבי עיר הנדחת כליל לה' אלקיך דהוה כאלו הקריב עולה לה' נמצא ישראל בשעת חרבן וגלות בודאי הי' חייבים וחלילה הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא וא"כ למה יענשו הגוים במה שהקריבו עולה לה' וע"ז בא כמתרץ כי אני ה' אוהב משפט אלו הי' כל אלו העונשים ע"י הסנהדרין במשפט הי' כקרבן עולה אבל אני שונא גזל בעולה שאו"ה לא באו לשם ה' אלא לגזול ולזכות מן ההפקר ונהי שהעולה כיפר לישראל כמי שגזל עולה של חברו והקריבו דחזרה קרן לבעלים והבעלים מתכפרים בו מ"מ וה"נ נתכפרו ישראל מ"מ הגזלן שנוי הוא אצל השי"ת והיינו דכתי' גזל בעולה ולא כתי' עולה בגזל כי אין העולה שנוי שהרי מתכפר עכ"פ אלא הגזל שנוי וזה פשוט בפרשה לע"ד אך רשב"י לא פי' כן אלא גזל חולין והקריב. ומש"ה אצטריך משל שלו:

ואיידי דאיירי בדברי דרושי' אסיק ואומר בב"ק ס"ו ב' מה דלא איפרי' עד דיתיב ר' יוסף ברישא משום דלכאור' שינוי שם יש לו שרש דהוה כמו שינוי מעשה מנשיא וכהן משיח עי' היטב כתובות מ"ה א' אשתני ולא אשתני תנאי היא ובתוד"ה תנאי מבואר שם שאינינו שינוי גוף אלא שינוי שם וכן יש להבין מדברי אגדה פ"ק דר"ה דשינוי שם משנה גז"ד של אדם כמו שינוי מעשי' אלא לכאורה י"ל האי שינוי שם היינו שינוי מעשה כמ"ש רמב"ם בהל' תשובה שישנה שמו כלומר אני איש אחר ולא אותו שעשה מעשים המכוערים וא"כ היינו שינוי מעשים וכן י"ל בנשיא ומשיח שממילא נשתנו מעשיו כי החל רוח ה' לפעמו כמו שמצינו בשאול ובכמה שופטים וא"כ היינו שינוי

מעשה אך ר' יוסף שהי' מופלג בעניוות מש"ה מתחלה לא רצה לקבל הנשיאות ושוב אמרו אפי' אומנא לבית' לא קר ומפני רוב בקיאתו וגם ענותנותו קרי לי' סיני שרומז גם על ענוה ועי' שלהי הוריות וכשנתמנה בראש ולא מצא בעצמו לפי דעתו הענוה שום מעלה יתירה וקיים בעצמו אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח אם רוח הממשלה יעלה עליך מ"מ אל תנח מקום מדרגתך א"כ הבין מזה שאין לנשיא ומשיח אלא שינוי השם בלבד ומ"מ אישתני דינו ע"כ מוכח מזה דשה"ש קונה כמו שינוי מעשה דאפי' לרבנן דר"ש בכתובות התם לא פליגי אלא בחטא קודם שנתמנה אבל לאחר שנתמנה כ"ע אשתני. וי"ל עוד הא דהוה ס"ל אפי' שינוי החוזר לברייתו קונה כמ"ש תו' בשמעתין ד"ה ולקני' בש"ש י"ל דשה"ש דנשיא לכאורה אינו חוזר לברי' דבשום אופן אין מסלקי' אותו עי' ירושלמי פ' אלו מגלחי' ובהג"ה אשרי שם ברא"ש סוף סי' ס"ג ועכ"מ ספי"ז מסנהדרין מ"מ הוא בעצמו יכול לירד מגדולתו כדאשכחן בבני בתירא בפסחים ס"ו א' ובב"מ פ"ה ריש ע"א מבואר שזהו מחמת עניוות גדול ועי' סוף מנחות שנראה שהוא ממש מהנמנעות אך ר' יוסף הרגיש בעצמו מרוב נכה רוח שהי' דנקל בעיניו לעשות כבני בתירא א"כ שפיר חוזר לברי' ואפ"ה אשתני דינא מזה שפט דאפי' חוזר לברי' הוי כמו שינוי מעשה:

הא קני' ביאוש. עתו' שי' ר"ת ובב"ק ס"ז וגיטין נ"ה ומה שהק' תו' על שיטתו ור"ת נשמר מן הכל בס' הישר במס' גטין אלא שנדפס בשיבוש ע"כ אפרש דבריו ואבאר בעזה"י דס"ל מדאמרי' עולא ורבה בב"ק קי"ד יאוש כדי ולא עשו שום מזכרת משינוי שם מעיקרא משכא והשתא אברזא ש"מ דלי"ל שינוי שם כלל ובברייתא דתרומתן תרומה מדרבנן ויחזור ויתרום והקדישן הקדש מדרבנן שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וס"ל נמי לר"ת דלא שייך שינוי רשות בהקדש גבוה כ"א בהקדש בדק הבית אבל בגבוה כי היכי דלא הוה מכירה לחייב עליו דו"ה ה"נ לא הוה שינוי רשות דמעיקרא והשתא תורא דראובן ולי"ל סברת תו' ב"ק ע"ט א' ועי' שי' רמב"ם פ"ב מגניבה בזה והשתא עולא בגטין ע"כ מטעם מהב"ע אתי עלה וכן בב"ק ס"ז ומוכח אע"ג דקני' ביאוש כבר מ"מ אכתי איכא משום מהב"ע ומש"ה כדפריך אדעולא מברייתא דשחטן בחוץ לא הומ"ל ממתני' גופי' הקדיש ואח"כ טבח איך נעשה הקדש כלל ועוד איך יתחייב על הטביחה הרי בין בפנים בין בחוץ הוה אינו ראוי י"ל מתני' מצי מיירי בבהמה בעלת מום ולבד"ה והוה שחיטה ראוי וגם יכול להקדיש לבד"ה דה"ל שינוי רשות והומ"ל ולטעמיך דבד"ה לחייב דו"ה על ההקדש גופי' אלא דהוה צריך לאתויי בריתא דב"ק ע"ט ע"כ ניחא לי' להקשות מבריתא דתני עלה שחטה בחוץ חייב ולמסקנא דחכמים אוקמוה ברשותי'

ממש תו לק"מ גם במתני' מיירי מקדשי גבוה ומדרבנן. ומה שהק' תו' מאונכרי הא אחר שינוי רשות נמי הוה מהב"ע ע"ז כ' ר"ת דלית כאן עבירה דרוב שדות אינם נגזלים ומותר כל אדם לקנות מהגוים רק חיישי' שמא אחר זמן יתידע דקרקע זו היתה גזולה ולא הי' משלכם לכן לרווחא דמלתא לגזזינהו אינהו אבל עבירה לעולם לא הוה אפי' אי אתידע אח"כ דהרי שוגג הי' וצ"ל דאע"ג דמשמע מק' תו' ממצה של טבל דאפי' בשוגג הוה מהב"ע היינו אי האכילה הוא איסור כגון טבל ומכ"ש ערלה וכה"כ וכדומה אבל גזול שאין האיסור בהחפץ כ"א בגברא וכיון שהי' שוגג אין כאן עבירה ובזה י"ל ג"כ רוב קושי' מטעה בדבר מצוה ועשה דלא הוה מצוה הב"ע עי' בכל המקומות וק"ל. ובזה נתיישבו כל ק' תו' על ר"ת. אך מה שהק' בגטין וב"ק מלקמן כשורי דמטללתא בזה לא נמצא תי' בדברי רמב"ם אלא שדבריהם צריכי' ביאור חדא מה שכ' בסוכה לא בעי' שלכם דנראה כדעת הריטב"א הנ"ל דטעמא דקרא בסוכה משום מהב"ע וידוע דתו' לא ס"ל וכבר עמד בזה בשעה"מ ע"ש תו הק' פ"י מאי ק"ו הוא זו דאפי' קנין דרבנן כו' דלמא כי היכי דקנין דרבנן הם אמרו שיקנו אפי' שלא מן הדין ה"נ הם אמרו שלא יהיה מהב"ע אבל קנין אחר אינו מועיל גם יל"ד מ"ט מייתי תו' מדרבינא לקמן ולא ממעשה רב דהאי סבתא דאר"נ אין לה אלא דמי עצים ולא חשש למהב"ע עכנלע"ד דצע"ג לרבינא לקמן לא קנה אלא בשבא בתוך החג דמצותו חושבו ואלו היה ממתין עד אחר החג היה מחזיר לו עציו בעיניהו ועכשיו הואיל ובא בתוך החג מפסיד והיינו דאר"נ פעיתא היא דא אלו היתה שותקת הי' מחזירי' לה אחר החג עצים בעין ועכשיו אין לה אלא דמי עצים והפסידה בצווחתה אלא דקשה כיון דסוכה שאולה כשר מה הי' להם לחכמים להקנות לגזלן העצים בעצמם כיון שבא בתוך החג הלא די הי' להם לתקן שתהיה שאול להגזלן עד אחר החג ולעולם יהיה לו עציו בעין ועכצ"ל דעכ"פ מהב"ע דהוא מוכרח להשאילו בתקנתא דרבנן אבל עכ"פ עבירה הוה ומש"ה תיקנו שיהיה קנוי לו לגמרי ואין לו אלא דמי עצים וקשה אכתי הוה מהב"ע אע"כ מוכח מזה דלא שייך מהב"ע אפי' אחר קנין דרבנן כ"ש קנין דאורי' זה נ"ל כוונת תו' בזה. וליישב זה י"ל דהרי צריך להבין מה דאמרי' לקמן קרקע אינה נגזלת וה"ל שאולה והא עכ"פ עובר על לאו דלא תגזל ומיהו מלשון רמב"ן במלחמת יש ללמוד דלא הוה מהב"ע אלא אם כל שעה בעומד והשב קאי א"כ ה"ל בכל רגע עבירה ומש"ה גזל גוי אפי' לר"ה דס"ל בב"ק קי"ג ב' גזל גוי דאורי' מ"מ מהב"ע לא הוה והיינו משום דעכ"פ לית בי' מצות השבה דוהשיב לא כתיב גבי נכרי ולא גרע מהפקעת הלואתו וגזל דעבר עבר כיון דלא בהשבה קאי והה"נ בקרקע אך לר"ת דס"ל אפי' אם כבר קנאה ביאוש ודמים חייב לי' מ"מ כיון בתחלה באיסור בא

לידו ה"ל מהב"ע א"כ צ"ע לחלק בין קרקע שאינה נגזלת ובין מטלטלין הנגזלין וצ"ל בשלמא בקרקע דאע"ג דגזלה מ"מ ברשות הראשו' קימת ויכולי' להקדישה ולא עשה הגזלן שום פעולה להוציאה מרשות הבעלים והוה שאולה ולא גזולה ואפי' מהב"ע לא הוה דהרי כשם שחשב לגוזלה ה"נ הו"מ למיחשב להחזירה ואין המצוה באה בעבירה וזה רמז מג"א סי' תרל"ז ססק"ג במ"ש כיון שלא קנה כלל פי' אפי' להוציאה מרשות בעלים משא"כ מטלטלים דאפי' קודם יאוש מ"מ שניהם אינם יכולים להקדישו והועיל הגזלן שאין הבעלים יכולים להקדישו ולא הוה ברשות בעלים כלל לא מיקרי שאול כיון שאין לו בעלים וע"ש מג"א סק"ז וגם מהב"ע היא כצ"ל לר"ת ולפ"ז לר"ל וצנועי' דס"ל אפי' במטלטלים יכולים בעלים להקדישו לא משכחת גזולה בסוכה אפי' במטלטלים וצ"ל דמוקי לך בסוכה לשם חובך שצריך לחדש בה טע"ט כמ"ש לעיל בשם הירושלמי שבתו' לעיל ט' א'. נחזור לר"ת הנ"ל דהשתא לק"מ דהא דכשורא דמטללתא דלא הו"מ רבנן לתקוני דלהוי שאולה דכל שאין רשות בעלים הראשונים עליו לא שייך שאולה מה תאמר שיתקנו הרבנים שיהיה רשות בעלים עליו זה א"א שהרי מש"ה אינם יכולים להקדישו מפני שאינו יכול להוציאו בדיינים ואיך יכלו רבנן להקנותו שיהי' רשותו עליו אבל להקנותו להגזלן שהחפץ בידו זה יכלו רבנן וה"ל גזל ולא שאולה ולק"מ ק' תוס':

אר"ה להני אוונכרי. פירש"י מישראל עט"ז ססי' תרס"ד שתמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה דר"ה ולכאורה דחיקא להו לאוקמי שגזל מישראל כק' שער אפרים דודאי ישראל הראשון ניחא לי' דליעבד מצוה בממונו וע"כ מטעם גזל גוי ור"ה לטעמי' דס"ל בב"ק גזל גוי דאורי' ואינהי ס"ל רק מטעם ח"ה וזה לא שייך הכא גבי אונכרי ומש"ה השמיטוהו ופשוט. אך רש"י כ' דוקא מישראל ולכאורה י"ל אע"ג דר"ה גופי' ס"ל גזל נכרי אסור מ"מ הא אמרי' פ' הנזיקין אין אנפרות בבבל כיון דאיכא בי דואר ולא קביל אחולי אחיל ועפרש"י דלא כרמב"ם ור"ה בבבל הוה א"כ אין לחוש לכאורה לקרקע גזילה דכיון דלא קביל בבי דואר אחולי אחיל ואע"ג דאין יאוש בקרקע מ"מ מחילה מרצונו מועיל ושוב הראוני שכבר עמד בזה בחק יעקב סי' תנ"ד ע"ש וס"ל לרש"י דהיינו אם הוא הנגזל לפנינו וידענו דלא אזיל וקביל בדואר אחולי אחיל אבל כי ליכא בפנינו איכא למיחש דלמא קביל בבי דואר ולא עביד לי' דינא לישראל להוציא מיד חברו גוי מש"ה אר"ה גזלני ארעא וכל זה בנגזל ישראל אבל בנגזל גוי מהיכי תיתי נימא דקביל ולא עביד לי' דינא גוי כמוהו אע"כ לא קביל ואחולי אוחיל ולענין ק' שער אפרים י"ל בפשיטות אע"ג דניחא לי' מ"מ בזה לא קנה דלהוי לכם אבל לחד פרש"י דלר"ה יאוש קונה רק משום מצוה הב"ע קשה כיון דניחא לבעלים תו לא הוה מהב"ע עכנל"ד בטח רש"י לא נתכוון

למהב"ע שזה ישראל גוזל מחברו ישראל אלא שמסייע ידי עובר עברה הנכרי הגוזל את ישראל הראשון והוא קוצץ ההדס בשליחותו של גזלן ונותן לו דמים אע"ג דלענין דינא אין שליח לד"ע מ"מ המשלח הנכרי הוא באמת הגזלן האמת ונענש ע"ז וזה הישראל הקוצץ וקונה ממנו הוה מסייע ידי עוברי עברה אע"ג דלפני עור דאורי' ליכא דהא לא קאי בתרי עברי נהרא והגוי גופי' יכול לקוצצו מ"מ מסייע ידי עוברי עברה. ובזה הבנתי דברי רבנו יואל דמייתי הרב"י סי' תרס"ד בשם מ"כ דלא יקוץ ישראל ערבה להוש"ר דגוים מצוי' על הגזל אפי' גוי מגוי וסתם גוים גוזלים זה מזה ועוד קי"ל ישראל מגוי נמי איסורא איכא ע"ש באורך וצ"ע חדא מ"ש דנקט להושענא ולא ללולב ובהג"א מייתי בשם ראב"י בנו של רבנו יואל ערבה ללולב ושכן שמע מאביו ובאמת אביו לא כ' אלא הושענא רבה ותו צע"ג דמשמע מתחלה קאמר אי ישראל מגוי שרי לגזול מ"מ אסור משום גוי מגוי וק' א"כ אדרבא לגזיזנהי ישר' ולא גוי וצ"ע וי"ל דרבנו יואל נמי לא קאמר אלא כיון דעיקור הגזלן הוא גוי מגוי והישראל בשליחותו קעביד נמצא גורם הישראל שגוי גוזל גוי ומסייע ידי עוברי עברה והוא איסור דרבנן עכ"פ ותו כ' דקיל דישראל מגוי נמי איסורא איכא מדרבנן מיהת וס"ל דעבירה דרבנן לא דחי מצוה דאורי' ע"כ מותר ללולב ודלא כר"ה דס"ל גזל גוי אסור מן התורה אבל לדידן מותר ללולב דאורי' ואסור להושענא רבא דהוה מצוה דרבנן הבאה בעברה דרבנן ואסור כנלע"ד כוונת רבינו יואל וראב"י בנו למד מזה מיהו לאסור גם ללולב דס"ל גזל גוי דאורי' וה"ל עברה דאורי'. ועד"ז י"ל ק' רשב"א אשיטת הראב"ד דס"ל דשינוי רשות צריך להחזיר גוף החפץ ובעלים יחזרו לו הדמים והחפץ רק משועבד כמשכון בעד הדמים והק' רשב"א מאונכרי מה מועיל שינוי רשות הא אכתי לא הוה גוף ההדס שלו עי' שיטה מקובצת ב"ק קי"ד ועב"י ח"מ סי' שנ"ז ולהנ"ל י"ל ס"ל כפרש"י דמגזילת ישראל חייש ר"ה דאלו מגזילת גוי אין אנפרות בבבל וס"ל דמשום לכם נמי ליכא למיחש דר"ה כרב רבי' ס"ל דיאוש כדי קונה ומשום מצוה הב"ע הא דאיכא ואמנם הואיל ובעלים ישראלים נינהו ניחא להו דליעבד מצוה בממוני' ובלב שלם רצונם שיהי' ביד ישראל השני רק שלא יסייע ידי עוברי עברה בקציצתו וכיון שקצצו הגוי תו לא איכפת לן. ולכל אלו הפרושים צ"ל מה דפריך ולקנינהו בשינוי מעשה ושינוי שם היינו כמ"ש לעיל דאע"ג דס"ל דיאוש לחוד אינו מוציאו מידי עברה שנעשה בו אבל שינוי מעשה ושם שוב אין זה אותו החפץ שנסייע בו עוברי עברה ופנים חדשות באו לכאן ושרי:

ארשום בקיצור משנלע"ד בדעת הרמב"ם פ"ה מאי' מזבח דלטעמי' אזיל דס"ל בין יאוש קודם שינוי רשות ובין אח"כ לעולם קונה וס"ל בהקדש גבוה לחלק אם הקדישו קודם

יאוש ואח"כ נתיאשו הבעלים דבמכרו להדיוט כה"ג קנאו מ"מ האי מאיס טפי לגבוה ואפי' תקנתא דרבנן לא יועיל שלא יהי' כהנים עצבים ולא תיקנו בכה"ג אך אם הקדישו אחר יאוש אז עכ"פ בלא נודעה לרבים מכפר משום תקנתא דעולא ומ"מ בנודעה לרבי' אינו מכפר משום מזבח אוכל גזילות וראיתי בנב"י תנינא שג"כ כ' דלרמב"ם ב' תקנות הוה ובחי' לסוגי' דיאוש כתבתי מ"ט לא אמר בש"ס הכי ע"ש:

ובמ"ש בטבל וחדש וערלה וכלאים הוה מצוה הב"ע ובש"ס מפיק לי' ממשקה ישראל ועוד הקשה מה עברה יש כאן כיון דמצות לאו ליהנות והוא שורף ערלה וכלאי' על המזבח ומכ"ש בטבל וחדש דליכא אי' הנאה ונ"ל דס"ל דהאי משקה ישראל ממותר לישראל ר"ל שיהיה מותר לישראל כיוצא דמזבח פי' ע"י עשיית מצוה ואם הי' אופן שמותר לישר' לאכול טבל וחדש לצורך מצוה כיוצא בו דמזבח הי' מותר גם למזבח אלא שזה א"א דהרי למצוה אסור לישראל משום מהב"ע א"כ לא היה מותר לישראל ואסור למזבח משום משקה ישראל. אלא לפ"ז משמע דאית לי' מהב"ע אפי' בשארי מצות דלאו קרבן ולא משמע כן בהלכות לולב מיהו כלאים י"ל כמ"ש ה"ה תחלת גדולו בעברה לכ"ע יש משום מהב"ע אפי' בלולב וערלה איתקש לכלאים בגז"ש כמ"ש תו' סוף תמורה אבל טבל וחדש קשה קצת לו' עכ"פ תחלת גדולו באיסור ולא הי' לו תחלת שעת הכושר לעולם אע"ג דליכא עברה מ"מ מיקרי גדולו באיסור עי' מנחות ו' א' ותוד"ה כ' רחמנא כו' עדיין צ"ע:

הירושלמי דמייתי תו' דמשמע דס"ל יש יאוש לקרקע ובפ' חזקת משמע בתו' דהכי ס"ל בדעת הירושלמי באמת ובחי' למס' ע"ז כתבתי פי' מרווח בהירושלמי וקיצורן של דברים דס"ל להירושלמי היכי דנשתקעה שם הבעלים והפירות הם של הגזלן נכרי שוב לא שייך לומר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דנהי דבעלים לא נתיאשו מהקרקע שסופם ליטלה מהגזלן מ"מ כיון שכבר ארכו הימים וכבר נשתקע שמם והגזלן זורע וקוצר ומאסף כאדם העושה בשלו הויין הפירות כשלו לענין זה שיכול לאוסרם ולא מיקרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומעתה אומר אני אין שום מעלה לשקיעת שם בעלים לענין קנין אלא יאוש והפקר הוא קונה ועכשיו דינא הכי אי איכא יאוש וגם שיקוע שם הפירות מותרים משום דהוה קרקע של גוי ואין כלאים נוהג בשל גוי וה"נ אי ליכא לא יאוש ולא שיקוע אע"ג דהוה קרקע של ישראל מ"מ אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומותר אך בחדא לטיבותא וחדא לריעותא יש חילוק אי לא נתיאשו וה"ל קרקע של ישראל שנוהג כלאים במה שנזרע בתוכו ואמנם כבר נשתקע שם בעלים ולא נכנס בגדר אין אדם אוסר דבר ש"ש שהפירות הם שלו של גזלן ונתגדלו בקרקע שנוהג בה דין כלאים דהרי הקרקע של

ישראל היא הרי אלו אסורים הפירות מן התורה אך ביאוש ולא נשתקע הוה קרקע של גוי ע"י יאוש בעלים אך כיון דלגבי כ"ע לא נשתקע עדיין שם בעלים הראשונים ומחזי כאלו לא נתיאשו אסור מדרבנן דמיחלף באידך חדא לטיבותא לא נתיאשו ונשתקעו כנ"ל פי' הירושלמי נכון בעזה"י:

עובדא דסבתא כתבתי במק"א דהאי סבתא לא עלה על דעתה תקנת מריש אך סברה משום תקנת השבים שאין מקבלין מהגזלנים עי' היטב ב"ק צ"ד ב' ותוד"ה בימי רבי כו' ע"ש והתם בעי' דוקא כשהגזלן מחזיר מאליו אבל כשהלוה תובעו בב"ד צריך להחזיר וליכא תקנת השבים ועוד דוקא גזל הרבה שרוב עושרו בגזל אבל דבר מועט לא ונ"ל דנפ"ל אסמכתא ממשאחז"ל ס"פ כיסוי הדם קשה גזל הנאכל שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו שהרי אאע"ה אמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים ע"ש הרי קמן דיש בכיוצא בזה תקנת השבים אך לפ"ז מינה דוקא גזל הרבה כמו שם באאע"ה שהי' מה שאכלו שי"ח עבדיו הנערים אבל דבר מועט לא והיינו דאמרה האי סבתא ב' טענות חדא דהוה לאאע"ה שי"ח עבדים והכא לא דמי להתם שהוא דבר מועט ותו דצווח' קמי' ולא אשג' וכיון שלא החזירו מעצמם עד שצוחה תו ליכא תקנת השבים וארי"נ שהיא טעתה דטעמא אחרינא משום תקנת מריש והיא מפסדת בצוחתה כמ"ש כבר לעיל כי אלו שתקה אז הי' מחזירין לה העצים בעין אחר סוכות אבל עכשיו דפעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים מיד וק"ל:

הרב"י סי' תרס"ד מייתי בשם מ"כ שרבינו יואל ציוה ערבה לה"ר יקוצו גוים משום גזל גוי מגוי אסור ועוד ישראל מגוי נמי אסור ע"ש וכבר כתבתי לעיל והנה מה שלא ציוה כן בערבה ללולב י"ל לכאורה דס"ל דמ"ש בש"ס מעיקרא נמי הושענא קרו לי' נשתנה הענין דבזמנינו אין קוראין ללולב הושענא וא"כ מעיקרא ערבה והשתא לולב כי קוראין להאגודה לולב והוה שינוי שם אך ערבה לה"ר מעיקרא ערבה והושענא והשתא נמי כן ע"כ ציוה שיקוץ כן י"ל. אלא שבהגי"א מייתי ראב"י בשם אביו רבנו יואל שגם בערבה ללולב הדין כן וא"כ קשה על מ"כ שבב"י הנ"ל גם אין שחר למ"ש דגוי מגוי אסור לגזול מה ענין זה לכאן וכבר כתבתי בזה לעיל והנה ט"ז סס"י תרמ"ט הק' אהלבוש דכ' דאתרוג המורכב פסול דב"נ מצווה על הרכבת אילן ונעשה בו עבירה והק' מדאצטריך קרא בבהמת כלאים דאסורה לקרבן ש"מ דהאי שרי וכן הק' מג"א ועוד הק' הא כבר נשתנה ונעשה אתרוג ולא גרע מהשתחוה לפשתן נטוע דמאחר שכבר נשתנה מותר לציצית ותו א"כ מה הועל ר"ה באונכרי הא עכ"פ נעשה בו עברה שגוי גזל. ולכאורה לפמ"ש ה"ה בדעת הרמב"ם דכל שתחלת גדולו באיסור כ"ע חייש למצוה הב"ע א"כ יש לחלק

בשלמא הרבעת כלאי בהמה אין איסור אלא מעשה ההרבעה אבל אם הבהמה רובעת אינה מינה אינו צריך להפריש כל שהוא אינו מכניס כמכחול בשפופרת ומכ"ש שאחר שכבר נרבעה אין צריך לעשות תחבולה להוציא הזרע ממעי הבהמה א"כ לא נתגדל באיסור ועברת ההרבעה שעבר כבר עבר מש"ה אי לאו קרא הי' מותר להקרבה משא"כ אילן המורכב שאסור לקיימו וכל שעה לוקה עליו א"כ כל גידולו באיסור שפיר הוה מהב"ע ומה שהק' שהרי נשתנה ונעשה ממנו אתרוג י"ל אדרבא עיקור הקפידא דכלאים משום הפרי שהרי מותר להרכיב ב' מיני אילני סרק כמבואר בשעי"ד אע"כ הקפידה משום ב' כחות המעורבים בהפרי וא"כ משעה שנעשה האיסור לא נשתנה דהפרי גופי' איסור הוא משא"כ בבהמה אין הטעם משום הולד שהרי אפי' עקר ועקרה אין להרביעם ש"מ דגוף ההרבעה נתעב ולא הולד א"כ שפיר הוה שינוי ומש"ה אצטריך קרא למיפסל בהמת כלאים מקרבן. ומה שהק' מאונכרי י"ל אה"נ אי הוה חיישי' שגוי גזל קרקע ונטע בו הדס ה"ל תחלת גדולו באיסור ולא יועיל שם תקנה אך עיקור חששא שגזל קרקע עם האילן כמו שהוא ולא הוה תחלת גדילתו באיסור ומהני קציצת גוי מה תאמר עכ"פ ניחוש שמא גזל ואח"כ נטע י"ל דזה ה"ל ס"ס שמא לא גזלו ואת"ל גזלו דלמא גם האילן גזל עמה וכל ספק מתיר יותר מחברו שאם לא גזלו כלל מותר אף לישראל לקוץ ואת"ל גזלו ואסור לישראל מ"מ שמא לא נטע האילן באיסור ומותר עכ"פ ע"י קציצת גוי דהיינו שנדון על ההדס הלז אולי אינו גזול הוא ואת"ל שהוא גזול שמא אין תחלת גדולו באיסור וא"ל שא"א להפכו ז"א דא"א להתחיל בתחלת גדולו באיסור דמה"ת לומר שגידולו באיסור תחלה צריכי' לדון אם נגזל דאע"ג דסתם גוים גזלני ארעתא נינהי אבל אין סתם שדותיהם גזולים וה"ל ספק אם נגזל ושוב איכא ספק אי תחלת גדולו באיסור או לא והבן זה. ובזה ניחא דאמר לאונכרי משמע דהוראה היה לצורך כ"ע הקונים מאונכרא ובאמת לא היה אלא לאונכרא גופי' והא"ש הכי קא"ל לאונכרי אם אתם בעצמם תקצצו ותסמכו עצמם דגזל גוי מותר או יאוש כדי קונה א"כ לא הוה ס"ס דשם אונס חד הוא כיון שאין ספק א' מתיר יותר מהב' וממילא אסור לכ"ע למיקני דספק שמא נטע האילן אח"כ ונתגדל באיסור אבל עכשיו שיקוץ הגוי גלי דעתכם דגזל גוי אסור א"כ ה"ל ס"ס ושרי לכ"ע למיקני מינייכו:

ואש"נ מאי דפריך וליקני בשינוי והק' מרש"א ומהר"ם הא עכ"פ אסור לברך משום בוצע ברך ולהנ"ל י"ל אה"נ הו"מ לשנוי הכי אלא אכתי תקשי עכ"פ כיון דקנאו בשינוי מעשה והשם א"כ תו לא הוה ס"ס דאין ס' א' מתיר יותר מן הב' אע"ג דלענין ברכה מתיר יותר מ"מ הא ברכה לאו דאורי' ומן התורה ליכא ס"ס ואיך יהי' מותר ניחוש לספק דלמה

נטעה הגזלן אח"כ והאש"נ דמשני דחוזר לבריתו והק' תו' הא מדרבנן קונה ולהנ"ל א"ש דעכ"פ אסור משום בוצע ברך רק העיקור הקו' כיון דמדאורי' יוצא בו תו לא הוה ס"ס וע"ז יפה תי' דשפיר הוה ס"ס וממ"נ אי בתר דאורי' אזלת הוה שפיר ס"ס דשינוי כזה אינו קונה מן התורה ואי בתר דרבנן אזלת דקונה שינוי כזה א"כ הדר ה"ל בוצע ברך. ולפי האמור י"ל רבנו יואל בודאי ציוה כן גם בערבה דלולב אך בה"ר דקיל ה"א דיש לסמוך אהסוברים גזל גוי מותר לזה כ' ז"א דעכ"פ גוי מגוי אסור ואסור מספק שמא נטעה מתחלה באיסור בשלמא אי נקצץ ע"י גוי י"ל ס"ל גזל גוי אסור וה"ל ס"ס וכל א' מתיר יותר מחברו אבל אי יקצוץ ישראל משום גזל גוי מותר א"כ יש לחוש להנ"ל וק"ל. ובזה י"ל מ"ט אמר כן לאונכרי דהדס ולא למוכרי אתרוג בשלמא לולב וערבה הי' שכיחים בבבל תמרי' וערבות טובא אצל ישראל ולא היה לאונכרי מוכרים אבל מאתרוג ק' ולהנ"ל י"ל ליכא חשש שאפי' לא יהי' ס"ס ונחוש שנטעה גוי אח"כ מ"מ הפרי נשתנה וזה שייך באתרוג שהוא פרי אבל הדס לא נשתנה. ובקיצור י"ל הא דראב"ן בערבה דלולב דמברך עלי' הוה פשיטא לי' דלא יקוץ ישראל משום בוצע ברך אבל דה"ר דחביט חביט ולא מברך ה"א מותר קמ"ל וק"ל:

ובהאמור י"ל ק' תוד"ה עוף כו' סוכה ל"ד ב' ועי' מה שפי' דבריהם בס' כפות תמרים דהל"ל הדס בהדי' או אתרוג בהדי' ע"ש ולהנ"ל י"ל דס"ל לר' ישמעאל דהמקיים בכלאים אינו לוקה כרבנן דר"ע ובהא דמרכיב סרק בסרק נמי לא פשיטא כולי האי ועי' ב"י י"ד סי' רצ"ד וה"א אתרוג המורכב דנשתנה כשר כמו כלאי בהמה וכק' ט"ז מש"ה איצטריך למיכתב פרי עץ הדר וכמ"ש בת' מהר"ם אלשיך ז"ל דהמרכיב יחור אתרוג על עיקור אילן לימון אנינו פרי של עץ הדר אלא הוא פרי של עץ לימון דקי"ל ילדה בטלה בזקנה ע"ש ומש"ה הוצרך למיכתב ג' תיבות פרי עץ הדר ולעולם אתרוג א' אבל הדס דלא נשתנה ע"י גדולו אפי' אי לא הוה כתיב ג' תיבות ענף עץ עבות נמי הוה ידעי' דמורכב פסול משום תחלת גדולו באיסור ולא נשתנה וא"כ למה לא כתי' הדס להדיא אע"כ בעי' ג' ולפ"ז ר"ע לטעמי' דס"ל בעלמא המקיים כלאים לוקה וא"כ אתרוג נמי לא נשתנה ופסול מורכב מסברא ולא צריך פרי עץ הדר ואפ"ה כתב רחמנא ג' תיבות ומ"מ קי"ל מהלכה למ"מ דאינו אלא אתרוג א' ולא נחלק עליו אדם מעולם א"כ הה"נ הדס א'. ועתי"ט אהרמב"ם דפסק ערבי ב' להתיר של בעל ואפ"ה בעי' ב' ערבות נ"ל דיש לעיין אס"ד מערבי דרשי' מיעט ערבי ב' א"כ איך אר"ע כשם שלולב א' ואתרוג א' כו' ולכאורה הוצרך לתרוי' דמדסמיכי כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל בויו העיטוף לחוד לא סגי למילף מלולב שיהי' א' דדלמא שא"ה דגלי קרא ג' תיבות ענף עץ עבות מש"ה הוצרך לאתויי דגם

באתרוג כתיבי ג' תיבות ואפ"ה סגי באחד הה"נ הדס א' אך תינח הדס אבל ערבי לשון רבים דלא מצינו דכוותי' באתרוג מנ"ל לר"ע דסגי בחד אע"כ לא מערבי מפיק דההוא איצטריך להתיר של בעל והכי דרשי' דענף קאי אתרוי' וה"ק קרא ענף של עץ עבות וענף של ערבי נחל וכתי' גבי הדס ג' וגבי ערבה ב' ענף ערבי נחל והשתא שפיר הוכיח ר"ע מאתרוג כשם דלא דרשי' מספר התיבות באתרוג ה"ה דלא דרשי' בהדס וערבה וק"ל. ואמנם לפמש"ל צריך ישוב לדינא דרמב"ם פסק מקיים כלאים לוקה כר"ע ואפ"ה פסק ג' הדסים וב' ערבות וי"ל דאנן קי"ל ליכא למילף מאתרוג דבעי' פרי לאפוקי אי לא גמר פרי והדר למעוטי יבש וצ"ע:

ועיין תשובת הריב"ש שמ"ו שכ' דמדאמרינן לך למעוטי גזולה ולא למעוטי שותפים מוכח דפשיטא לש"ס דסוכת שותפים כשרה אפי' לא מושלי אהדדי ברצונם משום דקי"ל כראב"י בנדרים ר"פ השותפים ועמ"ש בזה בחי' ריטב"א סוכה כ"ז ב' עש"ה בריב"ש ומבואר לפ"ז לרבנן דראב"י י"ל לך למעוטי שותפים רק סתמא דתלמודא סוכה ט' א' לא בעי למימר למעוטי שותפים כיון דהלכתא כראב"י מ"מ מיושב ק' מרש"א אהתו' דשמעתין דלא הו"מ להק' אדר"י ורשב"י מלך דסוכה די"ל אינהו ס"ל כרבנן דראב"י ואתי לך למעוטי שותפים ולגזול לא צריך קרא משום דה"ל מהב"ע ואש"נ לרש"י דס"ל דלא שייך סוכה גזולה כ"א בראש הספינה ועמ"ש תו' ל"א ד"ה אבל כו' ולכאורה קשה להנך דקיימי בשיטה סוכה דירת קבע בעי' ולא משכחת בראש הספינה ובראש עגלה וא"כ למ"ל למעוטי גזולה ובודאי לא יסבור כב"ש דבעי' סוכה לשמה או כר"א שמותי דפוסל שאולה ועי' לעיל ז' ב' תוד"ה העושה כו' י"ל זה קצת אבל לפמ"ש בסמוך א"ש בפשיטות דהני תנאי מצי סברי כרבנן דראב"י ואתי למעט שותפים. ועי' בתו' ל"א א' הנ"ל דכתבו איכא לאוקמי קרא בראובן שבנה בחצרו של שמעון מדעתו ומהרש"א הגי' שלא מדעתו וכ"כ בהג"א ואמנם בהגה' ש"ע לא כ' לא מדעתו ולא שלא מדעתו והרגיש עליו מג"א והנה הג"א לא ס"ל כמ"ש בשעח"מ סי' שי"ג אלא כדעת רש"י דמייתי סמ"ע שם דקרקע שאולה לאחרים מ"מ זוכה להשואל ולא להמשאיל וא"כ ע"כ לא מיירי מדעתו וכסברת מרש"א אלא שלא מדעתו וכדקיי"ל בב"מ ק"א ב' דמצי גזלן למימר עצי ואבני אני נוטל אמנם תו' לא הו"מ להק' אפרש"י דמשכחת לה בבנה שלא מדעת חברו דעכ"פ רש"י רצה לפרש לכ"ע לאמוראי דס"ל התם דלא מצ"ל עציי ואבני אני נוטל ושייך לבעל הקרק' ולא לבעל הבנין ע"כ הק' תו' דעכ"פ משכח"ל בבונה מדעת חברו והתו' לטעמי' דס"ל בב"מ כהרמב"ם שבש"ע סי' שי"ג הנ"ל דהקרקע זוכה להמשאיל ולא להשואל וא"ש דברי תו' בלי הגה' ואמנם לדינא קי"ל דמצי גזלן למימר עצי ואבני

אני נוטל וגם קי"ל סי' שי"ג דקרקע זוכה להמשאיל ולא השואל א"כ בכל אופן שבנה סוכה בקרקע חברו בין מדעתו בין שלא מדעתו ובא זה והוציאו משם ה"ל לעולם קרקע גזולה ומש"ה סתם רמ"א בש"ע וק"ל:

בעי' הדר וליכא. פי' הראב"ד בתמים דעים דס"ל כמ"ד בר"ה ט' ע"ב מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו נמצא דווקא ביום הראשון ולא בשאר ימי' נדרש לפניו אלכם ולא לאחריו אהדר ומשו"ה הדר דין הוא שיפסול בשאר הימים להך מ"ד ולפ"ז לר' יהודה) דס"ל התם מקרא נדרש לפניו ולאחריו אה"נ דהדר אינו פסול אלא ביום ראשון וכן פסק רמב"ם וגם הראב"ד אינו משיג עליו מטעם הדר אלא מטעם דלולב לבן ה"ל כמת ולא המתים יהללוי' והקרבהו נא לפחתך ע"ש. ואמנם מה שהקשו תוס' מולקחתם בודאי להילכתא קשי' דאנן קיי"ל התם בר"ה ט' ע"ב כרבנן מקרא נדרש לפניו ולאחריו וגם לפני פניו אבל שמעתין אזלא כמ"ד מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו וכ"ש לא לפני פניו וא"כ לא קאי אולקחתם ומשו"ה בעי' לקיחה תמה בכל הימים היינו כל ד' מינים וגם מלקיחה לכל א' וא' לכל הימים במקדש נמי לק"מ בלא"ה דכי היכי דילפי' מדכתי' ולקחתם ולא ולקחת ש"מ לקיחה לכל א' וא' ה"נ ושמחתם לפני ה' אלקיכם ז' ימים דקאי אשמחת לקיחת המינים במקדש כל ז' נמי לא כתי' ושמחת אלא ושמחתם בעי' שמחה היינו לקיחה לכל א' ולק"מ קו' תוס' אלא מחסר שאינו פסול אלא יומא קמא משום שאין מקרא נדרש לפני פניו ובעי' לקיחת כל ד' מינים כל ז' וזה בודאי צ"ע ולקמן ל"ד ע"ב כתבתי ישוב נכון בעזה"י:

ודע מ"ש תוס' לקיחה לכל א' לאו לאפוקי שלא יהי' א' מוציא את חברו שזה לא עלה על הדעת מעולם אפי' אי כתי' ולקחת לשון יחיד א"א שיקח א' לולב ויוציא חברו כשם שאין א' יכול להוציא חברו בהנחת תפילין על זרועו וראשו במקום זרועו וראשו של חברו כי כל מצות הנעשות בגופו של אדם אין אדם יכול להוציא חברו וכמו שביאר תוס' רי"ד פ"ב דקידושי' וכפו"ת לקמן דף מ"א ע"ב ואפי' בק"ש ותפלה שאדם מוציא חברו היינו כששומע הברכה ושומע כעונה ומשו"ה בספירת עומר אע"ג דכתי' וספרתם ובעי' ספירה לכל א' וא' מ"מ יכול להוציא חברו ע"י שישמע הספירה מחברו ושומע כעונה וכן תקיעת שופר שאין התקיעה המצוה אלא שמיעת הקול והרי שומע אבל ספירת היובל דכתי' וספרת ולא וספרתם אין המצוה אלא על ב"ד הגדול העומדים בשליחות כל ישראל ולא שיוציאו רבים ידי חובתן שהרי אינם שומעים כלל אלא מצוה מעיקרא לא ניתנה אלא לב"ד הגדול וה"נ הוה בלולב אי הוה כתיב ולקחת ה"א שאין חיוב כלל על כל א' אלא ב"ד הגדול הנשיא שבהם יקח או כהן הגדול יקח ע"כ כתי' ולקחתם

אבל השתא דכתי' ולקחתם אין שום סברא לא ביומא קמא ולא בשאר יומי שיקח הש"ץ ויוציא רבים י"ח וק' תוס' הי' להקל בשאר הימים שיקח רק ב"ד הגדול אבל לא ס"ד שיקח ש"ץ וראיתי מי שנשתבש בזה להלכה ולמעשה ולא חש לקימחי' ולא ידע דרך ש"ס (עי' ח"ס חא"ח סי' קפ"ב):

אר"י משום רשב"י משום דה"ל מצוה הב"ע. הנה כל מאי דיליף מקרא דמלאכי ה"נ הומ"ל מקרא תורה דכתי' קרבנו ולא הגזול וטעמו משום מצוה הב"ע כמ"ש תוס' בב"ק וביתר ביאור בגטין נ"ה ע"א וע"כ לא פליגי אלא ר"ת ס"ל דאע"ג דיאוש כדי קני מ"מ ה"ל מצוה הב"ע ור"י ס"ל דוקא אי יאוש כדי לא קני וע"י שינוי שם הקדש קני' לי' נמצא ההקדש מסייע לעבירה ע"ש ובתוס' דשמעתי' ד"ה הא קני' וכו' והא דמייתי קרא דמלאכי משום דקרא דתורה איכא למדחי דגזל קרבן דחבריו וכדדחי התם בב"ק ע"כ מייתי ממלאכי שע"כ קבלה היתה בידו פי' קרא דקרבנו משום מצוה הב"ע ולא חידש הנביא כלום:

והנה שם בגטין ובב"ק כ' תוס' דטעמא דקרא דכתי' לך גבי סוכה למעוטי גזולה אע"ג דשאולה כשרה ע"כ משום מצוה הב"ע וצ"ל דאפ"ה איצטריך קרא גבי קרבן דהוה סד"א נהי דלא עלו לבעלים לשם חובה ולא יצאו הבעלים י"ח ק"ו מסוכה מ"מ יהי' לרצון וריח ניחוח להקב"ה וסברא זו כ' רמב"ן במלחמות ה' ע"ש קמ"ל דומי' דפסח בעל מום שאינו לרצון כלל:

ואכתי ה"א ה"מ בקדשים הנאכלים לבעלים ולכהנים אבל עולה שכולו כליל והלא לה' הארץ ומלואה וה"א נהי להמקריב לא עלה לשם חובה מ"מ לרצון יהי' לפני ה' קמ"ל אני ה' שונא גזל אפילו בעולה מפני שאני אוהב משפט וילמדו ממנו בני לעשות משפט:

ונ"ל לעיל ט' ע"א דנדחקו תוס' דמהב"ע דרבנן דאלת"ה קרא גבי סוכה למה לי ע"ש היינו משום דבאותה סוגי' אמרי' כשם ששם שמים חל על החגיגה כך חל על הסוכה וכ' שם תוס' דרשא גמורה היא וא"כ אי ס"ד מהב"ע בקרבן דאורייתא היא הוה ילפי' סוכה מחגיגה ולא בעי לך זה נ"ל דעת תוס' לעיל ט' ע"א מ"מ אין זה מוכרח ובשארי דוכתא ס"ל גלי רחמנא בסוכה ובקרבן מטעם הנ"ל וילפי' כל התורה מיני' ובזה י"ל מ"ש תוס' בשמעתין מברייתא לכם למעוטי גזול ושאול דמשום שאול נקטי' זה דוחק אבל י"ל דהא הך ברייתא מוקמי' לקמן כר"א דס"ל מכשירי סוכה דוחה שבת ע"ש ולר"א סוכה שאולה פסולה ולא מוכח מסוכה מצוה הב"ע בחולין ע"כ איצטריך לכם בלולב לגזול ולשאול אבל למאי דקיי"ל לך למעוטי גזולה משום מהב"ע לא איצטריך קרא בלולב לגזולה דא"נ מקרבן לא ילפי' לחולין מ"מ מסוכה ילפי' מיהו לקמן מ"א ע"ב תני נמי ברייתא שאולה

וגזולה ושם לא אתי' כר"א ואמנם משמע בראשונים דלולב דומה לקרבן דבא לרצות וכן ברכה דומה לקרבן שמברך ולא יבוא לנאץ ומצאתי בתוס' הרא"ש על פסחי' כתיבת יד שכ' ליישב קו' תוס' ממצה של טבל וז"ל דשאני לולב שמודים ומשבחים להקב"ה דומי' דקרבן דהא בסוכה איצטריך לך למעוטי גזולה ובציצי' אבל משום מהב"ע לא עכ"ל והנלע"ד כתבתי ולקמן אי"ה ל"א ע"ב יבואר יותר תי' על ק' מסוכה ע"ש היטב:

ומ"ש תוס' ממצה של טבל כ' בס' כפו"ת דטבל הטבול למעשר עני אין בו מיתה וה"א ליתי עשה ולדחי ל"ת קמ"ל ושמעתי מפה קדוש מ"ו הפלאה זצ"ל דעכ"פ עבירה בידו דהא אפשר לקיים שניהם ע"י הפרשה ויאכל גם אותו שהפריש דה"ל פחות מכשיעור וי"ח מצה בכשיעור ומדלא עביד הכי ה"ל מצוה הב"ע אלא ש"ס פסחים אזיל לר"ש דס"ל כ"ש למלקו' וא"א לתקן כנ"ל ולא הוה מצוה הב"ע דאתי עשה ודחי ל"ת משו"ה איצטריך אבל לדינא י"ל כנ"ל ובזה מיושב פסק הרמב"ם דאינו יי"ח במצה של טבל אע"ג דלא קיי"ל כר"ש באיסור כולל עיי' וק"ל ודפח"ח ולא זכיתי להבין הא בטבל טבול למעשר עני דליכא מיתה אלא ל"ת בעלמא מיירי ואחר שהפריש מעשר עני תו לית בי' שום איסור לא בשיעור ולא בחצי שיעור אלא גזילת העני ואני מסופק הא בעה"ב העובר ממקום למקום ואין לו מותר ליקח מעשר עני וא"כ ה"נ דלית לי' כזית מצה מותר במעשר עני אחר הפרשה או אפשר דוקא במעשר עני של אחרי' הותר אבל לא בשל עצמו דמוציאי' ממנו לתנו לעני אחר:

ואולי י"ל אה"נ א"א לתקן בענין אחר וה"א אתי עשה ודחי ל"ת קמ"ל קרא לר"ש דאיי"ח במצה של טבל ומ"מ לפי מאי דקיי"ל פ"ג דגטין כר' יוסי עשו שאינו זוכה כזוכה א"כ ה"נ עניים גופיהו ניחא להו למיעבד מצוה בממון עניים שהפרש זה וי"ח מצה ועשו שאינו זוכה כזוכה וכאלו כבר יהיב לעניים וזכו בו. והדר יהבי לי' לי"ח מצה ומדהוי מצי להפריש ולא עשה כן ה"ל מצוה הב"ע ולא יצא ידי חובתו וכפסק הרמב"ם וכן פירש"י בפסחים שם וכן הר"ן ע"ש וסוגי' דפסחי' אתי' לדין תורה דלא שייך עשו שאינו זוכה כזוכה ועוד הא פליגי רבנן אדר' יוסי ולא ס"ל עשו שאינו עושה כזוכה משו"ה איצטריך קרא ולדידן ה"ל מצוה הב"ע ועיי' ר"ת בס' הישר ס"ל בשוגג ליכא משום מהב"ע וא"כ לק"מ ממצה של טבל דאיצטריך קרא לשוגג א"נ לאנסוהו אך בירושלמי ס"פ האורג מבואר גם בשוגג והבי' חטאתו בשבת כיפר וצריך להביא חטאת אחר שם משמע אפי' בשוגג שייך מהב"ע ע"ש:

דף ל.

משום דה"ל מצוה הב"ע. כ' תוס' בשל ע"ז לא שייך מצוה הב"ע דאין המצוה באה מחמת העבירה ודברים אלו מבוארים בירושלמי ס"פ האורג וכ' שם א"כ המוציא מצה מרה"י לר"ה לא יי"ח אכילת מצה בתמי' ומ"מ בהא אכתי פליגי ר"ת ור"י לר"ת אפי' קדם הקנין כבר כגון דקני' ביאוש כדי מ"מ הוה מהב"ע ולר"י דוקא אי ע"י המצוה ניקני' העבירה כגון ע"י ההקדש נעשה שינוי השם:

והרז"ה ס"ל אי יאוש כדי לא קני לא מצי מקדיש לי' כלל אע"ג דמצי למכור לי' שע"ז נעשה שינוי רשות מ"מ מקדיש לא אפשר ולא נשתנה רשות ולא שם וע"כ שמעתין אזלא למ"ד יאוש כדי קני ולית הלכתא כוותי' ורמב"ן ורוב פוסקי' ס"ל נהי יאוש כדי לא קני מ"מ מהני דחל ההקדש ונשתנה רשות ושם וה"ל מהב"ע ולא אידחי שמעתא מהילכתא עיי"ש דבהא תלי' כל פלוגתתם בשמעתין:

וחידש לן הפני יהושע ז"ל דשמואל נמי ס"ל מהב"ע אלא ס"ל עדיפא מדהתוס' כיון כשחטף הלולב אלו לא הי' דעתו לגוזלו לקנותו אלא לשאלה לשעה לא הוה גזלן אלא שואל דכשר בשאר הימים נהי דהשתא הי' כוונתו לגזול מ"מ אין העבירה גורמת המצוה שהרי היה אפשר לקיימו בל"ז והיינו דאמר שמואל מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול ודבריו מאוד תמוהים אטו שואל בחטיפה שלא ברצון בעלים לאו גזלן הוא ולאו עובר עבירה הוא וכן הקשה לקמן כפ"ת גבי התוקף חברו והוציאו מסוכתו ויבואר שם אי"ה אבל הכא במטלטלי' ה"ל מהב"ע כמו גזלן גמור ומשנלע"ד בהא דשמואל יבואר לפנינו בעזה"י:

והבאתם את הגזול וכו'. מדלא סמיך גזול אצל חולה דאית לי' נמי תקנת' שיחזור ויבריא ויתרפא וסמיך גזול אצל פסח משו"ה דריש לי' הכי:

דכתיב והבאתם את הגזול. ברמב"ם פ"ה מאי' מזבח גבי ערלה וכלאי הכרם מבואר דמהב"ע נהי דלא הוה קרבן מ"מ הקדש פסול הוה ונ"ל דנפ"ל מהאי דמיון גופי' דומי' דפסח דלי"ל תקנתא להקרבה אבל לבדק הבית חזי' וה"נ דכותי' גזול וכל מהב"ע. ובזה נ"ל ליישב מה דמקשי' כיון דאית לי' לרשב"י קרא דאני ה':

שונא גזל בעולה. עיי' שיטת ר"ת ב"ק קי"ד גבי נטלו מוכסי' חמורו דס"ל שינוי רשות בעל כרחו לא קני א"כ י"ל הכי קאמר רחמנא אני ה' ה"ל שינוי רשות דהקדש שינוי רשות בע"כ ולא קני. וראיתי בתרגום בפסוק הלז דאינו מפרש שונא גזל בקרבן עולה אלא בעולה כמו עולתה תקפץ פיה פי' שיצא גזל בעול ואונס וכן פי' אברבנאל ע"ש וצ"ל

מאן דס"ל מהב"ע לאו דאורייתא מפרש כן וגזול דומי' דפסח לית לי' האי דמיון ו מפרש כיונתן בן עוזיאל:

איתמר נמי אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין הדר. האי נראה כשפת יתר אלא נראה אי יבש פסול משום הקרבהו נא לפחתך היינו דוקא בנתלבן ומשום לא המתים וכו' ופסול כל ז' הימים אבל יבש פסול מפני שאינו הדר וא"כ פסול אפי' כ"ש יבש ואמנם אי פסול כל ז' או רק יום א' תלי' במקרא נדרש לפניו או גם לאחריו והיינו דקמ"ל רב אמי גזול ודאי פסול כל ז' משום מצוה הב"ע אך יבש אין טעמו משום הקרבהו כמ"ש הרז"ה אלא משום הדר ולמ"ד מקרא נדרש לפניו ולאחריו אינו אלא פסול בראשון, ודאמר איתמר נמי היינו לענין מצוה הב"ע אבל ענין פיסול יבש לא הושוו וכן פסק רמב"ם יבש אינו פסול כל ז' אפי' במקדש מצוה הב"ע יבואר לקמן בסמוך אי"ה:

מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול. הרמב"ם פסק מהב"ע בקרבנות דאורייתא פ"ט מאיסורי מזבח אלא בקרבן גזול פסק אוקמוה רבנן ברשותי' כי היכי דלחייב עלה כרת משום קנסא אבל בשארי איסורי' פסק התם מהב"ע דאורייתא וה"נ בלולב גזול ביומא קמא פוסל אפי' אחר יאוש ושינוי משום מהב"ע כמ"ש כ"מ ומ"מ בשארי ימים מכשיר גזול אפי' במקדש דאוריית' ויפה כ' לח"מ דס"ל לא מצינן למילף לולב מקרבן אלא ביומא קמא דשאול ובעלי מומי' פסולי' בו כמו בקרבן אבל שארי יומי דלא בעי הדר ולא לכם לא דמי לקרבן לא ילפי' נמי לענין מהב"ע ע"ש ונכון הוא והיינו דקאמר שמואל מתוך שמותר בשאול ולא דמי לקרבן דלא שייך להקדיש בהמה שאולה דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ומתוך בלולב יוצא בשאול יוצא נמי בגזול ומיושב נמי ק' מהרש"א שפיר קאמר רבא לא מיבעי' קאמר ואין לומר מנא ידע פסול שאול דלמא גזול משום מהב"ע ז"א אי אין שאול פסול גם מצוה הב"ע לא נילף מקרבן:

אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא. פירש"י קמ"ל דעד דשמעינין דאייאש וכו' היינו משום דלרבא מספקא לי' ש"ס בב"ק אי ס"ל יאוש כדי קנו או לא וחדא מינייהו ר"פ אמרה ע"ש ע"כ פירש"י דעד דשמענא וכו' אבל אי שמענא אפשר דלרבא מהני יאוש כדי וכן לקמן בדאונכרי פירש"י דעד דשמענא וכו' אבל אי שמענא אפשר דלרבא מהני יאוש כדי וכן לקמן בדאזינכרי פירש"י וא"נ יאוש קני מהב"ע היא נ"ל משום דבערוך גרס באוונכרי רבא ולא ר"ה ע"כ פירש"י כמסתפק אי יאוש כדי קני או לא:

רבא אמר לעולם בי"ט א'. עיי' יבמות כ' ע"ב אם בעלו קנו תיובתא דרבא הקשו תוס' איך נעלם ברייתא זו מרבא ולק"מ רבא לטעמי' בשמעתי' מהב"ע מותר וא"כ אם בעלו

קנו אפי' בעבירה וסתם ש"ס אסיק בתיובתא דס"ל מהב"ע דאורייתא ולא ה"ל למיקני' ולק"מ קו' תוס'. אפשר גרסו בשמעתין רב אשי כגי' רז"ה ורמב"ן ועי' סוף ס' נב"י קמא: אר"ה להני אונכרי. כבר כתבתי דהערוך גרס רבא ובזה מיושב מה שהקשו אפירש"י דסתם גוים גזלני ארעא מישראל נינהו משום דגזל גוי מותר וק' הא ר"ה ס"ל בב"ק קי"ג ע"ב גזל גוי אסור אלא רש"י גרס רבא כהערוך. ודעתי בכוונת רש"י בהבין דהרי רא"מ בס' יראים מוכיח מהכא דגזל גוי מותר אלא דלא מיקרי לכם דאל"ה מה יועיל דלהוי שינוי רשו' מ"מ מצוה הב"ע היא ויבואר לקמן אי"ה וא"כ תיקשי לרש"י דס"ל דגזל מישראל והוה מהב"ע א"כ גם לשני ליתסר ומהרש"א נדחק כיון דמפסיק קנין אחר ע"ש. ובס' שער אפרים דף ז' הקשה מה איכפת לי' לישראל ראשון שלא יי"ח הישראל הלז הלא בין כך לא יוציא ההדס הלז מיד הגוי הגזלן הלא טוב לו שיברך הישראל ויי"ח בו ואנן סהדי דניחא לי' ע"ש ואומר אני אה"נ ומ"מ הגוזז הראשון הוא גורם גמר הגזלה מאוס לגבוה אך השני דאיהו לא עביד איסורא רק שגומר הקנין וזה ניחא לישראל הנגזל הראשון ע"כ בראשון הגוזז איכא עבירה ובשני הקונה ליכא איסורא והיינו דוקא בגוזל מישראל אבל אי היה נחשדי' שגוזלי' גוים זה מזה הי' גם השני מצוה הב"ע משו"ה פירש"י דלא נחשדו לגזול אלא מישראל אבל לא מגוי ודעת רא"מ אבאר בסמוך אי"ה ובהנ"ל א"ש ק' מג"א הא אסור לברך ולהנ"ל לק"מ דהכא לא הוי מנאץ דניחא לי לנגזל וק"ל:

ובערוך פי' אונכרי משרת הנשיא שחותכים הדסי' עבורו ולפ"ז נ"ל דהי' פשוט להם דין זה דלא לגזזו אינהו אך הכא בשלוחי הנשיא דלענין איסור גזיזה וגזילה הא אין שליח לדבר עבירה והאונכרי הם הגוזלים ומיד באותה רגע קנה הנשיא דיד פועל כיד בעה"ב דמי וה"ל בפ"א גזילה ושינוי רשות ונהי בעלמא שרי לבעל רשות השני מ"מ הכא אסור להנשיא כיון דאיסור והקנין נעשה בבת א' אלא לגזיזנהו גוי. ודאמר דאוונכרי גופי' ס"ל להערוך היינו אסא דהנשיא עצמו אבל מה שהנשיא מכבד לאחריני לא. ושיטת ראב"ד דשינוי רשות אינו קונה אלא להיות כמשכון בידו עד שיתן לו הנגזל דמיו והקשה רשב"א א"כ מה יועיל שינוי רשות לאונכרי עב"י ח"מ סי' שנ"ג וי"ל הכא הנגזל ישראל ניחא לי' דלקני קנין גמור כי היכי דלעביד מצוה בממונו:

ועיין מג"א רס"י תרל"ז מייתי דברי ש"ג דשמעתין ודברי ס' יראים רא"ם דגזל גוי מותר ומ"מ לכם לא מיקרי והדברים תמוהים ואין להם שחר אם מותר מ"ט לא מיקרי לכם דרחמנא הפקירו. טרם כל אומר מ"ש בית שמואל סי' כ"ח סק"ה הנה מה דמייתי מרש"י סנהדרין נ"ז לא נ"ל דרש"י קאי לפרש תנא דהאי ברייתא וס"ל כמ"ד הכי בב"מ פ' המקבל קי"א ע"ב אלא שנרשם בטעו' ב"ק קי"ג ע"ב וטע"ס הוא וצ"ל ב"מ קי"א ע"ב ומרש"י

דשמעתין כבר כתבתי דעתי בכוונתו ומ"ש בית שמואל עוד שם דלגבי השני שקונה אחר יאוש ובהתירא אתי' לידי' הוה הפקעת הלואתו דבר נכון הוא ובזה י"ל רש"י בשמעתין כמ"ש באבני מילואי' אך ראיתי בס' בני אהובה שכ' דוקא הפקעת הלואה שניתנה להוצאה הותר אבל מה שלא ניתן להוצאה דאלת"ה למה לי' דפטרי' רחמנא לישראל משבועת שומרי' של גוי תיפוק לי' דמותר להפקיעו ע"ש ולק"מ נהי דמותר להפקיעו אם אפשר ואין איסור בישראל המכחיש בפקדונו מ"מ אם יש לגוי עדים וראי' ואתי לב"ד עושי' לו דין ולא הותר אלא כשאין לו עדים וראי' ואין יכול להוציאו בדיינים אע"ג דעכ"פ הנפקד ידע בנפשו כי שקר טוען מ"מ מותר אי ליכא חילול ה' אך אם יש לו עדים וראי' ובא לב"ד עושי' לו דין ואי לאו דפטרי' רחמנא לישראל משבועת השומרי' הי' צריכים להשביע לישראל אם נאנס או לא כדי לברר דבריו והוא פשוט ולק"מ ק' בני אהובה ולעולם בכל ענין מותר להפקיע אלא דבית שמואל לא כ' אלא גבי השני דבהתירא אתי' לידי' אבל הגזלן עצמו דבאיסורא חטף מחוייב להחזיר וכ"כ רמב"ם להדי' ריש הלכות גזילה ע"ש: אך דברי רא"מ בסי' קכ"ד בה' לולב ובסי' רנ"ה בהל' גניבה אם שנדפסו בשבוש וצריכים תיקון מ"מ נ"ל מבואר מדבריו דאסור לגזול גוי כמ"ש כל הפוסקי' אך אם עבר וגזל איסורא דעביד עביד ושוב אי יכול להפקיעו ה"ל הפקעת הלואתו אך יוצא בדיינים אם יש לגוי עדים וראי' וכ"כ להדי' לא תגנובו ולא תשקרו ולא תכחשו איש בעמיתו האי בעמיתו לא קאי אלא תגנובו דגניבה אסור אפי' בשל גוי אך אי כבר אתי לידי' אפי' באיסור שוב אין צריך להחזיר. וא"כ י"ל בשלמא גזל מישראל דכל רגע ורגע בלאו דלא תגזול קאי ובעשה דוהשיב ה"ל מצוה הבאה בעבירה משא"כ בגניבת גוי שכבר גזל ואיסורא דעבד עביד ואינו מצווה להחזיר שוב אין כאן איסור אלא שאינו שלו כיון שהגוי יכול להוציא בדיינים ממנו ע"ד שכתבתי לעיל. ובזה י"ל עובדא דכל אמוראי ודרב אשי דפרדיסי בב"ק קי"ג ע"ב די"ל דלקחו באמת ע"מ לשלם אם יתבענו הגוי וליכא איסור גזילה כמו שאמר רב אשי לכותי כותי שקיל דמי ושוב כיון שלקח בהיתר שוב אם יכול להפקיע בכל ענין שרי. והמעיי' בדברי רא"ם שם יראה כי כמה ט"ס יש ויבין לאישורו כי כוונתו כמו שכתבתי ולעולם ס"ל ככל המון הפוסקים גזל גוי אסור אלא שס"ל שא"צ להחזיר דלא כרמב"ם ואתי' דברי רמ"א בא"ע סי' כ"ח הנ"ל כפשוטן ודברי שמעתין כפשוטן דהגווז עצמו לא יי"ח אע"ג דעבירה ליכא כיון שכבר גזל מ"מ אינו שלו אבל השני מותר שקנאו בשינוי רשות ולהרא"מ גוזלי ארעתא דגוים נינהו לא דישראל ובס' יראי' נדפס בטעו' גוזלי' מישראל ושבוש הוא כדמוכח מתוכו ע"ש ואין להאריך יותר כי נ"ל אמת נכון הדבר בעזה"י וכן י"ל דברי רמב"ן במלחמת ה':

דף ל:

וקרקע אינה נגזלת. פי' דברי הירושלמי דמייתי תוס' כתבתי בחי' למס' ע"ז ס"ג ע"ב גבי אין עומדי' עם הנכרי ע"ש:

ולקנינהו בשינוי מעשה. לכאורה משמע דס"ל דוקא למ"ד לולב צריך אגד והאיגוד מעכב במצוה ה"ל שינוי חשוב אבל למ"ד אין צריך אגד אע"ג דמצוה לאגדו לא הוה מעשה חשוב ולא הוה שינוי מעשה ואי הוה תוס' סברי הכי לק"מ מה שהקשו סוף ד"ה ולקניי' וכו' תיקשי לי' אמתני' דמתני' דפוסל יבש ע"כ דלא כר' יהודה ורבנן דר' יהודה ס"ל לולב א"צ אגד ולק"מ ק' תוס' אך צ"ל תוס' לא פי' כנ"ל אפי' למ"ד א"צ אגד כיון דאגדו משום זה אלי ואנוהו ה"ל שינוי מעשה משו"ה הקשו ותירוצם דחוק כמ"ש פני יהושע דהא משנתינו לא מיירי באגודה שהרי פרטו לולב בפ"ע והדס וערבה בפ"ע כפירש"י במשנתינו:

ועיי' לקמן ל"ג ע"ב במשנה ערבה גזולה נדחק רש"י מ"ט נקט כל מין בפ"ע ולא כייל ד' מינים גזולים ויבשים פסולים ולהנ"ל י"ל דלא נימא גזלם אגודה אבל גזל נפרדי' ואגדם הוה שינוי מעשה קמ"ל דלא משום דהוה שינוי החוזר לבריתו. ולפי מה דאמרי' קפסיק ותני א"כ משמע גם בשאר הימים לא מהני שינוי החוזר לבריתו אע"ג דמדרבנן קני כאשר אבאר לקמן אי"ה בסמוך מטעם דקנין דרבנן לא יועיל בדאורייתא יש מכאן הוכחה למ"ש רמב"ן דמשנתינו מז' ימים דאורייתא מיירי היינו במקדש אבל מגבולין לא מיירי:

שינוי החוזר לבריתו הוא. ע' תוס' הנה בתחלת נראה כאלו החליטו דקנין דרבנן אינו מועיל לדאורייתא ושוב בתוך כ"ד חזרו בהא דמועיל כדמוכח ממריש ועוד יל"ד למסקנתם דוקא שינוי גדול שיש בו טורח הרבה קונה מדרבנן ומי חכם לעשות גדר וגבול איזהו שינוי רבה ואיזהו שינוי זעירתא ולא נתנו דבריהם לשיעורי' ע"כ נלע"ד דודאי לא פלוג רבנן בתקנותיהם אך לענין מצוה דאורייתא יש לחלק דבטורח רב כגון מריש וסוכת החג דאי מטרחת לי' לא ישוב בתשובה העמידו דבריהם וקונה קנין גמור לצאת בו י"ח מצוה דאוריי' אך בטורח קטן כאגודה של לולב דמשום טורח מועט כזה לא ימנע מלשוב בתשובה ורק משום לא פלוג קונה מדרבנן בזה לא העמידו דבריהם לצאת בו י"ח מצוה דאורי' ולפ"ז המקדש אשה ע"י מעמד שלשתן שאין קנינו אלא מפני תקנת השוק ונהי אפי' היכי דליכא קוני' ומוכרי' מ"מ קונה מעמ"ש אבל לקדש בו אשה לא עיי' ש"ע א"ע סי' כ"ח:

ומ"מ נ"ל מי שקנה במשיכה בלא כסף מועיל אפי' לקנין דאורייתא דהשתא דתקיני רבנן ונהיג עלמא לא גרע מסתומתא דקני' מדאורייתא ומי שקנה בכסף בלא משיכה לא קנה

הלוקח ומפקיעי' עי"ז אפי' אי' דאורייתא כמבואר בש"ס ע"ז ס"ג ע"א ובתוס' שם הא קמחסרי משיכה ואמנם כל זה בהלוקח שלא קנה החפץ בכסף אבל המוכר קנה הכסף להוציאו כמ"ש תוס' ב"מ מ"ג ע"א בסוף הדיבור ע"ש ומשו"ה מסקו תוס' בע"ז ס"ג ע"א הנ"ל דנתנו לסיטן מעל ולזה נתכוון מהר"מ לובלין שם ע"ש ובתשו' הארכתי בכמה דוכתי (עיי' ח"ס חיו"ד סי' שי"ח):

דף לא.

והמסכך בר"ה וכו'. עי' מג"א רס"י תרל"ז דמפקפק על העושים סוכה בר"ה דגוים לא מחלי וה"ל גזולה ולכתחלה מיהת אסור אפי' לרבנן ועיי' בירושלמי ס"פ הכונס ומייתי לי' רשב"א בחידושיו שם דא"ל רבנן לר' יהודה בנר חנוכה אעפ"י שהניחה ברשות מ"מ חייב כגון אלו שעושי' סוכות בפסקי חניותיהן אע"ג דעביד ברשות מ"מ אם הזיק חייב וס"ל לרשב"א דרבנן א"ל לר' יהודה אי אתה מודה דבעלי סוכות חייבי' לשלם וה"ה בנר חנוכה וכ' רשב"א ר' יהודה ס"ל לחלק נהי בסוכה עביד ברשות מ"מ אין חיוב לעשותו ברה"ר דוקא משא"כ נר חנוכה שמחוייב דוקא להניחה בפתח ביתו ופני משה שם לא עמד בכוונת רשב"א ע"ש עכ"פ מבואר שם בירושלמי דרשות לכתחילה לעשות סוכה ברה"ר אבל בירושלמי דפרקי' איתא לוי בר זוגי עביד סוכתו בר"ה וא"ל ר"ל מי נתן לך רשות ע"ש ואין נראה לחלק בין פתח חנו' לרה"ר דע"כ פתח חנוי' נמי רה"ר דאל"ה אמאי חייב בנזקו ה"ל חופר בור ברשותו דפטור אע"כ רה"ר הוא ומ"מ עביד ברשות ע"כ נלע"ד לחלק התם בא"י ולא הפקירו ישראל רה"ר שלהם שיכלו גוים למחות קיום מצותיהם להניח נ"ח או לעשות סוכה או להעמיד תנורי פסחים על פתחי בתיהם והא דר"ל אי הי' נמי בא"י צ"ל שסיכך באמצע ר"ה במקום מעבר לרבי' שאפילו ישראלים מקפידי' ועמ"ש רש"י לעיל ז' ע"א ד"ה וכן לשבת וכו' ע"ש היטב:

וסוכה שאולה היא. צע"ג שואל שלא מדעת נמי גזלן הוא וכן תמה בכפ"ת דהא אי לאו כל האזרח ה"א בעי' לך ממש ואפילו שאולה פסולה רק מטעם כל האזרח וא"כ מסתיין בשאולה מדעת אבל שאולה בא"י שלא מדעתו בעל כרחו שהוציאו מסוכתו מנ"ל להתיר וצע"ג ועמ"ש תוס' לעיל כ"ז ע"ב ד"ה כל האזרח וכו' הן אמת גם דבריהם צע"ג דמייתי ראי' מראשית הגז והתם אדרבא קיי"ל שותפי' חייבים בראשית ולא כר' אליעאי דאנן קיי"ל כל ישראל קרוי לך כמ"ש רש"י בחולין קל"ה ע"א ד"ה למעוטי שותפות דגוי וכו' ע"ש ועיי' היטב רשב"ם ב"ב קל"ז ע"ב ועיי' היטב דברי רבינו אביגדור כ"ץ בתשו' הרא"ש ריש כלל ל"ה דלא כתו' הנ"ל. נחזור לענינינו עכ"פ שמעתין צע"ג ויש לדחוק

עפ"י מ"ש לעיל דלכאורה מכיון שגזל וחטף איסורא דעביד עביד ושוב אין כאן איסור אלא במטלטלי' בכל רגע בעמוד והחזר וקאי ועובר בכל רגע משא"כ קרקע לא ניתן להשבון מכיון שכבר הוציאו לזה מסוכתו איסורא דעביד עביד וצ"ע:

איתתא דה"ל לאבוה שי"ח עבדי וכו'. בס"פ כיסוי הדם אמרי' קשה גזל הנאכל שאפי' צדיקים גמורי' אינם יכולים להחזירו דכתי' בלעדי אשר אכלו הנערים נ"ל דרצו בזה להורות תקנת מריש הוא לאו דוקא בגזלן עתיק אלא בצדיק כריש גלותא ורבנן איכא לתקנת השבי' דמי לנו גדול מאאע"ה ולא יכול להחזירו כנלע"ה אמנם יש לפקפק ולומר סך עצום כמו מה שאכלו שי"ח עבדי' קשה להחזירו ואית בי' משום תקנת השבי' אפי' בצדיקי' גמורי' אבל עצי סוכה גבי ריש גלותא ורבנן מילתא זוטרתא היא ולית בי' תקנת השבי' אך חז"ל קבלו שלא הי' שי"ח עבדי ממש אלא אליעזר לחוד גמטרי' שי"ח וא"כ מוכח אפילו בדבר מועט קשה להחזירו ואיכא תקנת השבי' אך האי סבתא ס"ל כפשוטו שי"ח עבדים ממש וצריך לסתור סוכתו ע"כ דקדקה לומר דה"ל לאבוה שי"ח עבדים וק"ל:

אר"נ פעיתא היא דא. בשיטה מקובצת פ"ק דב"מ סוגי' תוקפו א' בפנינו שתק ולבסוף צווח ע"ש כ' שסבירא לי' דוקא כיון שצווח לבסוף וחזינן דצווחן הוא ואפ"ה שתק בתחלה איכא למימר אודוי' אודי לי' אבל אם שתק גם לבסוף ובא לפני ב"ד לקבול לא אמרי' אודי לי' אלא אין דרכו וכבודו לצווח וה"נ י"ל בשעה שחטפו ממנו העצים שתקה כאלו נתרצית ליקח דמי מחירתן או להשאילן עד אחר החג ועכשיו צווחה א"כ פעיתא היא דא צווחנית שדרכה לצווח ומ"ט לא צווחה מעיקרא ע"כ אין לה אלא דמי עצים לבד:

אבל גזל עצים וסיכך בהם. כ' תוס' איכא לאוקמא קרא בראובן שבנה סוכה בחצר של שמעון מדעתו והגיה מהרש"א עפ"י הגה' אשר"י שלא מדעתו וכ' מג"א סס"י תרל"ז משום דאפשר לסתור כסתור דמי וכיון שבנה שלא מדעתו קרקעו קונה לו עציו ואבניו של זה בתורת גזל כמו שחצרו קונה לו גנבה להתחייב באחריות וה"נ ה"ל גזלן ולא שואל ונ"ל דזה לפי מאי דקיי"ל בב"מ ק"א ע"א הבונה בנין בחורבתו של חברו שלא מדעתו יכול לומר עציי ואבנייי אני נוטל וא"כ הבנין של הבונה הראשון וזה שהוציאו בחזקה גוזל ממנו העצים והסכך וה"ל סוכה גזולה אבל למ"ד התם שהעצים והאבנים לבעל הקרקע ודמי' חייב לו א"כ אין כאן קרקע גזולה ולא משכחת לי' אלא כשבנאה מדעתו דוקא וזה הוציאו בתוך ימי שאילתו וכמ"ד סי' שי"ג דקרקע קונה להמשכיר ולא להשוכר דהשתא כיון שבנאה מדעתו מצי למימר עציי ואבנייי אני נוטל לכ"ע וזה

המשאיל שהוציאו בחזקה קונה לו קרקעו' המושכרת לאחרי' קונה לו העצים של זה בתורת גזילה וה"ל סוכה גזולה וע"כ נ"ל דבכיון כ' תוס' מדעתו לומר אפי' להך מ"ד נמי משכחת לי' וק' על רש"י דה"ל לפרש כן והגה' אשר"י ס"ל כאידך פוסקי' סי' שי"ג דהקרקע קונה להשוכר ולא למשכיר ולא משכחת מדעתו אבל תוס' הרי מבואר שם בש"ך דס"ל דקרקע קונה למשכיר ע"כ ניחא להו להקשות מדעתו שיהי' אפי' לאידך מ"ד והא"ש בש"ע לא הזכיר לא מדעתו ולא שלא מדעתו משום דס"ל דמצי למימר עציי ואבנייי אני נוטל וא"ש לכ"ע:

והנה ראיתי בס' עץ חיים להגאון מהר"ח אלפאנדרי פ' אמור שהקשה מקרא דנחמי' דעשו קהל הבאים משבי הגולה סוכות על גגותיהם וברחוב בית אלקים וברחוב שער המים הרי עשו סוכו' ברה"ר ולפמ"ש לעיל לק"מ דכשישראל יושבי' על אדמתם לא הפקירו רה"ר שלהם לבני נכר להפקיעם מפרסום מצות ה' ומ"מ נ"ל שי"ל בזה מאי דכתיב שם כי לא נעשה כסוכות הזה מימי יהושע בן נון דהנה מג"א כ' את"ל דישראל מוחלי' מ"מ גוים אינם מוחלי' ועל הנחה זו יפה תירצתי דבא"י אין לנכרי' כח להפקיענו ממצותינו אך יש לחוש לישראל גופיהו יש ויש שאין לבבם שלם כל כך ואינם מוחלים חלקם ברה"ר להיות נדחק בצאתו ובואו מפני קיום מצותו של חברו וישראל שיש לו חלק בארץ בודאי שמעכב והנה אפי' בימי יב"נ יש לחוש להנ"ל שהרי עבר בים צרה עם שבט דן ופנחס אמר להם עון פעור עדיין לא הוטהרנו ע"ש בס' יהושע ע"כ לא יכלו לעשות סוכה ברחוב ולא מצא להם די לעשות סוכות משא"כ בימי עזרא ששבו בכל לבב והתודו כולם כמבואר בפסוק עד שבר"ה אמר להם אל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם אז בסוכות שאחריו עשו כסוכות הזה. וע"ד פשוט יותר נ"ל כי אפי' אם הי' עושים סוכה ברחובו' קרית ירושלים לא מצא להם כל ימי בהמ"ק ולא נזכר נס אלא צר לי המקום שאלין בירושלים אבל לישב בסוכה שברחובות וגגות לא נזכר והם הי' שלוחי מצוה והי' העולי רגלים פטורי' מן הסוכה כדלעיל יו"ד ע"ב שהלכו לקבל פני ר"ג והי' פטורי' כפירש"י שם אך עתה כשעלו מהגולה רק ד' רבוא מצא להם די סוכה ברחובו' קריי וא"ש דלא נעשה כן מימי יב"נ שישבו כל עולי רגלים בסוכו':

ובסוכו' שותפי' כ' ריב"ש סי' שמ"ז שיכולי' לישב זע"ז אפי' שלא ברצון חברו דקיי"ל כראב"י בנדרים ר"פ השותפי' דזהו חלוקת השותפי' בזמן ע"ש בר"ן ומשו"ה אייתר לך למעוטי גזולה ע"ש ולפ"ז לרבנן התם דס"ל אסורי' לכנס לחצר א"כ איצטריך הכא לך למעוטי שותפי' ולק"מ ק' תוס' למה לי לך למעוטי גזולה ת"ל דה"ל מהב"ע י"ל למעוטי שותפי' איצטריך וכרבנן דראב"י אלא תוס' לעיל ט' ע"א קאי להילכתא כראב"י ע"כ

הקשו למה לי לך ותי' מהב"ע דרבנן וכשמואל ריש פרקין אבל לר"י דס"ל מהב"ע דאורייתא לק"מ דמצי סבר כרבנן דראב"י ואצטריך לך למעוטי שותפין:

ועי"ל אפי' אי ס"ל לר' יוחנן נמי כראב"י הנה לעיל ט' ע"א מייתי תוס' ורא"ש בשם ירושלמי אפי' לב"ה צריך לחדש בה טפח על טפח וכן פסק בש"ע למצוה ולא לעכב והרמב"ם השמיט הירושלמי הזה ונ"ל דס"ל דירושלמי מדאורייתא קאמר וס"ל בין לב"ש ובין לב"ה דרשי' לשם חובך אלא בסברא פליגי לב"ש צריך כולו לשם חובך ולב"ה סגי בטע"ט וכיון דלש"ס דילן איצטריך לב"ה לך למעוטי גזולה לית לן כהירושלמי לחדש טע"ט אפי' למצוה בעלמא. הנה כי כן י"ל ר' יוחנן ס"ל כהירושלמי דלך לשם חובך ולק"מ מלך דסוכה ולדינא כבר כתבתי לעיל עפ"י דרך לח"מ דרמב"ם ס"ל בקרבנות מהב"ע דאורייתא ויליף מניהו לולב ביום ראשון דדמי לקרבן דשאול ומומין פוסל בו ולא ביום שני דשאול כשר ליכא למילף מקרבן וה"ה סוכה דשאול כשר ליכא למילף מקרבן אי לאו דכתי' לך למעוטי גזולה:

ובמקום אחר כתבתי והארכתי בפלפול וכעת מצאתי שפלפלו בזה בספרי האחרונים דמשכחת לי' סוכה ולולב שאינו שלו ואין בו עבירה כגון כל הספיקו' שאין מוציאי' מידו ואי תקפו חברו אין מוציאי' גם מידו וכל זמן שהוא בידו בדין תפוס וכשיתפסנו חברו גם הוא כדין עביד ואין כאן איסור גזילה ומ"מ לא מיקרי שלו ושניהם אינם יכולי' להקדישו לפי משמעו' סוגי' פ"ק דב"מ בסוגי' דתוקפו כהן וא"כ י"ל ליישב ק' תוס' דלהכי איצטריך לך גבי סוכה למעוטי כנ"ל אבל נ"ל שיבוש ובלבול דאע"ג דאמת הוא דלאותן הסוברי' כנ"ל אינו שלו להקדישו מ"מ הוה טפי שלו משאול ומגזול שהרי עכ"פ אינו חייב באחריותו לשלם לאידך אם יאבד אפי' בפשיעה פטור א"כ הוי טפי שלו משאול וגזול והשתא כיון דיוצאי' בסוכה שאולה מכל האזרח כש"כ שיוצאים בסוכה כנ"ל וא"כ לא אתי לך אלא למעוטי גזולה ממש ע"ד אלמות ועבירה ושפיר הקשו תוס' למה לי קרא תיפוק לי' משום מהב"ע: ועיין ב"י א"ח סי' תרס"ד מייתי בשם רבנו יואל שלא יקצץ ישראל ערבה להושענא רבא משום דגוי מגוי מוזהרים על הגזילה וגם ישראל מגוי איכא עבירה והובאה תשו' זו בתשו' רשב"א ולכאורה נראה לערבה אסרה ולא ללולב משום דאיכא נמי שינוי מעשה ושינוי שם אף על גב דש"ס נאמר מעיקרא נמי הושענא קרי לי' זה הי' בימיהם אבל בזה"ז נשתנה הענין דלא קרי לי' הושענא קודם שנאגדו זע"ז ואחר האיגוד קורי' לכל האגוד בשם לולב וא"כ ה"ל שינוי השם מעיקרא אסא וערבה והשתא לולב משא"כ ערבה של ה"ר לא נשתנה שמה דלעולם קרי לי' הושענא ומשו"ה אוסר דוקא לה"ר ולא לי"ט של סוכות ועוד עיינתי בלשונו שכ' גוי מגוי

אסור לגזול וישראל נמי שלכאורה צ"ע אי גוי מגוי אסור ולא ישראל מגוי א"כ אדרבא יקצוץ ישראל ולא גוי ונראה מדבריו דס"ל גזל גוי מותר לישראל אבל כיון שב"נ נהרג עלי' אסור לישראל לסייעו דה"ל מסייע ידי עוברי עבירה אפי' היכי דלא שייך לפני עיור דאורייתא כגון דלא קאי בתרי עברי נהרא מ"מ מדרבנן אסור משום מסייע ידי עוברי עבירה וס"ל לרבנו יואל ז"ל דמצוה דאורייתא הבאה בעבירה דרבנן יוצא י"ח ע"כ יוצא בלולב דאורייתא ור"ה דאמר לאוונכרי היינו משום ס"ל גזל גוי אסור אבל רבנו יואל ס"ל גזל גוי מותר וליכא אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה והוא אי' דרבנן ואין זה מזיק למצוה דאורייתא משא"כ ערבה דהושענא רבא בגבולי' שאינו אלא מדרבנן ומנהג נביאי' ע"כ מזיק בה עבירה דרבנן:

אמנם בהג"ה אשר"י דפרקין מבואר דראבי"ה העיד בשם אביו רבנו יואל שאוסר כמו כן בלולב דאוריי' וצ"ל בהיפוך מהנ"ל דהא דכ' בתשובה שלא יקצוץ ישראל הושענא להושענא רבא לרבותא קאמר אפי' ה"ר דאינו מברך דחביט חביט ולא מברך אסור מכש"כ ללולב דהמברך וה"ל מנאץ פשיטא דאסור כנלע"ד ועיי' לקמן בסוגי' דאשרה ועיר הנדחת מ"ש עוד בסוגי' דאוונכרי בעזה"י:

תנא יבש פסולים. נראה אי לאו דאמר רבא דפליגי בהדר ה"א כולי עלמא בעי' הדר והכא בסברא פליגי כמה שיעור יבשות דלא להוי הדר ת"ק ס"ל כהרז"ה כל דנפיק מכמוש נכנס ליבש והיינו דקאמר בברייתא כמושין כשרי' יבשין פסולין כל שיצא מכלל כמוש נכנס לכלל יבש ור' יהודה ס"ל כהתוס' עד שנפרך בציפורן וכ' ראב"ד שהלולב אפי' אחר כמה שנים לא יפרך בציפורן וע"כ אמר שהי' מורישן לולביהן לבני בניהם עד שתפרך בציפורן ולעולם הדר בעי' ומשו"ה לא תיקשי לי' מה דאמר ר"י במתני' יאגדנו מלמעלה משום דבעי הדר אע"ג דאכתי תיקשי דביבשות מחמיר ת"ק טפי ובכפות מחמיר ר' יהודה טפי אין זה ק' כל כך דבסברא פליגי איזהו הדר ואיזהו אינו הדר אבל בקרא לא פליגי אבל רבא דחידש לן דר' יהודה לא בעי הדר כלל ע"כ קשי' לי' מיאגדנו מלמעלה. ולמסקנא מייתי ברייתא אתרוג הישן פסול אלו הוה נקיט אתרוג היבש הומ"ל כנ"ל יבש אבל אינינו נפרך בציפורן ולעולם בעי הדר באתרוג אבל ברייתא נקיט אתרוג הישן מיושן כמה וכמה ע"כ מסיק בתיובתא:

ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג. פירש"י דאין אדם דן י"ג מדות מעצמו וכ' כל המפרשי' דלר' יהודה כ' רש"י כן כמ"ש בכפ"ת דר' יהודה ס"ל כן בסמוכים דבעי' מוכח ומופנה ונ"ל להסביר דהא לא חשיב סמוכים בהדי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן וע"כ צ"ל בכלל היקש הוא נכלל בין מוקש בפסוק א' בין סמוכים בפסוקים או בפרשיות וכיון

דחזינן ר' יהודה ס"ל בסמוכים שהוא מענפי ההיקש דבעי' מוכח ומופנה ה"ה בהיקש גופי' ובשארי מדות בעי' עכ"פ קבלה או סברא כמ"ש תוס':
ולכאורה הי' נראה הכא בהא פליגי דרבנן סברי כיון דבכל התורה בעי' ואנוהו לכתחלה מיהת א"כ סברא הוא להקיש לולב לאתרוג לפסול אפי' בדיעבד מדכתי' הדר ור' יהודה לטעמי' בגטין כ' ע"א דס"ל מעביר עליו הקולמוס ומקדשו דהרי אפי' לרב חסדא דרבנן פסלי אפי' בגט ולא מטעם ואנוהו מ"מ ר' יהודה דמכשיר להדי' ואינו מזכיר שעכ"פ איננו מן המובחר שמע מיני' לא בעי ואנוהו אפי' לכתחלה בשארי מצות א"כ אין סברא להקיש לולב לאסור אפי' בדיעבד:
אבל באתרוג דכ"ע בעי' הדר. פרש"י ולא דריש אידור כבן עזאי ורבים תמהו מי סני לרש"י לפרש הדר באילנו כמסקנת ש"ס לקמן בשמעתין ומ"ט נקיט דרשת בן עזאי ועיי' כפ"ת ולפע"ד ליישב בעזה"י דבס' כפ"ת לקמן כ' מה ראו חז"ל לומר אל תיקרי הדר ולהוציא קרא מפשוטו לשון הידור ויפוי ותי' דה"ל למיכתב הדור בוי"ו בין ד' לרי"ש והנה יקשה לדרשת בן עזאי אידור ובערוך גורס הדור שבלשון יוני קורי' למים הדור כיון שסוף סוף אמרי' אל תיקרי הדר אלא הדור או אידור ומוסיפי' וי"ו בין ד' לרי"ש א"כ הלא טוב לומר קרי בי' הדור ליפוי והידור מצוה ולזה י"ל ראי' לסברת רש"י דבן עזאי דדריש אידור או הדור כלשון יוני מים ס"ל ואנוהו מעכב בכל המצות וא"כ לא איצטריך קרא ללולב וע"כ לשון מים הגדל על כל מים וא"כ ר' יהודה דשמעתין דס"ל בעלמא לא בעי' אנוהו אי הוה דריש הדור בהוספת וי"ו כבן עזאי הו"ל למידרש לשון יפוי אע"כ מדלמסקנא לא בעי ר' יהודה הידור ויפוי ע"כ לא דרש הדור אלא הדר באילנו משו"ה קאמר ש"ס לקמן דר' יהודה דרש הדר באילנו אך רש"י בהס"ד דר' יהודה בעי הדר ע"כ צ"ל דדריש לא תיקרי הדר בלא וי"ו אלא הדור בוי"ו והוצרך רש"י לומר ולא כבן עזאי דדריש לשון זה לשון מים אלא לשון יפוי והידור וא"ש:

דף לא:

לא יביא לא רימון ולא פריש. כ' תוס' משמע פסולי' מברך עליהן משמע להו הכי מדאמר דה"ל למינקט פריש ורמון שלא תשתכח אלא משום דאתי למיסרך ואי ס"ד אינו מברך איך אתי למיסרך הרי ידעו ויבינו דאין מצוה זו בשלימות מדלא מברך עובר לעשייתן אע"כ אי נקיט שלא תשתכח מברך דשייך שפיר וציונו דמצוה לעשות זכר שלא תשתכח המצוה מהבנים וא"כ מדנקט פריש ורמון ולא נקיט אתרוגים פסולים ש"מ פסולים נקיט שלא תשתכח ומברך והדר דחי לי' תוס' אדרבא י"ל אפי' פריש ורמון דלא כתיבא

באורייתא חיישי' אתי למיסרך מכש"כ אתרוג פסול ועיי' ברא"ש דלא פי' כן ולא ידעתי למה. ולמסקנא ס"ל לתוס' וכמה פוסקים דלרבנן מברכי' על הפסולי' בשעת הדחק שלא תשתכח ודלא כהראב"ד דמייתי רא"ש אמנם א"ז בהג"א כ' דכדי ר' יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק משמע לרבנן לא מברכי' אלא סמכי' ארבי יהודה וא"כ היינו בפסולי' משום הדר דפליג ר' יהודה ולא בעי הדר אבל שארי פסולי' לא וכעין זה כ' כפ"ת:

כדי שיאחוז שנים בידו א' היינו שני אתרוגים ויש גורסי' שניהם ר"ל הלולב והאתרוג ויבואר לקמן במקומו ברצות הי"ת: הדר באילנו משנה לשנה. ולא נקיט הדיר מה דיר זה וכו' שהוא דרשתו של רבי משמע מזה כמ"ש המפורשי' לקמן ר' אבוה דאמר הדר אינו מילתא באפי נפשי' דאיך יחלוק אמורא על התנא ועוד מ"ט להקדי' ר' אבוה לבן עזאי שאומר אחזור אלא ר' אבוהו פליג אמאן דהוה אמר בשם רבי אל תיקרי הדר אלא הדיר אתא ר' אבהו ופליג הכי קאמר רבי תיקרי הדר באילנו משנה לשנה וא"כ ש"ס מייתי דברי רבי אליבא דפרושו של ר' אבהו:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול ע' תוס' שנדחקו מאד מ"ט לא פריך מהך משנה בס"פ כיסוי הדם ולשיטת רמב"ם ניחא דס"ל אשרה מילתא אחריתי היא אילן שנטעו מתחילה לשם ע"ז והוה כל גידולו באיסור ונעבדה בו עבירה כי האי של כל עיקור גדולו ובריתו באיסור אסור לכ"ע זהו כוונת ה"ה וגם כ"מ לא נחלק על זה וא"כ לא מצי להקשות מאשרה על לולב של ע"ז:

ובזה צדקו דברי הלבוש שפוסל אתרוג המורכב מטעם שנעבד בו עבירה דב"נ מוזהר על הרכבת אילן והקשה ט"ז סס"י תרמ"ט ובמג"א סס"י תרמ"ח א"כ למה לי דאסר רחמנא כלאי בהמה להקרבה תיפוק לי' משום נעבדה בה עבירה ולק"מ הרבעת כלאי בהמה אין איסו' אלא על המרביע בכלאים אבל אם הבהמה רובעה אינו מינה א"צ להפרישה ומותר להכניסה לתחלה לדיר א' נמצא אין נתעב אלא מעשי אדם המרביעה ושוב כיון שבאו זע"ז אין צריך להפליט הזרע שלא יגדל ממנו עובר נמצא אע"ג שנעבדה בה עבירה אבל אין כל גדולו באיסור משא"כ הרכבת כלאי' אפי' נעשה ממילא מ"מ המקיים כלאים לוקה ואפי' אי לאו שאין בו מעשה אין לוקי' אבל לאו דאורייתא איכא א"כ כל גדולו באיסור ונעבד בו עבירה כזה אסור ומה שהקשה הא המשתחוה לפשתן מותר לציצי' הואיל ואישתני וה"נ אתרוג מורכב אישתני לק"מ הכא השינוי גופי' הוא האיסור היינו איסורי' וגידולו והשתנותו הכל באיסור ומשעה שנגמרה העבירה היינו אחר גמר גידולו שוב לא נשתנה ומה שהקשה מאוונכרי הא גם אי גזינהו נכרי נעבד בו עבירה אומר אה"נ אי ידעי' שגזל הקרקע ואח"כ נטע בו אילן והאילן יונק כל שעה מגזל עיי' ב"מ ק"א

ע"ב כחשא דארעא אה"נ דאסור אך איכא ס"ס שמא לא גזל הקרקע ואת"ל גזל דלמא גזלה עם האילן ולא נתגדל באיסור מתחלת ברייתו וכל ספק מתיר יותר מחברו דאי לא גזל הקרקע מותר ישראל לקצוץ ואי גזלה עם האילן אסור לישראל לקצוץ ואמנם אחר שקצץ הגוי וקנאה ממנו ישראל בשינוי ה"ל לענין נעבד עבירה ס"ס. וע"ד חידוד יש ליישב דקאמר ר"ה לאוונכרי וק' כיון דאינו נוגע אלא לאוונכרי גופי' ולא מה שמוכרם לאחרים א"כ מ"ש אוונכרי דנקיט ה"ל למימר לא יקוץ אדם הושענא בעצמו וי"ל הכי קאמר להו ר"ה אי תקציצו אתם הדס שלכם א"כ גלי דעתינו דגזל גוי מותר וממילא אין כאן ס"ס. שאין א' מתיר יותר מן האחר ויהי' רק ס' א' אם גזל האילן או לא ואסור לכל משום ספק נעבד עבירה ואסור לקנות מכם אבל לא תקצוצו אתם להורות גזל גוי אסור וה"ל ס"ס שכל א' מתיר יותר מחברו ואז מותר לכל אדם דה"ל ס"ס לענין נעבד בו עבירה:

לולב של ע"ז לא יטול. פירש"י ששמשו בו לע"ז לכבד לפני' או להעבירו לפני' או לזורקו בו אין כוונת רש"י שעי"ז נעשה תקרוב' ע"ז ז"א חדא דא"כ אין לו ביטול ומכתת שיעורי' ועוד הא בעי' זריקה המשתברת כעין פנים וכן הקשה כפ"ת אבל ס"ל לרש"י נהי בשאינו כעין פנים לא נעשה תקרובו' שלא יהי' לו ביטול מ"מ משמשי ע"ז הוה לאסור בלא ביטול ורצה בזה כיון דסתם תשמיש לולב היא שמכבדי' בו הבית ולמ"ד משמשי ע"ז אין נאסר עד ששמשו בה והכי קיי"ל א"כ איירי שכבר כבדו בו הבית לפני ע"ז וס"ל לרש"י לולב שכיבדו בו בית דעלמא שאינו ע"ז נמי לכתחלה לא יטול דביזוי הוא אע"כ תשמיש אחר נשתמש בו לע"ז והיינו כפירש"י ע"ז שעבודתה בכך זרקו לפני' ומשום תקרוב' לא נאסר משום שאינו כעין פנים ונאסר משום תשמיש ויש לו ביטול:

ואם נטל יצא. פירש"י מצוה לאו ליהנות ניתנו אלא עבודת עבד לרבו ויש להקשות נהי שניתנו מהקב"ה לעבודת עבד אבל העבד ישראלי יפה לו שעה א' בתשובה ומ"ט בעה"ז מכל חיי העה"ב וי"ל ה"נ מתהני אותה הנאה עצמה אם יניח מליטול הלולב הלז לקיים לא ידבק בידך מאומה מן החרם וכשם שנהנה מן הדרישה כך נהנה מן הפרישה נמצא אין קיום המצוה הלז הנאה יותר מהנאתה והר"ן הקשה הא מקבל שכר מצות ותי' שכר אינו נהנה מגוף ע"ז אלא הגרמה בעלמא ע"ש ועיי' במס' ע"ז ר"פ השוכר את הפועל לעשות עמו ביי"נ ולפע"ד ליישב ע"ד הנ"ל דהא חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה נותנים לו שכר כאלו עשאה נמצא אלו לא נטל לולב הלז משום אונס שהוא לולב של ע"ז הי' שכרו מרובה כל כך כמו עכשיו א"כ אינו מרויח בשכר כלום:

והנה פ' ראוהו ב"ד ס"ל לרב יהודה מצוה ליהנות ניתנו ואינו יי"ח בשופר של שלמים ואין הטעם דלא יצא י"ח משום מצוה הב"ע דהא רב יהודה לא ס"ל אפי' מדרבנן כדמוכח פ' הניזקי' גבי חטאת גזולה שלא נודעה לרבי' אלא לכאורה הכא המצוה היא העבירה והעבירה היא המצוה ואיננו מצוה הבאה בעבירה אלא שהיא עצמה הוא ההנאה של שלמי' ושל ע"ז ובכי האי גוני כ"ע מודי' ובירושלמי ס"פ האורג מייתי קרא אלא המצות אין מצוה עבירה ואין עבירה מצוה וש"ס דילן לא מייתי לי' אמצוה הב"ע אבל נלמוד ממנו כנ"ל שהמצוה עצמה היא העבירה בודאי אינו יי"ח כנלע"ד. אמנם ראיתי בחי' רשב"א ביבמות מייתי לי' בלשון אחר דאם נאמר שלא יי"ח הרי לא נהנה ע"כ לא יי"ח וצריך להבין מה בין זה לכל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וה"נ נימא דעכ"פ עבר על שנהנה וי"ל דודאי אי הוה כתי' בתורה לא תטול לולב של אשרה ועבר ונטל אעפ"י שלא יי"ח הא עבר אמימרא דרחמנא אעפ"י שבאמת לא נטלו שהרי לא יי"ח נטילתו מ"מ לקי במה שנטלו כמו שנוטל לצאת בו וכן המקדי' תרומה לבכורי' אי לא הי' תרומתו תרומה מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא דהקדים ורצה שתהי' תרומה קודם לבכורי' אבל הכא לא כתי' לא תטול לולב של אשרה אלא גבי ע"ז כתי' לא ידבק בידך מאומה והרי לא נדבק בידו מאומה שהרי לא יי"ח מצוה ומה נדבק בידו והבן זה:

ויש לעיין לפמ"ש הכל בו המודר הנאה משופר לא יתקע בו תקיעה של מצוה מפני שנהנה מקול תקיעת עצמו שהתוקע נהנה מזה וא"כ לפ"ז אמאי אמר רב יהודה בשופר של שלמים לא יצא וכ' רשב"א הטעם כדי שלא יתחייב שעי"ז שלא יצא לא נהנה והרי עכ"פ עברה דעבד עביד שנהנה בקולו וא"כ למה לא נימא דיי"ח מצותו וי"ל דקול ומראה וריח אין בו מעילה נמצא מטעם הנאת הקול אין בו מעילה רק משום הנאת המצוה ושפיר קאמר רשב"א אי לא יי"ח מצוה לא נהנה ולא עביד איסורא ולפ"ז לפמ"ש תוס' בע"ז פ"ק דבע"ז אפי' קול ומראה וריח יש בו אי' הנאה א"נ א"ש גי' רב יהודה אומר בשופר ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא כיון דאפי' אם לא יצא מ"מ עבר עבירה ע"י הנאת קול נימא דיי"ח משא"כ שלמי' דאין מעילה בקול ומיושב גירסא הנ"ל דדחה תוס' לקמן והי' גי' הרי"ף שם בר"ה ועיי' רמב"ם פ"א משופר הל' ג' פ"ש ובחי' פ' ראוהו בית דין כתבתי דלא שייך הכא לומר דלא יי"ח משום רוצה בקיומו של ע"ז וכן הקשה שם בטורי אבן דמה בכך א"נ לא יי"ח מ"מ הא כבר רצה בקיומה ולא נצילנו מחטא זה עד שלא יי"ח ע"כ בתוס' ביאור גם מצוה הב"ע לא שייך כיון דאין המצוה ע"י העבירה ועמ"ש בחי' למס' חולין ח' ע"א ברוצה בקיומו ע"מ לבטל לכשימצא גוי וע"ש בפני יהושע:

באשרה דמשה עסקי' דמכתת שיעורא. שיטת הר"י שבתוס' דע"ז של גוי אפילו קודם ביטול לא מיכתת כיון דאית לי' תקנתא בביטול ולא משכחת לי' אלא במגבי' ע"מ שלא לקנות וביט"ב דלא בעי' לכם אפי' במקדש וכ' הגאון מה"ווב בס' סדר למשנה פ"ח מע"ז מדלא משכחי תוס' בי"ט א' שמע מינה אם גוי נותן ע"ז מתנה ע"מ להחזיר לישראל והחזירו ישראל לגוי מ"מ שוב אין לו ביטול כיון שהי' שעה א' לישראל במתנה דאלת"ה גם בי"ט א' משכחת בע"ז שנתן גוי מתנה ע"מ להחזיר דכיון שסופו להחזיר ולא תושרף גם עתה לא מיכתת שיעורא אע"כ כנ"ל ונכון הוא ועיי' במג"א סי' תמ"ח סק"ה דגם בגוי שייך מתנה ע"מ להחזיר ומהר"ם מינץ החדש סס"י ז' טעה בזה ועיי' תוס' כתוב' ע"ד ע"א וק"ל. וכמוסיף על דבריו של מה"ר וו"ב אם ירצה המפקפק לפקפק לומר דלעולם אחר חזרה יש לו ביטול ומ"מ קודם חזרה כיון דדיינינן לי' כשל ישראל לעולם ולא בקנין שעה בעלמא מטעם שכתבתי במקום אחר מפני שיכול למחול תנאו שהתנה על מנת להחזיר ויהי' שלו ממש ונימא מזה הטעם עצמו כל זמן שלא החזירו דיינינן לי' כמכתת שיעורא ולעולם אחר שהחזיר חזר להיות ע"ז של גוי ויש לה ביטול י"ל אי ס"ד ס"ל לתוס' הכי א"כ לא מקשו מידי מאיבעי' דר"ל יש דיחוי או אין דיחוי תפשוט מדרבא דלא שייך הכא דיחוי כלל ז"א הא משכחת כנ"ל שגוי נתן ע"ז לישראל במתנה ע"מ להחזיר ונדחית דמיכתת שיעורי ושוב החזירו ישראל להגוי ובטלה אם שוב אח"כ יוצא בו י"ח ולק"מ ק' תוס' אע"כ מוכח דאין לה ביטול ועדיין יש לפקפק לפמ"ש רמב"ן במס' ע"ז וכ"כ פני יהושע בשמעתין דע"ז של גוי שקנאה ישראל שאין לה ביטול הוא רק מדרבנן כל שלא עבדה ישראל וא"כ דיחוי של אי' דרבנן אחר שנסתלק הדיחוי לא הוה נדחה בדאורייתא כיון שכבר נסתלק הדיחוי לא אמרי' אינו חוזר ונראה וזה תלי' בשיטת רש"י זבחים ע"ג ע"ב ע"ש:

וכ' מג"א סי' תקפ"ו דאפי' בע"ז יש לה בטלי' נמי בעי' הגבה' ע"מ שלא לקנותו דאי הגבי' ע"מ לקנות נעשה גזלן וחייב באחריות וה"ל ע"ז של ישראל מידי דהוה בחמץ דבקבלת אחריות נעשה חמצו ע"ש וכ' דגול מרבבה א"כ שלא ע"מ לקנות נמי נעשה שואל שלא מדעת בעלים וחייב באחריות ולא משכחת אלא בשואל מדעת הגוי והתנה שלא להתחייב או אפי' בלא תנאי אין דין שומרי' לגוי אלו דבריו ז"ל ודוחק לפרש דברי תוס' וטור בשואל אבל נלע"ד לפמ"ש במקום אחר לכאורה ראיתו של מג"א מחמץ הוא ראי' לסתור דהרי בחמץ איצטריך קרא לא ימצא במצוי לך לרבות אפי' קבלת אחריות אבל אי לאו קרא לא היה חמצו ע"י קבלת אחריות עיי' פסחים ה' סוף ע"ב וא"כ בע"ז דליכא קרא מנ"ל למג"א שע"י קבלת אחריות יהי' ע"ז של ישראל ושם תירצתי דמדפשיטא

לש"ס דמפקיד חמצו הנפקד חייב משום קבלת אחריו' נעשה כשלו מקרא לא ימצא אע"ג כל היכי דאיתי' ברשות' דמפקיד איתי' והמפקיד יכול להקדישו ולא הנפקד מנ"ל הא דלמא קרא לא ימצא מרבה גזלן חמצו של חברו שעכ"פ יצא מרשות הנגזל שאינו יכול להקדישו וגם יכנס לרשות הגזלן להתחייב באחריות האי הוא דמרבי' קרא ולא נפקד אע"כ פשיטא לש"ס מסברת חוץ בגזלן אפי' בלא קרא קם ברשותי' להחמיר כגון ביטול ע"ז וא"ש דברי מג"א וממילא שואל שלא מדעת דהוה כגזלן היינו לחייב באחריות טפי משואל מדעת דהיינו אפי' מת מחמת מלאכה או שאילה בבעלי' אבל מ"מ ברשות בעלי' הוא להקדישו ולא ברשות הבעל השואל שלא מדעת אלא באחריותו וזה מועיל לענין חמץ אבל לא לענין אחר וא"ש:

והקשו תוס' אשיטה הנ"ל מאיבעי' דר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה הנה התם במס' ע"ז פי' המהרש"א דאיבעי' דר"ל אלכתחלה קאי דהרי קודם ביטול לכתחלה לא יטול אם אחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול משום דכבר נדחה מלכתחלה וכן פי' מג"א סי' תקפ"ו וכ' בהכי מתישבה ק' תוס' דסוכה פי' די"ל רבא נמי הכי קאמר לכתחלה לא יטול אפי' אחר ביטול ואם נטל כשר אפי' קודם ביטול דלא מיכתת שיעורא אלא דמאיס לכתחלה אך תוס' דשמעתין לא ס"ל דשייך דיחוי במאי דאינו אסור אלא לכתחלה וע"כ ר"ל בדיעבד אסור לי' ואי ס"ד כהר"י דלא שייך מיכתת שיעורא בע"ז של גוי נהי דר"ל אוסר משום מצות ליהנות ניתנו מ"מ ש"ס דשקיל וטרי ומייתי מדר"פ שהוא בתרא אחר ר"ל זמן רב ולא אתי אלא למפשט לדינא ה"ל למפשט מרבא דלא שייך הכא דיחוי כלל דמצות לאו ליהנות ניתנו אע"כ דלא כהר"י:

ושיטת ר"ת דשייך מיכתת שיעורא בשל גוי ורבא אחר ביטול קאי ומשום מיאוס והקשה ר"ן בע"ז א"כ מאי ענין מצות לאו ליהנות ניתנו דאמרי' במס' ר"ה הא אחר ביטול מיירי וי"ל דס"ל משום מיכתת שיעורא לא שייך דיחוי דמעיקרא לא נגמר פרי והשתא נגמרה ולא שייך דיחוי אלא אי מצות ליהנות ניתנו ע"כ אמרי' שופר של ע"ז יצא אחר ביטול ולא הוי דיחוי משום שגם קודם ביטול מצות לאו ליהנות ניתנו ולא נאסר אלא משום מיכתת שיעורא וזה אינו דיחוי:

ושיטת תוס' דשמעתין דרבא מיירי מאילן שנטעו ולבסוף עבדו ולא נאסר כלל רק לכתחלה מאיס למצוה ואשרה דמתני' מיירי בנטעו מתחלה לכך של ישראל שאין לו ביטול ור"ל מיירי ג"כ בנטעו מתחלה ובשל גוי אחר ביטול:

ורמב"ם אינו מחלק בין גוי לישראל כלל דס"ל ישראל שעע"ז טעון גניזה ולא מיכתת שיעורא עיי' תוס' יבמות ואם עבדו גוי וקנאו ישראל אינו אלא מדרבנן אבל מדאורייתא

יש לו ביטול עיי' פ"י דשמעתין וס"ל קודם ביטול מיכתת שיעורא אך אחר ביטול באשרה דנטעה מתחלה לכך הואיל וגדל באיסור הוה נעבדה בו עבירה ואינו יי"ח אבל לולב שעבדו גוי אפי' קנה ישראל ממנו יי"ח אחר ביטול:

נקטם ראשו. ע' תוס' במתני' ותי' האמצעי תופסו הר"ן להלכה דנקטם ראש התיומה האמצעי פסול וריב"ל קמ"ל אפי' ניטל כלו אח"כ ה"א דחוזר להכשרו קמ"ל אבל לישנא דריב"ל צ"ע נחלקה כניטלה הול"ל כניקטמה דהשתא תלי תני' בדלא תני' דהא במשנה משמע ניטלה כשר והכי הול"ל נחלקה ונטלה כנקטמה ופסול והראב"ד מפרש נקטם העץ מהשדרה וצ"ל דמפרש תיומה אותו דבר אדום המתאים כל העלים העליוני' כמ"ש תוס' בפ' הגוזל צ"ו ע"א ע"ש והנה כוונת הגאוני' יש דבר אדום המתאים כל העליונים כאחד ואם נחלק או ניטל פסול והקשו תוס' אפי' א' ממאות לא ימצא כן אלא קאי אהאמצעי אם יש שם ב' תיומת פי' ב' עלין אמצעי' כפולי' כל א' ואותן ב' העלי' הכפולי' מחוברי' יחד בדבר האדום הנ"ל ואם נפרדו פסול אעפ"י שכל א' בפ"ע כפול לשנים מ"מ פסול כיון שהם נפרדו זה מזה ואהא לא תיקשי לא ימצא א' ממאות שמחוברי' זע"ז אה"נ אלא לא ימצא א' ממאות שיהי' לו ב' עלין כפולים אמצעיים זהו כוונת תוס' שם וכ' כפ"ת בעלי תוס' לא הי' במקום גידולי התמרי' שמה כל הלולבי' בתחלת מחוברים כל העלי' זע"ז ע"י דבר אדום אלא ע"י נסיעה וטלטול הדרך למקום רחוק נושר אותו המתאים והגאונים הנ"ל לא פסלו אלא אם בתחלת גדלותם נפרדה ונחלקה הך תיומא אבל מה שנעשה אח"כ ע"י טלטול הדרך לית לן ויוצדק פי' הראשון בכוונת הגאונים ולפ"ז לולב שיש לו ב' עלין אמצעי' ושניהם כפולים הוא כשר וישר ואריך:

דף לב.

דרכי' דרכי נועם. כ' תוס' רבא לא הי' שם והוא דוחק גדול גם גבי הדס ק' מ"ט נאיד רבא מקרא דאביי דקאי אדרכי התורה ומ"ט מייתי קרא דלא שייך כלל לתורה ומצות האמת והשלום אהבו דקאי להזהיר ישראל זה על זה ולא על מצות של תורה אבל הנלע"ד משו"ה לא פליג רבא גבי לולב אך בהדס דלפי טעמא דקאמר במדרשי' הדס הוא נגד ת"ח שטעמם מר ואינם הגונים כל כך ומ"מ יהי' אנודי' זה בזה להגן אלו על אלו וה"א אפילו ת"ח כקרח ועדתו בעל מחלוקה ומכשיל רבי' והיינו הרדופני וכדומה יאגדו אלו עם אלו והיינו דרכי נועם שלא ידח ממנו נדח קמ"ל חלילה לקרב כמו אלו והיינו האמת והשלום אהבו ולא שקר ומחלוקות וממילא תו לא הוה דרכי נועם וא"ש:

ציני הר הברזל כשרות וכו'. יש להסביר ע"ד דרוש אגדה כלפי שאחז"ל פ' במה בהמה שהאנשי' שקיימו התורה מאל"ף ועד תי"ו ונענשו על עון תוכחה שלא מיחו ואמרו עוד במס' שבת היו שריה כאילים לא מצאו מרעה מה אילי' ראשו שלזה בצד זנבו שלזה אף שרים שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא מיחו זה בזה ע"כ י"ל הני ציני הר הברזל רומזו לאלו שראשו של זה מגיע לעיקרו של זה ונושא פנים ואינו מוחה ומ"מ כשרי' הם שקיימו התורה מאל"ף ועד תי"ו והם בפתחה של גהינם על שלא מיחו:

דף לג.

בעי ר' ירמי' נקטם ראשו מעי"ט. נראה כמיותר לא הול"ל אלא עלתה בו תמרה בי"ט מהו ולכאורה אתי לאשמועי' דאפילו דהוי מעיקרא קמבעי' לי' ויותר נראה להסוברים דמשום הדר אינו פוסל אלא ביום ראשון אפי' במקדש וא"כ כל הספק על יומא קמא וא"א שיקטם ראשו ויעלה תמרה ביומו ע"כ שאל נקטם ראשו קודם י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אך למ"ד הדר פוסל כל ז' שפיר מצי למיבעי בי"ט עצמו:

ועלתה בו תמרה בי"ט מהו וכו'. כ' תוס' דלא פשיט מאשחור בי"ט משום דהתם בידו אפי' בקדשי' מכשירי' מהאי טעמא וכו' ומיהו לא לגמרי דמי להאי דינא וכו' פי' דכל שבידו ממש מכשירי' אפי' נראה ונדחה אך הכא אסור למעט אלא אם ירצה לעבור ולמעט ולענין דיחוי מעיקרא מכשירים אבל לא לענין נראה ונדחה ובזבחים ל"ד ע"ב כ' תוס' דאשחור לא הוה בידו היינו אשחור בי"ט דנראה ונדחה לענין זה הוה אינו בידו כיון דאסור ללוקטן הוה כמו אינו בידו לענין נראה ונדחה אבל אשחור בעי"ט דהוה דיחוי קיל דיחוי מעיקרא לענין זה הוה אפשר ללוקטן כבידו אע"ג דהוא באיסור ושוב כ' תוס' והא דמייתי לימא כתנאי עבר ולקמן הו"מ לדחויי משום דבידו לתקן פי' והו"מ לאקומי דמיירי באשחור מעי"ט אלא דלא בעי לאוקמ' ברייתא דוקא בהכי ע"כ עדיפא מיני' משני:

זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות. כבר כ' בס' כפ"ת בשם תשו' מהרש"ך דזאת אומרת הוא מאמר מוחלט בלי ספק דלא מספקא לר"פ כלל רק ש"ס קאמר הא דפשיטא לר"פ מספקא לי' לר' ירמי' איפשיטא לתנא דחייב לכסו' א' מספק אבל לר"פ פשיטא לי' ולפ"ז יש קצת ט"ס בלשון ש"ס דמס' ע"ז ולקמן דאמרי' דיחוי מעיקרא הפשוט הכל לר' ירמי' אבל לר"ת פשיטא לי' אפי' נראה ונדחה ממתני' דכיסוי וכן הילכתא ובזה מיושב פסק הרי"ף ורמב"ם וכל הפוסקים:

אלא דברי הרא"ש סוף מס' מ"ק צ"ע ונגר להלום דבעי מהר"ם לומר קטן שנתגדל בתוך ז' ימי אבלו צריך לישב ז' ולמ"ד דאע"ג דבתחלת אבילתו הי' נדחה שהיה קטן מ"מ אין דיחוי אצל מצות כדאשכחן כסהו הרוח וכו' ע"ש והנה משמע נמי דפשיטא לי' להר"מ דבכיסוי קיי"ל אין דיחוי מודאי ולא רק מספיקא דא"כ ה"ל להקל בספק אבילות אע"כ ס"ל ר"פ במאמר מוחלט קאמר זאת אומרת ואה"נ הומ"ל פשוט דהאי קטן דחוי מעיקרא הוא ואיפשוט בשמעתין דאין דיחוי אלא עדיפא מיני' מייתי אפי' נראה ונדחה אין דיחוי. ועיין זבחים י"ב ע"א ובתוס' שם דדבר התלוי בזמן אע"ג דממילא אתי מ"מ שייך בי' דיחוי מיהו הכא בלא"ה בקטן תלי' בצמיחת שערות ה"ל כעלתה תמרה יהי' איך שיהיה דברי מהר"מ נראי' נכוני' והרא"ש דוחה ב' דחיו' א' לא שייך דיחוי באדם ע"ש וצ"ל הא דהמיר והפריש קרבן נמי הבהמה נידחית ולא האדם אלא שצל"ע מ"ש תוס' שיש בידו לשוב מה בכך אם ישוב הלא הוא איננו דבר הנדחה כי אם הבהמה והדבר הנדחה אין לו תיקון מכיון שהפרישה בהמרותו ואינו דומה לאשחור דהדבר הנדחה יש לו תיקון בלקיטה ואי הוה אמרי' במומר הדחיי' על האדם הוה א"ש ויש ליישב זה:

אך שוב כ' הרא"ש אפי' תימא דשייך דחי' באדם מ"מ הא במצות גופי' יש שאין דיחוי כגון כיסוי ויש שיש דיחוי כגון אשחור בי"ט וע"כ לחילוק כיסוי הוה בידו לגלות משו"ה אין דיחוי משא"כ אשחור אין בידו משום איסור' יש דיחוי וקטן אין בידו יש דיחוי אע"ג דהוה דיחוי מעיקרא מ"מ כיון שאין בידו כלל אין דיחוי כצ"ל אבל צע"ג מה דכ' כיסוי הוה בידו ממש אפי' נגד נראה ונדחה וצ"ל ש"ס דמייתי בשמעתין מכיסוי לא אסיק אדעתי' הך סברא לחלק בין מה שיש בידו לשאין בידו וכרבא בזבחים ל"ד ע"ב ואנן קיי"ל כרב אשי וכבר כ"כ פני יהושע דשמעתין אלא לפ"ז הדר' ק' תוס' לדוכתא דה"ל למיפשט איבעי' דר' ירמי' מאשחור מעי"ט הרי הך סברא דבידו לא הוה דיחוי לא אסיק אדעתי' מדפשיט מכיסוי וצע"ג וצ"ל אע"ג דסוגי' דשמעתין לרבא אזלא היינו דבנראה ונדחה לא מכשרי' אפי' בידו ממש כגון כיסוי אבל עכ"פ בדיחוי מעיקרא הוה ס"ל לש"ס ע"ד דוחק י"ל גם לרבא מכשירי' כל שבידו לעשות אפי' באיסור ומשו"ה לא פשיט לי' מאשחור אבל פשיט לי' מכיסוי דבנראה ונדחה אין מועיל מה שבידו וכל זה לפי סוגי' דשמעתין אבל למאי דקיי"ל כרב אשי א"כ כל שבידו ממש כגון כיסוי לא הוה דיחוי אפי' בנראה ונדחה וכל שאין בידו ממש אפי' יש בידו לעשותו באיסור כגון ללקוט בידו לא מכשירי' אפי' דיחוי מעיקרא ואין צריכי' לדחוק ולחלק בין מצות לקדשי' דלעולם אין חילוק בין דיחוי מעיקרא לנראה ונדחה אלא הכל תלי' במה שבידו כפשטיות לשון הרא"ש דמ"ק. והשתא משנתינו ואין ממעטי' בי"ט קאי בין אשחור בעי"ט בין אשחור

בי"ט והכי דייקי טעמי' דאין ממעטי' משו"ה פסול אפי' עבר ומיעטו דלא הוה בידו משום דאיכא איסורא הא אם הי' מותר למעט בי"ט כגון בחש"מ או למ"ד מותר ללקט לאכילה ואית לי' הושענא אחריתי מותר אפי' אשחור בי"ט דבידו לא הוי דיחוי אפי' בנראה ונדחה אבל השתא דאין ממעטי' בי"ט הוה דיחוי אפילו אשחור מעי"ט דהוה דיחוי מעיקרא כנלע"ד. אך הטור היפך לשון מתני' וכ' אין מלקטי' בי"ט ואם ליקט כשר והרגיש בזה ב"י ע"ש וזה דלא כהנ"ל:

עבר ולקטן פסול. אין כאן ענין למצוה הבאה בעבירה כמ"ש בירושלמי סוף כ' האורג במעביר מצה ד"א ברה"ר וכי לא יי"ח בו וכי מה ענין עבירה זו למצוה זו וכן המקריב חטאתו בשבת כיפר ע"ש וה"נ דכוותי'. ובמרדכי כ' גוי שעשה שופר בשבת או הביאו מחוץ לתחום לית בי' משום מהב"ע כמו עבר ולקטן והיינו כנ"ל אלא דמייתי עוד ראי' דאפי' מהב"ע ממש נמי אין חוששי' מעצי' גזולי' שסוכך בהם ומלולב גזול בי"ט ב' שוב הקשה מהא דאמרי' בתמורה כ' ע"ב תמורת אשם אין מתכפר בה דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ותי' התם עבר ישראל על לא יחליפנו ע"ש ודבריו סתומי' ושל"ה בספרו בגדי ישע על המרדכי כ' דאע"ג דעולה ושלמים שאינם לכפרה כשר להקרבה אע"ג דהוה בעבירה מ"מ פריך מרדכי משום דלולב דמברך וציונו והיכן ציוהו לגזול ע"כ דומה לאשם ושפיר הקשה ותי' התם עם המצוה עצמה נגמר העבירה דההקרבה היא גמר לאו דלא יחליפנו שמחליף ומקריב זה תחת זה אבל בעלמא לא חיישי' למצוה הב"ע ע"ש ונכון הוא וכ"כ לעיל בדעת רשב"א דיבמות במצות אי ליהנות ניתנו א"כ שמצוה בעצמה היא העבירה ובזה לכ"ע מצוה הב"ע אינו יי"ח:

וכ' עוד של"ה שם להסוברי' באי' דרבנן לא חיישי' למצוה הב"ע לק"מ מאשם אלולב הגזול בי"ט ב' אלא עיקור ק' משופר שנעשה בשבת ע"י גוי והי' אשם הוה מצוה דאורייתא ועבירה דאורייתא לא יחליפנו משא"כ גוי עושה שופר בשבת דגוי בשבת אינו אלא שבות ע"ש וצ"ל המרדכי מדמה גוי עושה שופר בשבת מצוה דאורייתא ועבירה דרבנן ללולב בי"ט ב' דהוה מצוה דרבנן ועבירה דאורייתא אבל תמורת אשם הוה מצוה ועבירה תרווייהו דאורייתא אלא דקשה מעצי סוכה דה"ל מצוה ועבירה דאורייתא ואפ"ה יי"ח וי"ל כמ"ש לעיל דע"י שינוי שם ושינוי מעשה הוה פנים חדשות ולא נעשה עבירה בדבר זה ודוקא שינוי רשות דלא נשתנה הגזילה שייך מצוה הב"ע עיי' מהרש"א לעיל גבי אונכרא אבל בשינוי מעשה כעצי סוכה לא שייך מצוה הבאה בעבירה דפנים חדשות באו לכאן:

דף לג:

אין ממעטין וכו' ר"א בר"ש אומר ממעטי'. מדלא נקיט במתני' ובריית‍א לשון מלקטי' ואין מלקטין נראה דלא מיבעי' אם מלקטין כולם בבת א' דאינו מוכרח שמלקט לצורך תיקון אפשר לאכילה קא בעי להו אלא אפי' ממעטן ומעמידן על מחצה שנראה קצת שכוונתו לתקן מ"מ מתיר רשב"א אם מלקטן לאכילה ונ"ל משו"ה כ' רמב"ם שמלקטן א' א' לאכילה וכ' כ"מ שאינו יודע מ"מ נקיט א' א' ולהנ"ל י"ל דודאי אי מלקט כולם בבת א' לאכילה שפיר דמי אך אם אינו מלקט כולן אלא מלקט א' ואוכל ומלקט א' ואוכל עד לבסוף עמד על מחציתן ואתי ושאיל אי מותר לצאת בו מותר אבל אי מלקט להדי' בפ"ע עד מחציתן דוקא נראה להדי' כהערמה ואסור כנלע"ד:

והא קמתקן מנא. לעיל פירש"י ד"ה עבר ולקטן וכו' דאינו אלא שבות ע"ש ונראה היינו למסקנא דהוה דבר שאין מתכוון א"כ י"ל כ"ע ס"ל דליכא אי' דאורייתא ופליגי רבנן ורשב"א בשבו' דרבנן אי גזרו הכא או לא כמ"ש תוס' סוף ד"ה מודה ר"ש וכו' אבל השתא כדפריך והא קמתקן מנא ס"ל דחיוב סקילה איכא משום מכה בפטיש וכדפסק רמב"ם כר"א בביצה ל"ג ע"ב בקוטם לחצוץ בו שיניו ע"ש מיהו תוס' ביומא ס"ל להדי' דהכא לא הוה אלא תיקון מנא דרבנן ואפשר היינו לרבנן דר"א בביצה ל"ג ע"ב הנ"ל:

ודע תוס' ס"ל פ"ר דלא איכפת לי' כגון דאית לי' הושענא אחריתי נהי דהוה מלאכה שאצ"ל מ"מ מתכוון הוה כיון שהוא פ"ר נמצא לר' יהודה חייב ולר"ש פטור אבל אסור והכא משום מצוה לא אסרו רבנן ולפ"ז מאי דאמרי' ס"ל כאבו' דבר שא"מ מותר ר"ל מלאכה שאצ"ל כמ"ש תוס' בההיא דגחלים דכריתו' דהא הכא פ"ר כמכוון הוא אלא שאצ"ל: אמנם דעת הערוך דכל דלא איכפת לי' יצא מכלל מתכוון ופ"ר והוה כאינו מתכוון דגם לר' יהודה אינו אלא מדרבנן ולר"ש מותר לכתחלה וכ' שיטה מקובצת פ"ק דכתוב' דש"ס חזר ממ"ש בתחלה כאבו' ס"ל אלא לכ"ע פטור מן התורה אלא בדרבנן פליגי ת"ק אוסר מדרבנן ור"ש מתיר ע"ש:

ובחי' ר"ן ר"פ הנחנקי' ביאר לנו שיטת בעלי תוס' דס"ל בכל אי' כרת ומיתה דמצינו בעלמא עונש בשוגג חטאת או גלות (וצ"ל מכה אביו ואמו אביזרהו דרציחה הוא) הני לכ"ע חייב אין מתכוון כמתכוון כי פליגי ר"י ור"ש בחייבי לאוין ר"י אוסר מן התורה אין מתכוון ור"ש מתיר מן התורה כיון דלא מצינו בי' עונש בשוגג ולענין שבת דכתי' מלאכת מחשבת לכ"ע פטור אין מתכוון אלא לר"י דאוסר חייבי לאוין מן התורה גזר גם בשבת מדרבנן ולר"ש מתיר לגמרי וצ"ל י"ט אע"ג דמחייבי לאוין מ"מ י"ט ושבת לענין מלאכה חדא מילתא היא ע"ש:

ורמב"ם לא מייתי מסקנת ש"ס דשמעתין דאית לי' הושענא אחריתי האמנם עיי' מ"ש ה"ה פי"ב משבת גבי מכבה גחלת של מתכת דאי אין מחשבתו לצרף מותר וכ' שאין זה מטעם משאצ"ל דהרי חייב לרמב"ם אלא יש מלאכות שענין המלאכה תלוי ברצונו ואם אין רצונו לצרף המתכת איננו צירף ויצא לרמב"ם מקוטם עץ לחצוץ בו שיניו לר"א דביצה צ"ג ע"ב הנ"ל דפסק רמב"ם כוותי' דחייב חטאת ופשוט דוקא אם מקטם לחצוץ אבל המקטם עץ בעלמא אעפ"י שמ"מ ראוי לחצוץ ופ"ר הוא מ"מ פטור ה"נ דכוותי' ע"ש וא"כ לכאורה לא היה צריכי' לאוקמי' דאית לי' הושענא אפי' לית לי' רק שאין מחשבתו אלא ללקט א' א' לאכילה ממילא לא הוה קיטום הענבי' תיקון מנא ועיי' כפ"ת דמדמה ג"כ קיטום דהכא לדהתם ע"ש וא"כ לא צריך לשינויי' דש"ס אלא ראיתי סברא זו תלי' בפלוגתת ר' יימר ורב אשי במס' שבת קמ"ו ע"ב האי טרפא דאסא אסור ע"ש היטב דלרב אשי גזר שמא יקטום ע"כ ס"ל אם יקטום העלה מן הענף וראוי לחצוץ בו שיניו חייב אפי' אינו עושה ע"מ כן וע"ש היטב בב"י ותראה כי כנים דברי וא"כ הש"ס הכא דאזיל לרב אשי הוצרך לתרץ דאית לי' הושענא אחריתי ושינויי דחיקא הוא ולא סמכי' עלה וזה הטעם בעצמו דפסק רמב"ם כר' יימר דלא כרב אשי ונדחק בב"י שם ולהנ"ל א"ש דלא נצרך לשינויי דחיקא דש"ס:

ועיי' ש"ג סביב הרי"ף ס"פ האורג דעת הרשב"א וסברתו מי שביתו פתוח וחפציו מופקרי' אם לא יסגור בעדם אלא שנכנס צבי לבית והוא אינו צריך לו אך בודאי אם יצודנו אגב ניחא לי' אבל לא עלה על דעתו לצוד צבי וכי מחוייב להפקיר חפציו ולהניח ביתו פתוח כדי שלא יהי' הצבי נצוד ממילא בתמי' זה נ"ל ס' הרשב"א. וה"נ מי שצריך לאכול ענבי ההדס וכו' ע"כ יניחם ויתענה שלא יתוקן מנא עי"ז בתמי' מיהו כיון אי לית לי' הושענא אחריתי ע"כ צריך הוא לתקוני מנא לצורך מצוה אע"ג דאי לא הי' צריך לאכילת ענבים והיה אסור בלקיטתם הי' פטור ממצוה מטעם אונס רחמנא פטרי' מ"מ לא שייך לומר שאינו חושש וצריך לתיקון מנא כמו שאנו אומרים שאינו חושש לצבי משו"ה אסור ללקוט אבל אית לי' הושענא אחריתי דומה ממש לצבי הנ"ל ואין צורך למה שנדחקו תוס' דמשום מצוה הקילו ודוק בכל זה כי הקצרתי מאוד:

הותר אוגדו וכו'. הרמב"ם לא מייתי הך ולע"ד ס"ל לרמב"ם דלא מיקרי קשר של קיימא דאורייתא אלא לתנא דברייתא דאתי' כר' יהודה דס"ל לעיל שמורישי' לבני בניהם ומבואר בר"ן שהי' מורישים כשהוא אגוד באגודו וכמ"ש בחידושי לעיל שם ואע"ג דוקא בני כרכי' עשו כן משום דדחיקא להו מ"מ כל אדם יכול לעשות כן ה"ל קשר של קיימא

ומשו"ה גזרו עלי' אבל לדידן אינו עשוי אלא לי"ט של סוכות דהשתא לא הוה קשר של קיימא ומותר ועיי' שיטה זו ר"פ אלו קשרים:

דף לד.

אבא שאול אומר ערבי שתים א' ללולב וא' למקדש. פי' דלא דריש ב' בדי ערבה אלא ב' ענינ' ערבה א' ללולב וא' לענין אחר וכיון דלולב אין צריך אגד ולא עוד אלא שאין צריך למינקט ד' מינים בבת א' בידו אלא אפי' א' שחרית וא' בין הערביים כדעת בה"ג ולא כר"ת וא"כ במה יודע איפה דתרי מיני מצות ערבה הם אם לא א' במקדש וא' בגבולי' ולק"מ ק' תוס': אני אמרתי שיהיה ישראל לפני וכו'. כלומר שאפי' הריקני' שבהם הנמשלים בערבה יהי' כקח על מים רבים של חכמי תורה ומליאי' מצות כרמון עפ"י חכמי הדור והם עשו עצמם כצפצפה המצפצפים ומלעיגים על נביאי ה' וחכמיו בעו"ה ופיהם דומה למסר ועיי' בסמוך:

הני תלת מיני אשתנו שמיהו וכו'. העתק מחי' למס' שבת ס"פ במה מדליקין שיפורא חצוצרתא כי חצוצרת היא על כל צרה שלא תבוא אמרו במס' ר"ה בתעני' חצוצרת מאריכים שמצות היום בחצוצרת ושופר קריאת חירות ודרור ושמחת מועד בר"ה מצות היום בשופר ומשחרב בהמ"ק הצרות והתעני' המה לטובת מלך קשה כהמן כל כי האי רתחא וכו' ויאה עניותא ותהפוך הדרור והחירו' מהמלכיות לישראל בגולה לא טוב אל תשמח ישראל אל גיל בעמי' א"כ השופר הוא חצוצרת וחצוצרת שופר:

וערבה צפצפה וצפצפה ערבה. כי הערבה הם ההדיוטים אשר אינו מהראוי' להיותם ראשי המדברים מצפצפה בראש כל כניסי' קריאי מועד ומשחרב בהמ"ק הערבה היא הצפצפה כי ירהבו נער בזקן ומי שהי' צפצפה נעשה ערבה שרו חכימי' להיות כספריא וספרי' כעמא דארעא ופתורא פתורתא ע"ד אל תתאוה לשולחנם של מלכי' ששולחנך גדול משלהם ומכי חרב בהמ"ק נתגדל שולחן הקטן בעיני ההמוני' ונתבזה שולחן ה' כי מגואל הוא בעינם. ועד"ז בכל בורסוף ע"ד בית הועד יהיה לזנו' והגליל יחרב, ה' ירחם:

בבל בורסף. עיי' מגיני שלמה במס' שבת שכ' תלמיד טועה כ' בתוס' דבבל היא מדינה ולא עיר ומייתי מכמה סוגי' דבבל עיר היה ומקרא מלא ע"כ קרא שמה בבל כי שם בלל ה' וקאי על העיר והמגדל עיי' ס"פ נח ולפע"ד בהגה' מועטת בתוס' ופסקי תוס' דשבת ודסוכה י"ל וכוונתם עפ"י מ"ש בפוסקים ועיי' ב"ש סי' קכ"ח סק"ו א"כ בבל שהיא מטרופלין כותבי' בגט מדינתא ולא מתא כמו שכותבים בקונשטאנדינא ובמגינצא ובורסף שאינ' מטרופלי' כותבי' מתא א"כ ליכא משום שינה שם עיר דהרי ניכר וידוע

לכל אם כותבי' בבל מדינתא יודעי' שהיא בבל הישנה שנקראת עתה בורסף דהרי בבל של עכשיו איננו מדינתא וכן בורסף מתא יודעי' שהוא בורסף שנקראת עתה בבל דאי על בורסף של עכשיו לא הי' כותבי' מתא שהרי היא מדינתא ומטרופלי' ואין כאן לעז וערעור ובזה צדקו דברי רשב"א שבתוס' אלא שצריכים הגה' ולא אשלח בו יד ובתשובתי הארכתי בזה הרבה בעזה"י ע"ש:

דף לד:

ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וכו'. יפה כ' כפ"ת דוקא בברייתא דמייתי ר"י מקרא ענף חד עץ חד עבות צריכי' לדחוק דהדר בי' אבל משנתינו כולי' בתר חזרה נישני' וכהילכתא דס"ל מצוה דאורייתא סגי בחד ולא קטים ומצוה ואנוהו להוסיף עד ג' ומילתא אגב אורחי' קמ"ל דכל לנאותו ליכא בל תוסיף אך דוקא ממינו וקמ"ל דקטומי' הוה מינו לכן אותם שנים הנוספי' אפי' קטומי' שפיר דמי ואמנם הדס שוטה מייתי רא"ש פלוגתא יש גאונים דהוה נמי מינו דהרי גדל באילן א' העבות עם השוטה. וצל"ע לפמ"ש רמב"ם ערבי נחל כך שמם הואיל ורובם גדלים על הנחל אבל מ"מ הגדילי' בכל מקום כשרים א"כ ה"נ נימא ענף של עץ שהוא עבות אם האילן מגדל עבות יהי' כל ענפיו כשרים ובאמת כ' רמ"א כן אבל לא נוהגין כן ומפני זה נ"ל נוהגים להדי' בלי פקפוק ליקח לולבי' הגדלי' במדינתינו אשר לעולם לא יוציאו תמרים מ"מ מקרי כפת תמרי' כי המין נקרא כן וצ"ע אם כן לימוני"ש הגדילה באילן עץ הדר ע"י הרכבה כל הענפי' מוציאי' אתרוג וא' מוציאה לימוני"ש כי מהר"מ אלשיך בפשיטו' דפסולה אע"ג דקיי"ל ילדה שסבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה מ"מ הפרי היא לימוני"ש ולא פרי הדר וק' מאי בכך נימא פרי של עץ הדר וענף של עץ עבות ונדבר מזה עוד לקמן אי"ה. וקבלת אבותינו תכריע וחלילה וחלילה לשנות אפי' קוצו של יו"ד רק כתבתי שמצוה לחקור היכי רמיזא החלוקים האלו:

יכול יהי' אתרוג עמהם באגודה וכו'. פי' כיון דאיתקשו להדדי יהיו ג"כ ותי' לו אהני הקישא שיהיו שוים לענין דסגי באחד מכל מין ואהני חסרון וי"ו דכפת ולא וכפת שלא יהי' נאגדי' זע"ז ולר' יהודה דלולב צריך אגוד קמ"ל אתרוג אין צריך לאגדו ולרבנן דאין צריך אגוד קמ"ל דאסור לאגדו עיי' כיוצא בזה פע"פ גבי הלל הי' כורך וכו' ע"ש בתוס':

ועיין יומא נ"ז ע"ב תוס' ד"ה תני בסוף הדבור והבקיאו' דמייתו ממנחות צ"א עיין היטב ותראה כי הכא דכתיב ווי"ן וענף עץ עבות וערבי נחל לית דין ולית דיין כמו דכתי' יחדיו דמי ומעכבי' זא"ז ומדשלשה אלו מעכבי' שוב ילפי' אתרוג בהקישא אע"ג דלא כתיב וי"ו

מסתיין דחסרון וי"ו ממעט אגודה כנ"ל אבל לעולם מעכבי' והא דמייתי ברייתא ולקחתם לקיחה תמה הדרשא הפשוטה נקיט והדרשא אמת דבעי' לקיחה תמה כל מין בפ"ע יהי' תם והמיני' זע"ז יהיו תמים ע"כ נקיט הפשוט אבל לעולם לא צריך לזה. ומיושב ק' תוס' דבשלמא לקיחה תמה דמינים עצמם דנפקא מולקחתם י"ל ביום הראשון נדרש לפניו ולפני פניו וגם לאחריו אהדר אבל לאחר אחריו דיבוק הווי"ן שיעכבו זא"ז אדרבא י"ל ז' ימים שלאחריו קאי אווי"ן דלפניו ומעכבין זא"ז במקדש כל ז' מן התורה ובגבולי זכר למקדש ואידך קושי' מלקיחה לכל א' וא' הרי כבר כתבתי לעיל הא כתיב ושמחתם לפני ה' ז' ימי' ולא ושמחת:

דע אי הוה כתי' ולקחת לך ה"א תרתי ה"א לקיחה לב"ד הגדול ולא לכל א' כמו וספרת דיובל וגם לא הוה ידעי' לקיחה תמה למיני' עצמם ואי ליתי' למ"ש לעיל מריבוי ווי"ן לא הוה ידעי' שמעכבי' זא"ז ואי הוה כתיב ולקחתם בקמ"ץ ה"א אתה תיקח אותם כמו וקשרתם דפ' ראשונה של ק"ש וש"מ דבעי' כל המיני' ולא סגי בא' מהם וגם ידעי' ממשמעו' לקיחה תמה של כל מין ומין כמו וקשרתם. קשירה תמה וכתבתם כתיבה תמה פ' הקומץ ולמדתם שיהי' לימודך תמה בפ"ב דברכות ועדיין לא ידענו לקיחה לכל א' אך מדקרינן ולקחתם בסגו"ל משמע לקיחה כל א' כמו וקשרתם דפרשה שני' של ק"ש: **ולדרוש להו כר"ע**. עמ"ש תוס' שהי' מפסידם כדי שיהי' המצוה מצוי' אע"ג דמדיבורו יצא תקלה שיסברו שהדין כן מ"מ מותר עיי' בלשון רש"י במשנה דכריתו' דמייתי תשובה צ"ל שבמג"א סי' רמ"ב ויותר ראי' מפי' משנה לרמב"ם ותי"ט ספ"ק דגטין גבי בכורים ע"ש היטב ותלמוד ממנו לכיוצא בזה:

עלתה חזזית. כ' כפ"ת דוקא עלתה אבל אם אינה גבו' מגוף האתרוג לא מיפסיל אפי' ברובו והיינו בל"א מאל דכ' רמ"א:

דף לה.

שטעם עצו ופריו שוה זה אתרוג. עיי' הקדמת רמב"ם לס' זרעי' שלא נסתפק אדם מעולם באלו המיני' מה הם הלא ראינו מה שלקח מרע"ה ואחריו יב"נ ושמואל הנביא ודהע"ה ומדור לדור אלא שמצוה עלינו להראות רמיזותיו בקרא וכ' כפ"ת גם לימוני"ש ומראנצ"י וכל פירות החמוצי' טעם עץ שוה להקליפה החיצונה לריחה וטעמה אך אין זה הפרי רק קליפת הפרי ועיקור הפרי הוא התוך והליחות שבתוכסו ואין טעם עצו ופריו שוה אלא טעם עצו וקליפת הפרי שוה אבל אתרוג התוך הוא מיעוטא דמיעוטא והקליפה העבה הרחבה מאוד הוא הפרי והיא הנאכלת והוה טעם עצו ופריו שוה. והנה בתשו' מהר"מ

אלשיך כ' המבריך ענף לימאן על אתרוג גדלי' על ענף ההוא לימוני"ש פשיטא שאין זה אתרוג אך המרכיב ענף אתרוג על אילן לימוני"ש וגדל עליו אתרוגים מ"מ הא קיי"ל לענין ערלה ילדה שסיבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה ובטלה הענף לגבי עיקור האילן ואיננו פרי של עץ הדר אלא פרי של עץ לימאן ע"ש ואמנם נימא ויהי מה עכ"פ הפרי הזה טעם עצו ופריו שוה ולא הקפיד הכתוב אלא על זה ע"כ עדיין אנו צריכים לדברי מהרמ"פ בתשו' רמ"א שכ' המורכבי' הקליפה קצרה והמיץ רחב ע"ש א"כ ממילא אין טעם עצו ופריו שוה אלא טעם עצו וקליפת פריו שוה כנ"ל ועיי' תשו' רמ"א סי' קי"ו ותשו' שבות יעקב מה שהקשו הא אמרי' שה אפי' מקצת שה ומהר"מ אלשיך בתשו' הנ"ל נזהר קצת מזה שכ' דה"ל כחצי עבד וחצי ב"ח ע"ש ונ"ל כוונתו בכל חלק וחלק ממנו מעורב ב' מיני' בשלמא בצבי מעורב בתיש ונותן לכהן חצי מתנו' אעפ"י שבאותן חצי מתנו' מעורב בו חצי צבי מ"מ גם באותן חציו של ישראל מעורב בו חצי שה והוא מחליף עם הכהן והרי המתנו' חולין הם ומותרים לזר וסגי בחליפיו ביד כהן וזה לא שייך באתרוג ותו נ"ל כמ"ש הריב"ש לענין סוכת השותפים דאין ללמוד מטלית של ב' שותפים שחייב בציצית התם רחמנא חייביה אפילו מקצת בגד שלו אבל הכא חייבו רחמנא לעשות סוכה ואינו יוצא אלא כשכל הסוכה שלו אלא שמ"מ מסיק דיי"ח בסוכת שותפי' מטעם אחר אלא שאינו דומה לטלית וה"נ נהי חייבי' רחמנא אפי' במקצת שה ליתן מתנו' אבל הוא אינו יכול לפטור ליי"ח במקצת אתרוג כ"א בכלו אתרוג וכבר כתבתי לעיל שהלבוש כ' עוד טעם הואיל וגדל בעבירה בהרכבת כלאי' וישבתי כל הקושי' שהקשו עליו ע"ש (עיין ח"ס חלק או"ח סי' ר"ז):

ללמדך שהפלפלי' חייבי' בערלה. בירושלמי דערלה מספקא לר"ת הנוטע לאתרוג של מצוה אי חייב בערלה ומסיק דחייב אע"ג דכתי' ונטעתם לכם מ"מ דוקא היכי דכתי' ולקחתם לכם לקיחת לכם לא שייך באי' הנאה וכדומה אבל נטיעה לכם הוה כמו יום תרועה יהי' לכם שוב הקשה דלפטור מטעם שלא נטע למאכל כמו נוטע לעץ ולקורות ותי' הכא ע"כ לשם פרי נטעו דאתרוג של מצוה צריך פרי דוקא וכן הנוטע אילן זית למנורת בהמ"ק חייב מה"ט דע"כ צריך לפרי ועיי' לחם חמודו' בהלכות ערלה שהקשה על הרא"ש והטור דמחייבי' גם בנוטע תמר ללולב של מצוה והתם אינו צריך לפרי ושפיר י"ל דהוה כנוטע לעץ ולקורות ואולי ס"ל דבעי' כפת תמרים דוקא ואם משמש שמרים מעשה עץ אינו יוצא בלולב שבו ואין להקשות הא אמרי' לעיל גם הדס טעם עצו ופריו שוה וא"כ לענין ערלה מנ"ל לרבות פלפלים דלא אתי' לרבות אילן הדס שנטעו לשם מצוה דלא כתי' לא פרי כמו באתרוג ולא כפת תמרים כבלולב וה"א דלא לחייב בערלה

קמ"ל דחייב וי"ל הא גופי' קשי' מ"ט יתחייב דהוה כנטעו לעץ ולקורות ועוד אפשר שלא לשם מצוה נמי לא מחייב דלאו עץ מאכל הוא אע"ג דענביו ראוי' לאכילה מ"מ לא נטעו מתחלה אלא לכם ועיי' תשו' מהרי"ט לענין ורד אי חייב בערלה או לא:

כתותי מיכתת שיעורא משמע קצת בראשונה לעיל במתני' ריש פרקי' ובמלחמות ה' דאין שיעור לאתרוג מן התורה דוקא ללולב ולא לאתרוג אלא מ"מ שייך מיכתת שיעורי' דעכ"פ פרי בעי' והאי לאו פרי הוא אלא אפרי בעלמא ולא מינכר לקיחתו וזה נראה דעת רמב"ם בפי' המשנה ע"ש אך בחיבורו פ"ח כ' כל אתרוג האסור באכילה ואפי' מותר בהנאה שוב לא מיקרי פרי ואינו יוצא בו כל ז' דכל שאינו פרי לאו כלום הוא וצריך לומר הא דנקיט משום מיכתת שיעורא ולא אמר מפני שאינו פרי איידי דנקיט האי טעמא גבי לולב נקיט נמי גבי אתרוג וכ"כ בס' מחצית השקל דמשו"ה הקשו תוס' מלולב ולא מאתרוג משום דהומ"ל אגב לולב נקיט האי טעמא גבי אתרוג ע"ש:

לפי שאין בו דין ממון. כבר כתבתי לעיל בירושלמי דמס' ערלה מבואר דגם איסורי הנאה מקרי לכם לולי הכא דכתי' ולקחתם לכם דלקיחה לכם לא מתקרי והיינו כעין שכ' תוס' פסחי' ל"ב ע"ב ד"ה ואין נתינה דמסקו נתינה פחות מש"פ נמי הוה נתינה ומ"מ בדף ל"ג ע"א ד"ה תתן וכו' מסקו דאיסורי הנאה לא מיקרי נתינה ע"ש וה"נ לא מיקרי לקיחה וכן משמע בתוס' חולין ק"מ ע"א דמקרי קרבנכם:

ואמנם למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה פירש"י ותוס' דנפקי נמי מלכם ובלולב דלא שייך אכילה מודה דבעי' דין ממון משו"ה הקשו תוס' א"כ לימא משום דין ממון ולמה לי' למימר משום מיכתת ע"כ תי' לאסור כל ז' ולפ"ז לולב האסור בהנאה ולא קאי בשריפה וכן אתרוג אינו אסור אלא ביום א' אך רמב"ם ס"ל כהירושלמי דמפרש מפני שאינו פרי ולפ"ז מ"ד שאין בו היתר פליג כלל אטעמא דלכם דאפי' היכי דכתי' ולקחתם נמי מיקרי אי' הנאה לכם ושאני הכא דכתי' פרי וכל שאסור באכילה אינו פרי ולפ"ז אתרוג האסור באכילה פסול כל ז' שאינו פרי ולולב אפי' אסור בהנאה מותר אפי' ביומא קמא דמיקרי לכם ומשו"ה הוצרך בלולב הטעם משום מיכתת ואגב נקיט נמי האי טעמא באתרוג עמג"א סי' תרמ"ט סק"כ ותבין דבריו:

כ' עוד תוס' דת"ל בערלה משום מיכתת דהא ערלה בשריפה לרוחא דמילתא כ"כ דאפי' אי בקבורה נמי מיכתת שיעורא כמ"ש תוס' פ' מצות חליצה ק"ג ע"א דע"ז דישראל דבעו גניזה נמי מיכתת ואולי לא כ"כ אלא בע"ז דמצוה לבערו אך בר"ן פ"ב דגטין משמע דמיכתת שיעורא וכל העומד לשרף תרי מילי נינהו ע"ש:

והעלו תוס' דלא פליגי הני אמוראי אלא בפי' דמשנתינו אי אתי' דוקא כרבנן או אפי' כר"מ והיינו מדפליגו ר"מ ור"י בסיפא באתרוג ככרתי ובאגוז וביצה ולא פליגו ברישא משמע להו רישא ככ"ע אתי' אבל אה"נ בלי פירושא דמתני' נמי נפקא מיני' בפלוגתתם לדינא לענין מע"ש בגבולין כאשר יבואר אי"ה זהו כוונת תוס' בהגה' מועטת:

וענין מע"ש בגבולי' הוא כך לפמ"ש הר"ן בשמעתין יש בו היתר אכילה כיון שעכ"פ ראוי לאוכלו בירושלים אעפ"י שהוא בריחוק מקום מ"מ פרי מקרי ומחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי אמנם דין ממון אין לו כי מי יתן דבר בעדו להטריח ולהעלותו לאכלו בירושלים אע"ג דלפעמים איננו אלא פסיעה א' חוץ מחומה מ"מ לא פלוג ונהי לדידי' מיקרי ראוי לאכילה אבל דין ממון אין בו אע"ג דאמרי' בקידושי' מ"ג ע"ב מע"ש במזיד אם קידש בו אשה מקודשת היינו היא יודעת ומקבלת ע"ז ולדידה שו"פ וכן המקדש בתמרה שעומדים עשרים בפרוטה והיא יודעת ששו"פ במדי מקודשת מטעם זה אבל בסתם אינה מקודשת מן התורה עיין היטב בבית שמואל סי' ל"א ססק"ו במה שהקשה הנך סוגיו' אהדדי אבל בעלמא אין להקדש אלא מקומו ושעתו וא"כ בסתמא לא מיקרי דין ממון ועוד הא רב חסדא הא דאמר בפ' חלק דלא הוה דין ממון ואיהו פליג אדשמואל בהך דש"ס במדי במס' קידושין י"ב ע"א שוב מצאתי כן למורי בק"א לס' המקנה פי' הנ"ל נחזור להנ"ל היתר אכילה יש לו ודין ממון אין לו ואיכא בינייהו דהני אמוראי אלא שהעמידו פלוגת' שלהם אמתני':

אלא שצ"ע אי יש בו היתר אכילה רק דין ממון אין לו מ"ט יפטר מחלה וינצל מעיר הנדחת הלא היכי דלא כתי' ולקחתם הוה איסור הנאה לכם וראיתי בתוס' בכורו' ט' ע"ב שכ' שאני הכא דכתי' עריסותיכם פי' שצריך להיות שלו כמו עיסה של עצמו וכן בעיר הנדחת שללה ממש וכן בחוסם פי פרה כתי' דישו ממש ע"ש וצ"ל לפ"ז גם בקרבנות אי הוה כתי' בהמתכם הי' צריך להיות שלו כמו בהמת עצמו אבל לא כתי' אלא קרבנכם משו"ה פשיטא להתוס' פ' שלוח הקן הנ"ל דבהמת עיר הנדחת שהקדישה מיקרי קרבנכם והחילוק קל להבין ועיין תוס' ע"ז ס"ב ע"א ד"ה בדמיהן וכו' דלא דמי לקיחה דשדה עפרון משמע קצת כנ"ל (ועיין ח"ס חלק או"ח סי' ק"פ):

מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון. פירש"י ומכשר מע"ש בירושלם ויש להקשות לפירש"י דהיתר אכילה משום לכם הוא ולא משום פרי ואיך יקרא לכם הלא נדרים ונדבות אין קריבי' בי"ט משום דמשולחן גבוה קזכו לא מיקרי לכם וי"ל התם נמי מאחר שכבר קיבל כהן חזה ושוק וחלקו משתי לחם שמצוה עליו לאוכלו משולחן גבוה מ"מ איקרי יעשה לכם ומותר לבשלו בי"ט דהוה לצרכו אך מתחלה לשחטו לא הוה לצורך

הדיוט שהרי אח"כ אסור לאכול עד שיזרוק הדם השחיטה לא הוה לכם וכן אפיית ב' לחם שצריך תנופה ושחיטת הזבח עליהן כמ"ש תוס' בפסחים מ"ז ע"א סוף ד"ה ואי אמרת וכו' ע"ש משא"כ מע"ש בירושלם ואמנם מע"ש בגבולי' אע"ג דמחוסר העלאה כבר כתבתי מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי:

והא דמיחשיב תרומה טמאה דין ממון שיכול להסיקה תחת תבשילו אע"ג דלענין י"ט לא מיקרי לכם ואסור לבער שמן שריפה בי"ט התם השמן מיקרי שלו דכתי' שלך תהא אלא מלאכת ההבערה אינו אלא לצורך גבוה כיון שלא ציוה הקב"ה ליהנות כמו שציוה באכילת קדשי' ובאכילת מע"ש אלא ציוה לבערו מן העולם אלא שלא הקפיד אם ירצה ליהנות נמצא מלאכת ההבערה אינה לכם אבל התרומה עצמה יש לה דין ממון שהרי הכתוב אומר שלך תהא: לא בעי דין ממון פירש"י ומכשיר אתרוג של טבל פירש"י של כהן עצמו שהתרומה והמעשר שלו וגם מעשר עני עשו שאינו זוכה כזוכה וש"ס לא מצו לאתויי הך טבל דהא לא מפורש במשנה דמיירי בכי האי גווני ועיי' מהר"מ ומהרש"א והנלע"ד כתבתי ורש"י לא מייתי תרומה טמאה משום דבלא"ה מיכתת שיעורא כמ"ש מהרש"א:

גופא אר"א אתרוג של מע"ש וכו'. מהך סוגי' מבואר דאיסורי הנאה ואכילה מדרבנן לא חזו מדאורייתא דהרי מעשר פירות מדרבנן לבר מרמב"ם דס"ל שהוא דאורייתא לעומת זה ס"ל מעזרא ואילך מעליהם קבלו וה"ל דברי קבלה מיהת כמבואר במלאכי אבל לכל המפורשים מעשר כל הפירות לבר מדגן תירוש ויצהר הוה דרבנן וא"כ כל האיסור הוא רק דרבנן ולא י"ח יום א' מן התורה, והקשה שער המלך מסוכה כ"ג ע"א העושה סוכה ע"ג הבהמה פסקו כמעט כל הפוסקים כר"מ מדאורייתא מחזו חזו ורבנן הוא דגזרו ע"ש ואמאי נימא כיון שגזרו רבנן שוב לא חזו לכל ז' מדאורייתא והאריך מאוד בקו' זו ולא עלה בידו תי' ובתוך הדברים נתקשה כיון דלא קיי"ל כר"א דאין עושין סוכה בחש"מ א"כ דרשא דסוכה הראוי לכל ז' למאי אתא דאפי' לר' יהודה דסוכה ע"ג אילן ובהמה פסולה וכי אתי קרא אמאי דעתידין רבנן לאסור ואני מצאתי בריטב"א התם כ' טעמא דר' יהודה כיון דאיכא יום א' שאינו יכול לעלות עלי' משום אי' דרבנן ה"ל כמו שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' שהרי על כרחו יבוא יום שביתה ויבטלנו מסוכתו ה"ל כאינו יכול לעמוד ברוח מצוי' ע"ש ולמדתי מזה דעיקור קרא סוכה הראוי לז' אתא למעוטי שאינו יכול לעמוד ברוח מצוי' דא"א לז' ימים בלא רוח מצוי' שעה א' ואהא קאי עיקור קרא ובהא פליגי ר' יהודה ור"מ ר"י ס"ל איסורא דרבנן משוי לי' כרוח מצוי' ור"מ ס"ל כיון דמדאורייתא חזי ורק איסור דרבנן רביעא עלי' ואי בעי לעבור על אי' דרבנן ראוי

היא לכל ז' ולא דמי לרוח מצוי' כן צ"ל. מעתה י"ל ק' הנ"ל דהנה שם בסוכה כ"ג ע"א פירש"י ד"ה לאו כלום היא דאפי' דירת ארעי לא הוה עכ"ל מבואר מזה דטעמא דפסול באינו יכולה לעמוד ברוח מצוי משום דלא הוה אפי' דירת ארעי וא"כ ר"מ דפליג ס"ל כיון דאי בעי למיהוי עבריין ולעבור על איסור דרבנן לעלו' על הסוכה מאי דעביד עביד א"כ הוה עכ"פ דירת ארעי וכיון דמן התורה סגי בדירת ארעי י"ח וחזי לכל ז' קרינן בי' וזה שייך בסוכה דסגי בדירת ארעי אבל בעלמא כגון בשמעתין דבעי' לכם ממש והיתר אכילת ממש לא מהני מה שיכול לאכול ע"י איסור דרבנן ולהיות עבריינא כנ"ל פשוט:

מצה של מע"ש וכו'. כ' ריטב"א מצה גזולה ע"פ הירושלמי ס"פ האורג לכתחלה לא יאכל משום בוצע ברך אבל אי עבר קנאה בשינוי ע"י לעסה ובאתרא דלא מצי לאהדורי בגרונו ומעיו כבפ' אלו נערות ע"ש ונ"ל מ"מ שפיר כ' פוסקים מצה גזולה לא י"ח היינו היכי דלא קנאה בשינוי דלעיסה כגון בלע מצה דבעלמא י"ח והכא משום גזולה לא הוה מצתכם מיהו היינו למאי דקיי"ל כר' יוחנן ס"פ ג"ה דהכל תלי' בהנאת גרונו ושם עדיין מצי לאהדורי ולא קנאה אלא ע"י שינוי דלעיסה וכיון דבלע ולא לעסה א"כ אז כשהגיע לגרונו לא י"ח משום דלא הוי מצתכם אך ירושלמי מצי קאי למאן דס"ל הנאת מעיו בעי' ולא י"ח מצוה עד שמגיע למעיו ואפי' בלע ולא לעס מ"מ טרם הגיע למעיו כבר קנאה כשהגיע למקום דלא מצי לאהדורי וא"ש הירושלמי ועיי' היטב תוס' כתוב' למ"ד ע"ב ד"ה לא צריכא וכו' ומ"ש פני יהושע שם ועיי' בחידושינו שם:

אין אדם י"ח בפסח. עתוס' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה הואיל איבעי מתשיל הקשו מצה של מע"ש נימא הואיל איבעי מיתשל ע"ש ואע"ג דהדר' לטיבלא נהי לרבנן דר"ש יוצאי' בטבל ונימא נמי דס"ל לרשב"א מצוה הב"ע לאו דאורייתא דהרי הכא ליכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת דטבל הטבול למע"ש שיש בו מיתה אע"כ ס"ל לרשב"א מצוה הב"ע לאו דאורייתא מ"מ ק' הא מע"ש לר"מ ממון גבו' ופתיך בטבל ההוא חלק גבו' וכמ"ש תוס' בטבל הטבול לתרומה דפתיך בי' חלקו של כהן וא"כ מאי קושיי' ועיי' שעה"מ שעמד על דברי תוס' אלו ולא ביאר זה וצ"ל רשב"א ס"ל כרמב"ן דמייתי הר"ן בשמעתין דטבל מקרי לכם כיון שיכול להפריש עליו ממקום אחר ודלא תוס' כשמעתין:

עיסה של מע"ש פטורה מן החלה. כ' ריטב"א וביתר ביאר רשב"ם בב"ב קל"ז ע"ב עריסותיכם מרבה שותפי' וכ"נ אי הוה כתי' פרי עץ הדרכם הוה מרבי' שותפי' ע"ש ונראה במצתכם לא שייך שותפין דהא כיון דאכיל לי' חלקו של חברו נעשה גזלן עליו משא"כ בחלה ואתרוג שייך שותפי'. והנה תוס' העלו דמצה של טבל מיירי שיש לו כמה זיתי' להפריש לכהן ועפי"ז הקשו לעיל בר"פ דתיפוק לי' דה"ל מצוה הב"ע פי'

ממ"נ אי לית לי' אלא זית מצומצם ה"ל שותפת כהן וגוזל חלקו ואי אית לי' זיתי' הרבה ומצי לאפרושי ואוכל בלא הפרשה ה"ל מצוה הב"ע ואין עשה דוחה ל"ת דהא אפשר לקיים שניהם אך בפסחים תי' תוס' דמיירי בכהן עצמו שהתרומה והמעשר שלו והוא עני ומעשר עני שלו ולעולם דלית לי' אלא כזית א' וכתבתי לעיל דמעשר עני שלו צריך ליתן לאחר דהתורה הזהירה העני על שלו וצ"ל עכ"פ ה"ל גוזל מתנת עניים ע"י שינוי דלעיסה וליכא משום מצתכם דהוה שלו אלא משום טבל ועדיין צ"ע דה"ל מהב"ע דה"ל להפריש ולגזול אח"כ ע"י שינוי ולמה לי' למיכל בטבלא:

הי לך כללא דמצוה הב"ע ששנינו מר"פ עד כאן. א'. כל שאין העבירה באה אלא ע"י המצוה כגון למ"ד מצות להנות ניתנו שאם לא יי"ח לא עשה עבירה בזה לכ"ע לא יי"ח ומזה הטעם הסביר המרדכי דתמורת אשם אינו מכפר משום שעיקור לא יחליפנו בשעת הקרבה זו תמורת זו וכשאינו מכפר לא נגמר ההחלפה ע"ש:

ב'. כשהעבירה היא עבירה בפ"ע אלא שהמצוה לא נעשה אלא ע"י עבירה כגון גזל לולב גם אי לא יי"ח מ"מ הרי גזל אלא שא"א למצוה בלא עבירת הגזל בהא פליגי אי מצוה הב"ע דאורייתא או לא וכבר כתבתי דביבמות כ' ע"ב דמסקי' רבא בתיובתא מברייתא אם בעלו קנו ש"מ ס"ל לסתם שם דלא יי"ח ומיהו רבא הוה ס"ל יצא יי"ח:

ג'. אפי' למ"ד מצוה הב"ע היינו כשהמצוה והעבירה באי' כאחד אבל אם קדמה עבירה כגון שכבר קנאה קודם ע"י שינוי רשות או אפילו שינוי מעשה ושינוי שם דה"ל כפנים חדשות באו לכאן וכן כיוצא בזה בהא פליגי לר"י לא הוה מהב"ע ולר"ת הוה מהב"ע ופלוגתתם בגטין סוגי' דחטאת גזולה:

ד'. עבירה בעלמא כגון העביר מצה ד"א ברה"ר זהו אינו ענין למצוה הב"ע כלל כמבואר בירושלמי פ' האורג ופר"ח בא"ח סי' תנ"ד השיג בזה על החולקים ע"ש ואין זה אלא נעבדה בו עבירה אבל לא מצוה הב"ע:

ה'. מ"מ נעבד בו עבירה שתחלת גדולו עד סופו הכל באיסור כגון אתרוג המורכב ס"ל להלבוש דאינו יוצא בו והוא כעין דעת הרמב"ם בטעם איסור לולב של אשרה שנטעו מתחלה לעע"ז וכ' ה"ה דהטעם מפני שכל גדולו באיסור:

דף לה:

של תרומה טהורה לא יטול. מזה הוכיח רשב"א בתשובה סי' תשמ"ז מדלא אמרי' הואיל אי בעי מיתשל עלה (פי' והדר לטיבלא וס"ל כרמב"ן הנ"ל דיוצאי' בטבל שיכול להפריש ממקום אחר) ומדלא אמרי' הכי דאין לומר דמיירי דוקא ביד כהן דלא מצי תו מיתשל

דא"כ ה"ל במתני' למימר תרומה ביד כהן כדאמרי' בפסחים והכהנים בחלה אע"כ מיירי משנתינו אפי' ביד ישראל ומ"מ כיון שאינו שלו לא אמרי' הואיל אי בעי מיתשל הוה כשלו זה לא אמרי' א"כ מינה מי שאסר על עצמו לולבו בהנאה לא הוה לכם אע"ג דאי בעי מיתשל ועיי' שיטת רשב"א בר"ן נדרים פ"ה ע"א:

והקשה בתשו' שער אפרים בחא"ח בהלכות חנוכה מאי ראי' מתרומה דליכא מצוה לאתשולי לנדרים דמצוה לאתשולי דהרי מהאי טעמא הוה נדרים יש לו מתירים משא"כ תרומה כיון דלא הוה מצוה לאתשולי ותו קשי' דש"ס ר"פ בכל מערבי' מערבי' לנזיר ביין דהוה סעודה הראוי לו משום דאיבעי מיתשיל עלה. הנה לקו' ראשונה י"ל בשלמא לענין יש לו מתירים דבעי' שהמתיר בא מאליו ע"כ יש לחלק בנדרים דמצוה לאיתשולי ה"ל כאלו המתיר ברור שיבוא משא"כ בתרומה אבל הכא בא רשב"א להוכיח דמה שאינו שלו לא נקרא שלו מפני שיכול להביאו ברשותו ע"י שאלה דלא אמרי' כן במה שאינו שלו דא"כ בתרומה טמאה נהי ליכא מצוה לאיתשולי מ"מ יכול הוא להביאו לרשותו ואפ"ה אינו נקרא לכם כיון דהשתא אינו שלו ולענין זה אין סברא לחלק בין נדרים לתרומה ודוקא לענין חמץ מיקרי מצוי לך וכתיב לא ימצא אבל לכם גבי לולב לא ולפ"ז רשב"א נמי לא אמרו אלא בנודר הנאה דהפקירו ואינו שלו לא אמרי' שיהי' כשלו מפני שיכול להתיר נדרו אבל מודה רשב"א במודר אכילה והנאתו מותר לו והוה שלו ממש אלא שאין בו היתר אכילה שפיר הוה סעודה הראוי לו ע"י שאלה כיון שהוא שלו רק אסור באכילה ובידו להתירו והיינו דאמרי' מערבין לנזיר ביין הואיל ואי בעי מיתשל ולק"מ ארשב"א ובשמעתין תרומה טמאה מיירי בכל גוני אי ביד ישראל דיכול לשאול עליו מ"מ אינו שלו שצריך לתנו לכהן ומשום שיכול לישאל לא נעשה שאינו שלו כשלו ואי ביד כהן דהוה שלו להסיקו תחת תבשילו מ"מ אסור באכילה ולא מצי למיתשל עלה:

ואם נטל יצא. לתוס' ד"ה דאי בעי מיירי אפי' ביד ישראל וכיון שראוי לכהן מיקרי היתר אכילה ולר"ן בשמעתין מיירי דוקא ביד כהן וכן דעת רש"י אלא שהוסיף דמיירי נמי בישראל שקנה מכהן ומאכילו לבן בתו ישראל וצ"ל אע"ג דרש"י במתני' ס"ל מע"ש חוץ לירושלים לא הוה בי' היתר אכילה אעפ"י שראוי לאוכלו בירושלים ס"ל דהאי עדיף מיני' שיכול להאכילו כאן לבן בתו כהן שוב כ' רש"י דלא מצי פריק לתרומה לא דס"ל אי הוה פריק הוה כשלו דא"כ מע"ש חוץ לירושלים נמי אי בעי פריק לי' ואפ"ה כ' רש"י במתני' דאינו יי"ח בו אבל רש"י כ' כן דלא תאמר משו"ה סמכי' אאכילת בן בתו כיון דעכ"פ לדידי' נמי חזי ע"י פדיון וכעין שכ' תוס' בעירובין למ"ד ע"ב סוף ד"ה ולפרוש ע"ש

והוה סד"א ה"נ דכוותי' לכן כ' רש"י דאינו כן דתרומה לאו בר פדיון הוא שוב הראוני כן בשעה"מ. וכ' שעה"מ דס"ל לרש"י אין פודין בי"ט והקשה א"כ אין מפקירי' בי"ט ועיי' מרדכי פ"ב דביצה גבי מקנה קמחו לאחרים דקנין קל כזה בלי קנין סודר התירו משום שמחת י"ט ועמג"א סי' ש"ז וא"כ יש לחלק מפקיר נכסי' הוה קנין קל ומותר משום מצות אתרוג משא"כ פדיון מעשר:

מפני שמכשירה. כן פסק רמב"ם ונ"ל משום מ"ד מפסיד' במשמוש היד ס"ל לקיחה ע"י ד"א לא שמה לקיחה ואנן קיי"ל לקמן ל"ז ע"א דשמה לקיחה ואינו מפסידה אע"כ מפני שמכשירה בנגיעת לולב:

אר"ח תנא בש"א אין מאכילי' את העניי' דמאי. העתק מחי' למס' שבת קכ"ז. בפ"ג שאכלו הקשו תוס' וכי טעמא דב"ש אתי לאשמעי' ובימי חורפי אמרתי לרב שם שנים שאכלו רשאי לזמן אך אינם רשאי' לחלק וחייבי' לזמן ק' איך תנן התם אכל דמאי מזמני' עליו וכ' רשב"א שם האוכל דמאי לא יזמן שעכ"פ אכל דבר איסור אלא הם יזמנו עליו וק' הלא הם לא יכלו לאכול מפתו שהוא אכל איסורא ולא גרע ממי שאוכל פת נכרי שחבירו הנזהר לא יזמן כדאי' בש"ע א"ח סי' קצ"ו וא"כ איך יזמנו הם עליו מה תאמר אינהו אי בעי' מפקיר נכסייהו וחזי להו ה"ל כמי שיכלו לאכול עמו ז"א עכ"פ כיון דמתני' לרב איירי שרצו לחלוק ואין אנו מניחי' ואומרי' שחייבי' לזמן הלא יאמרו אפי' היינו עניים היינו מחמירי' שלא לאכול דמאי ולא חזי לן אפי' כי מפקרי' נכסי' ולהזהר מק' זו אתי ר"ה תלמיד רב ואייתי מתניתא בידי' תנא ב"ש אומרי' אין מאכילי' את העניים דמאי ואסור להחמיר כדברי ב"ש אע"כ היכי דאיכא מצוה מותר להחמיר כמו בבהמ"ז ס"פ אלו דברים דאשכח ארנקי דדהבי מ"מ הכא כיון דנפיק מיני' קולא לענין זימון אסור להחמיר ע"כ מייתי דר"ה התם ואגב מייתי לי' בכל דוכתא:

של מע"ש וכו' ואם נטל כשרה למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה וכו'. הנה כל אתרוג משהופרש למצותו אסור באכילה ליומי' כמבואר וא"כ לא הוה פרי להרמב"ם ופסול כל ז' וצ"ל כל שמצותו גורם לו לית לן בה רק שיהי' ראוי לאכילה בלא מצותו ופעם א' לא הי' לאחד אתרוג בחש"מ ומצא א' תלוי לנוי סוכה שהוקצה למצותו ואסור כל ז' והתרתי לצאת בו דהא דנוי סוכה אסור כל ז' אתי' מדם שלא יכסנו ברגל שלא יהי' מצות בזוית עליו והכא אינו ביזוי אלא מעלין בקודש שמתחלה לא היה אלא נוי למצוה ועכשיו נעשה מצוה עצמה ומודי' ומשבחים עליו אע"ג דמתחלה הי' נוי לסוכה דאורייתא ועכשיו מצוה דרבנן לולב בחש"מ מ"מ גופי' דמצוה עדיף ועיי' יש"ש פ"ק דב"ק גבי הידור מצוה וכבר כתבתי לעיל ר"פ אפי' אי ואנוהו דאורייתא היינו שתהיה

המצוה עצמה מהודרת אבל להדרה מבחוץ כגון נוי סוכה אינו אלא מדת חסידות נמצא משום איסור תשמיש בנוי סוכה ליכא מאי תאמר עכ"פ לית בי' היתר אכילה דהוקצה למצות נוי סוכה ואינו פרי י"ל מכיון שהנחנו דמעלין בקודש נמצא מיד שהפרישה לנוי סוכה אינו מפרישו לנוי לחוד אלא ממנו ולמעלה וכאלו הפרישו מיד גם לאתרוג ואותו איסור אכילה שמחמת מצותו איננו מפסיד מהיותו פרי (ועי' ח"ס חא"ח סי' קפ"ד): ועיי' מס' מעילה י"ג ע"ב ותוס' ד"ה ערבה וק' הא עכ"פ אסור בהנאה ולפמ"ש תוס' לעיל בלולב וערבה שאינו עומד לאכילה לכ"ע מודי' בעי' דין ממון וצ"ע וי"ל דלמ"ד דנפקא לי' מדכתי' ערבי א' ללולב וא' למקדש א"כ אותה של מקדש נמי בעי לכם אלא שזה אינו מפסיד כיון שהאיסור הנאה מפני שהוא למקדש א"כ אותו איסור הנאה אינו מפסיד למקדש כנ"ל וכיון דבחד תיבה מפיק מקדש ולולב מדכתי' ערבי א"כ יוצא נמי ידי לולב ואפשר ת"ק דר"א בן צדוק לא ס"ל דנפקא לי' מערבי וע"כ אוסר ללולב ועיי' שעה"מ דדחיק במאי פליגי והא"ש:

דבר זה רבנו הגדול אמרו והמקום יהי' בעזרו. י"ל ע"ד אגדה הרי האתרוג מרמז על צדיק יחיד בדורו וא"א להיות בתכלית השלימות כי אפי' במרע"ה כתי' ותחסרהו מעט מאלקים וכ' רמב"ם שהי' בו קצת מדת כעס וזאת היתה אספקלרי' שלו המבדלת קצת בינו לבין אלקים אלא שהיתה מאירה נמצא ה"ל אתרוג עם קצת חזזית אך לא תהי' בשנים ושלשה מקומות אפי' במיעוטו שיהי' קצת כעסן וקצת בעל תאות וקצת עצלן וכדומה שיפגעו באיזה מדות רעות אפי' כ"ש פסול ודבר זה רבנו הגדול אמרו שהוא רב שלא שח שיחת חולין מימיו ולא הביט חוץ לד' אמותיו כמ"ש הרמב"ם בהקדמת סדר זרעים ומ"מ המקום יהיה בעזרו כי אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו: ועל חוטמו. לרש"י חוטמו היינו ממקום שמתחיל לשפע ונעשה כמגדל משם ואילך מתקצר והולך למעלה ויש סוברים דרך אותו ההיקף מיקרי חוטמו אבל משמתחיל להתקצר אינו בכלל חוטמו ויש ס"ל דכל המגדל נקרא חוטמו וכן נוהגים בעלי ההוראה ויש ס"ל דלא נקרא חוטמו אלא סוף האתרוג ממש מקום שמשם יוצא הפטום שבשר האתרוג שם כנזר וממנו יוצא עמוד הפטום העשוי כבוכנא:

נטלה פטמתו. לפי מה שהשריש הרמב"ם בטרפות דכל היכי דתנן ניטל או ניקב אזי אם נברא כן מתחלת ברייתו כשר והיכי דתנן חסר פסול אפי' מתחלת ברייתו א"כ ה"נ ניטל פטמתו אבל אם חסר מתחלת ברייתו כשר ולפ"ז חסר דפסול אפי' מתחלת ברייתו אלא חסרון מבפנים לא שמי' חסרון א"כ כל שקליפה העליונה שלימה אעפ"י שיש בו

גומא עמוקה והעור שלימה שם אין כאן אלא חסרון מבפנים אבל אם נראה לבן בעומקו אעפ"י שנעשה כן באילן וה"ל חסר מתחלת ברייתו מ"מ פסול:

פטמתו לרבינו יעקב בוכנתו הוא פי' פטמתו ולא באסיתא אלא עשוי כעין בוכנא בלא אסיתא ולפ"ז פסול ניטל מקצת פטמתו ועוקצו כשר לגמרי אפי' נשאר מקומו נקוב כי אין כאן חסרון בעצמותו של אתרוג ולר"י הלוי להפך אין שום פסול בשושנתא אפי' ניטלה כולה אך הבוכנא שבאסיתא שהוא העוקץ שניטל ונשאר מקומו נקוב פסול ולא משום חסר אלא משום הידור והוא פירוש פיטמא דמתני' נמצא דכשר לר' יעקב פסול לר"י הלוי והכשר לזה פסול לזה ור"ת ראה במס' נדה בדדי אשה פטמא ועוקצו במקום א' סמוכה לחוטמו ש"מ שניהם למעלה ע"כ פי' דבוכנא היינו פטמא והיינו עוקצו וניטל הפטמא השושנתא שהיא עוקצו ונשאר רק כ"ש כשר ולא פסול אלא נעקר כל הבוכנא ממקומו ונשאר אסיתא גומא למעלה בראש האתרוג וניטל עוקץ שתלוי בו אפי' נשאר מקומו נקוב כשר וקולא יתירה הוא זה, אמנם שיטת רי"ף ורמב"ם והסכמת תוס' ורוב הראשונים כרבנו חננאל דמייתי הערוך והבנתי הדבר עפ"י דברי מוסף הערוך ואבאר בעזה"י דכשהפרי באילן אז העוקץ שהוא תלוי בו הוא עליונו והפטום הוא תחתונו שמחמת כובד הפרי תלוי פטום למטה אעפ"י דכשנוטלו ביד הוא בהיפך שהפטום למעלה ועוקץ למטה מ"מ גדילתו באילן הוא לעולם עוקץ בעליונו ופטום למטה ממנו ועצם הפרי מפסיק בין העוקץ להפטום והמשילו חז"ל הדד באשה כשהוא נתון בפי התינוק אותו שהוא בפי התינוק הוא העוקץ שבו תלוי הדד כשהוא בפי התינוק והוא עליונו ומה שלמטה ממנו שמשחיר הוא פטום שלעולם הפטום תחת העוקץ כשהוא תלוי אלא בדדי האשה המה סמוכים זל"ז ואין הפסק פרי ביניהם ומעתה לק"מ ממס' נדה לדשמעתין ונחזור לכללן פטום הוא שושנתא כפטום של רמון ואפילו כ"ש ממנו פסול ועוקץ שהוא תלוי בו תנן במשנתינו שהוא כשר ואתא ר' יצחק ותנא פסול חדש שלא נזכר במשנתינו והוא נטל בוכנתו שהוא העוקץ שניכר נקוב האסיתא פסול אלא לכ"ז הי' מחדש לן מה שלא שנה רבי במשנתינו ע"כ כ' רבנו חננאל הטעם משום דא"א דלא חסר כל שהוא מגוף האתרוג ע"י נטילת העוקץ ממקורו וזה יוצדק להפוסקים דחסר כל שהוא פסול ואפי' אינו כאיסור והכי קיי"ל ניטלה שושנתא פסול משום הדר וחסר כ"ש פסול משום לקיחה תמה וכן ניטל העוקץ משום לקיחה תמה ולא משום הדר:

דף לו.

ניקב נקב מפולש. פלוגתת הפוסקים ידועה ודעת רוב הראשונים דחסר כ"ש פסולו אך משום לקיחה תמה ע"כ בשארי ימים מטביל בי' ונפיק בי' אפי' חסרון עד פחות מחצי' אינו פוסל ובפרט שישאר כשיעור אתרוג כביצה. אמנם ביו"ט ב' דרבנן דמחמרי' ככל חומרי י"ט ראשון ובעי לקיחה תמה כמו בי"ט א' מ"מ כיון דפליגי בלקיחה תמה ולכמה פוסקים כל שלא חסר כאיסר מקרי לקיחה תמה א"כ יש לסמוך ע"ז בי"ט ב' ע"כ בי"ט א' פסלי' חסר כ"ש ובי"טב עד כאיסור ובשארי ימי' עד נקוב למחציתו:

והנה אתרוג המנומר או נקלף ונעשה כמנומר בשני' ושלשה מקומות דמשמע דפסול משום הדר אפי' בשארי יומי להפוסלים הדר כל ז' מ"מ נ"ל דרוב פעמים ע"י משמוש היד ורוב הנענועי' נולדו בו נימורי' וגם נקלף קצת מקומות מהעור העליון הקליפה החיצונה ונעשה מקומות כמנומר ומי יודע אם הוא ממראה האתרוג וכן משמע לעיל ל"ה ע"ב פירש"י ד"ה מפני שמפסידה קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ע"ש וא"א שיהי' כל פעם מראה אתרוג באותו הכתמים והבהרות שנולדו מזיעת הידים נ"ל דהוה הדר כיון שבאו ע"י מצותו זהו הודו והדרו וקצת ראי' לזה מפסחים ס"ה ע"ב שבח הוא לזרעו של אהרן שילכו עד ארכבותיהם בדם ע"ש ובודאי בעלמא כיוצא בזה הוה הקרבהו נא לפחתיך והכא זהו הדרו וה"נ דכוותי' כנלע"ד דרוב פעמי' בחוש"מ כבר נעשה כעין מנומר ממשמוש היד ומ"מ כשר וכעין גרדומי' דאתו משירי מצוה וכעין מים משירי טהרה ועיי' לקמן גבי נקיבת העכברים:

אתרוג תפוח סרוח וכו'. והנה איבעי' לא איפשטא ופסקו לקולא וצ"ע כיון דלא איתפרש שיעור הדר אלא דמסרו הכתוב לחכמים א"כ כל מה שיאמרו חכמים הוא דאורייתא ממש כמו מלאכת חש"מ להפוסקים שהוא דאורייתא אלא שמסרו לחכמים וכל מה שהם אומרים שאסור הוא דאורייתא ולוקי' עליו וה"נ דכוותי' וי"ל הכא תלי רחמנא כל מה שנראה לחכמים שזה איננו הדר פסול הוא מדאורייתא בודאי כל מה שחכמים מסופקים אם הוא הדר או לא א"כ עכ"פ אינו נראה בעיניהם שאיננו מהודר שהרי מסופקים בו א"כ שוב אין כאן איסור דאורייתא והדר הוא:

דומה לכושי תנן. שמעתי ממ"ו הפלא"ה זצ"ל בהא דפליגי רשב"י ור' ישמעאל ר"פ כיצד מברכין ומסקי' הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם אמר הוא ז"ל שעשו כרשב"י ולא רשב"י ממש דודאי מי שכוונתו לשם ה' הבוחן מחשבותיו ויודע עשתונותיו בודאי יעלה בידו אלא הם עשו כרשב"י נדמו לו ולא בעצם תוכניותם ע"כ לא עלתה בידם ואמר היינו דאמרי הכא אתרוג הכושי היינו הצדיק המשונה במעשיו ככושי המשונה בעורו הוא

כשר אך דומה לכושי שרוצה לדמות עצמו לרשב"י זה פסול כי לא עלתה בידו ע"כ דברי הרב ודפח"ח. מכאן ואילך תוספת דברי תלמידו הפעוט כמוני נלע"ד רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא ואספת דגנך אלא בא"י ורוב ישראל שרויין שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב א"י ולהוציא פירותי' הקדושי' ועל זה ציותה התורה ואספת דגנך ובועז זורה גורן השעורי' הלילה משום מצוה וכאלו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה ה"נ לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה ואפשר אפילו שארי אומניו' שיש בהם ישוב העולם הכל בכלל מצוה אבל כשאנו מפוזרי' בעו"ה בין או"ה וכל שמרבה העולם יישוב מוסיף עבודת ה' חורבן מודה ר"י לרשב"י וע"ז אנו סומכי' על ר' נהוראי במתני' סוף קידושין מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד בני אלא תורה היינו בח"ל וכנ"ל והיינו דמחדש רבא באתרוג הכושי אפי' אינו נדמה אלא כושי ממש דהיינו רשב"י וחבריו האמתיים מ"מ הא לן והא להו לבני בבל כשר ולבני א"י פסול דבעי' יישוב א"י ע"י ישראל. (אתרוג הבוסר עיי' בחידושינו בזה לעיל ל"א ע"ב:)

דף לו:

אתרוג שנקבוהו העכברים. להפוסקים דהדר פסול כל ז' ולקיחה תמה רק ביומא קמא א"כ צע"ג בש"ס דקארי לי מאי קארי לי' מדרב אדר' חנינא ומכ"ש דקשה ללישנא בתרא איך אפשר שיהי' הדר נשיכת העכברים ומה בינו לבין שמן של בהכ"נ שנפל עכבר לתוכו פסול משום הקרבהו נא לפחתיך וכבר נתעורר בכל זה בכפ"ת וראיתי בהג"א לפסול אתרוג שהי' בו חזזית או שאר פסול וחתכו ממנו אעפ"י שחזר למראה אתרוג מ"מ החסרון הניכר הזה שבא ע"י שהי' פסול מתחלתו נשאר בפסולו ולכאורה י"ל דגם ללישנא בתרא דאמר רב זה הדר רוצה לומר אחר שנחתך ממנו נשיכת העכברי' דלא תימא כיון דאתי מכח עכברים פסול קמ"ל וללישנא קמא פריך ש"ס איך אמר רב אין זה הדר הא אפשר לחתוך ממנו וכר"ח דמטביל בי' ומ"ט פוסל רב כל ז' ומשני שאני נשיכת עכברים דמאיסי ומשו"ה פסול אף אחר שנחתך ולא קיי"ל הכי אלא כל זמן שנשיכת העכברי' בו פסול כל ז' ואחר חתיכה מותר בשאר הימים כך הי' נלע"ד אלא שלא כ"כ הפוסקים: ובגדול כפי שיאחז ב' בידו א'. כ' הר"ן דעיקר הגירסא הוא שיאחז שניהם בידו א' פי' האגדה של לולב והאתרוג שניהם בידו א' ובירושלמי השיב לו ר' יוסי וכי כתיב וכפת תמרים כפת תמרים כתי' אפי' בשתי ידיו נמי מבואר דלר' יוסי נמי אי לוקח שניהם בידו א' יוצא ואפשר דעדיף אלא אם לוקחם בשני ידיו נמי שפיר דמי ולפ"ז הא דאמר רבה לקמן ל"ז ע"ב לולב בימין וכו' היינו אם רוצה ללוקחם בשתי ידיו

יקח הלולב בימין אבל אם ירצה יקחם בידו א' וע"כ צ"ע דברי מג"א סי' תרנ"א סק"ו. וכ"כ בס' א"ר סי' תרנ"א סק"י בשם ס' אמרכל דעכ"פ יצא בדיעבד אם שניהם ביד א'. ואולי י"ל הא דפשיטא לי' לרבא לקמן ל"ז ע"ב מין במינו אינו חוצץ וגם הוה לקיחה תמה כשמפסיקים עלי הדס וערבה או עלי לולב בין המיני' אעפ"י דהדס וערבה לאו מיני לולב נינהו ולולב לאו מין הדס וערבה הוא מ"מ כיון דרחמנא אמר לצרפם יחד הני ג' מינים כחדא חשיבי והוה כמין במינו משא"כ אתרוג דלא כתיב וכפת תמרים לאסור שלא יהיה עמהם באגודה ועכ"פ אין מצוה לצרפו עם המינים א"כ ממילא תו לא הוה מינא דלולב וכשלוקחו בידו עם אגודת הלולב תו לא הוה לקיחה תמה או חציצה וכאלו נוטל לולב ודבר אחר בידו נהי בל תוסיף ליכא דהאי לחודי' קאי מ"מ לקיחה תמה לא הוה שמפסיק דבר בין ידו ללולב וצ"ע דין זה ועיי' שם לקמן אי"ה:

אין אוגדין את הלולב אלא במינו. כבר כ' כפ"ת שאין מן ההכרח לומר שיהי' האגד ממין הלולב דלמא כך המצוה שיקח ד' מינים ויאגדם במה שירצה וממילא ליכא בל תוסיף ונ"ל דתלי' בדון מינה ומינה או אוקי באתרא והוא פלוגתת ר"מ ורבנן פ' שבועת העדות אי אמרינן בגז"ש דון מינה ומינה או אוקי באתרא והכא ילפי' גז"ש מאגודת אזוב דבעי אגודה וא"כ לר"מ דס"ל התם דון מינה ומינה אפי' ס"ל לולב צריך אגוד מ"מ לא בעי ממיני' כמו אזוב דלא בעי אגוד ממינו אך ר' יהודה ס"ל כרבנן דר"מ התם דון מינה ואוקי באתרא דבעי' ממיני' של לולב כנ"ל ועיי' לקמן אי"ה: במינו היה אוגדי' אותו למטה. אי ס"ל לר"מ לולב אין צריך אגד והי' אוגדי' אותו למטה משום זה אלי ואנוהו אע"ג דהי' מייפים אותו בגמוניות של זהב למעלה מ"מ אין זה ואנוהו אלא מה שהתורה מייפה עלינו ולא מה שאנו ממציאי' יפויים והדורי' ע"כ עיקר ואנוהו לאגדו במינו ממש ולעשותו ב' קשרים זע"ז ולא כמו שנוהגים לעשות כמין טבעות של עלי לולב יפה ומהודר ומכניסים בו ההדסים הערבות שזה אינו ואנוהו שאמרה תורה אלא קשר ע"ג קשר או כעלה של ירק אך אח"כ יכול לייפותו משום חבוב מצוה ביפויים אחרי' כמו שציפו קרני שור של שלמי בכורים בזהב משום חבוב מצוה ה"נ אחר שאגדוהו למטה במינו שזהו ואנוהו של תורה חזרו ואגדו בגמוניות של זהב משום חבוב מצוה:

אפי' בסיב ועיקרא דדיקלא. הנה רבא הוכיח כן מר' יהודה עצמו מסככי' בארזי' אבל ר' יהודה מנ"ל שזה הוה מינו וי"ל מסברא לפי דס"ל גז"ש שצריך אגד וס"ל אוקי באתרא דבעי מינו א"כ הסברא שיאגוד לולב בכפת תמרים אחר כמו שהוא והוא ממש נמנע וע"כ בעלה של לולב יאגדנו והנה הוא איננו מינו כי הוא הוצא וחופי' ומ"מ נקרא מינו וה"ה סיב ועיקרא דדיקלא וה"ה לכל הפסולי' ועצי עץ אתרוג כמ"ש כפ"ת ובזה נ"ל

ליישב ק' תוס' הא דלא קיי"ל הכא כר' יהודה אע"ג דקיי"ל כוותי' בביעור חמץ י"ל ק"ו דהכא ק' דהרי עכ"פ א"א לסכך באתרוג שהוא דבר המקבל טומאה אע"ג דלר' יהודה לא בעי לסכך בכל ד' מינים אלא בא' מהם מ"מ צריך שיהי' כולם ראוי' דאל"ה בטל ק"ו דילי' ועיי' תוס' חולין ר"פ או"ב ד"ה ועוד שם כתי' וכו' ואלא לר' יהודה דס"ל לולב צריך אגד ואוקי באתרי' דבעי' במיני' ומוכח אפי' סיב נקרא מינו וה"ה עצי אתרוג ושפיר איכא למילף ק"ו לסכך בכל א' מד' מינים כגון בעצי אתרוג אבל למאי דקיי"ל לולב א"צ אגד אין לנו שום ראי' שיהי' סיב ועיקרא מין לולב וה"ה עצי אתרוג לא הוה מין אתרוג אלא אתרוג עצמו והוא מקבל טומאה ובטל לי' ק"ו ממילא ועיי' בסמוך אי"ה תי' אחר:

ומה לולב שאין נוהג לילות כבימי'. הקשה בכפ"ת מה לולב שכן שאול פסול בו והניח בצ"ע ונלע"ד דנימא שארי ימים במקדש יוכיח דלא בעי' לכם. ואפ"ה בעי ד' מינים אף אני אבי' סוכה אעפ"י ששאול כשר יצטרך ד' מינים מה למקדש שכן קודש תאמר סוכה שהיא חול לולב ביום ראשון בגבולי' יוכיח וחזר הדין ולפ"ז מיושב ק' תוס' די"ל הך תחלתו להחמיר וסופו להקל הוה דחי' קלה כעין פירכא כל דהוא ולענין ביעור חמץ דהוה חדא מחדא לא פרכי' ולענין סוכה דהוה חדא מתרתי פרכי' פירכא כ"ד כמבואר פ' כל הבשר:

ויש להקשות לימא דיו לבא מן הדין וכו' מה ד' מינים שבלולב יום א' ותו לא ה"נ סוכה נימא ששה ימים ולילותיהן ישב בסוכה של כל דבר ואך יומא קמא ולא לילו ישב בסוכה של ד' מינים כלולב וכ"ת ה"נ א"כ מה צורך לדחוק בקרא דעזרא לדפנו' לימא ללילי' קמא ולשאר יומא וי"ל לעיל ס"ג ע"א דרשי' סוכה הראוי לכל ז' בעי' ואי יש שעה א' שאינה ראוי' אז פסולה לכל ז' ע"ש וא"כ סוכה של שארי מינים שאינה ראוי' ליום ראשון שהרי צריך אז מד' מינים א"כ סוכה של שארי מינים אינה ראוי לכל ז' ופסולה לגמרי וע"כ צריכים ד' מינים לכל ז' לכך הוצרך לדחוק בקרא דעזרא לדפנות:

דף לז.

והביאו עלי עץ זית וגומר. הא דפרט כל אלו עיי' כפ"ת והנה במס' תמיד שאין מבערי' על המזבח עצי זית וגפן שמביאי' ממנו נסכים משום שלא יקצצו אותן אילנו' הצריכים אבל הי' מבערי' שם עצי שמן והוה סד"א הכא לא יקחו אנשי גולה לסכך מאותן הצריכים לנסכים או לבער המערכה כי באותו הזמן לא הי' להם פסולת גרן ויקב כי עלו באלול ולא קצרו תבואת אותה השנה ונפנו כלם אל פסל האילנו' וה"א שלא יקחו מאלו משום ישוב א"י ומשום הבערת המזבח ונסכים קמ"ל דלא חייש להכי אך עצי הדס אמר להם שיקחו

הדס שוטה לסכך ועץ עבות ללולב דעבות לא שכיח הכשר ללולב ע"כ איכא למיחש שאם יסככו בהם יחסר ללולב כנלע"ד כדאמרי' לעיל ל"ב ע"ב השתא עבות שלשה לא שכיח ומשו"ה הזכיר עץ עבות ללולב בהדי הנך דסכך:

מאי ארז הדס. הקשו תוס' לר' יהודה אמר רב מא"ל ובר"ה תירצו ר' יהודה לא פליג אארז דקרא אלא אמקח וממכר ותמה כפ"ת א"כ מנ"ל לש"ס בר"ה דפליגי דלמא רב יהודה אמקח וממכר ור"ה אקרא קאי ותמיהתו תמוה הלא ר"ה עשרה מיני ארזי' קאמר ובקרא ז' כתי' ומשני ש"ס הוסיפו עליהם אלמוגים אלמוגי' וכו' ע"ש נמצא ר"ה לא קאי אקרא דבקרא לא כתיבי אלא ז' אלא אלשון ב"א וא"כ פליגי ומ"מ בקרא לא פליגי ופשוט:

כי גדליתו הושענא וכו'. פי' אפי' גדילתו במינו מ"מ הא רבה ס"ל מב"מ חוצץ ורבא אמר אפי' גדילתו בגמוני' של זהב מ"מ לנאותו אינו חוצץ ומכאן מוכח אפי' כ"ש כעין אגודה של לולב חוצץ ומזה ק' על האגודה דכ' מן הדין אין צריך להסיר התפלין והטבעת מהיד כיון שאין כל היד מכוסה בהן וכ' מג"א סי' תרנ"א דס"ל דבטל לגבי יד פי' אע"ג דלא ס"ל כרמב"ן דאפי' כל היד מכוסה בטיל לי' אלא ס"ל לאגודה כהתוס' דכל היד מכוסה הוה חציצה ובלולב אפי' קצתו מכוסה באגוד חוצץ אי לאו משום נוי אבל ביד הוה מקצתו ביטול לגבי יד ולא כ' מג"א מנ"ל ס' זו והוא מש"ס סוף עירובי' עפ"י שיטת הראב"ד דס"ל כהן שלקה באצבעו כורך עלי' גמי או לצלול אפי' במקום עבודה אף הוא פחות מגע"ג דלית בי' משום יתור בגד גם משום חציצה ליכא דבטל לגבי יד וכבר כ' מזה שעה"מ שם בהלכות כלי מקדש ע"ש. וכשאני לעצמי חשבתי למשפט דלרבה דהאגוד חוצץ הוה מקום החציצה כאלו אינו ואלו חסר מהלולב ומיניו מקום האגוד הרי בטל העבות ונשרו עלי ערבי נחל ואפשר בטל שיעור הלולב ע"כ פסול משא"כ טבעת ותפילין בידו א"נ חסר זה מהיד עדיין תופס הלולב בשארית ידו וכשר ולקמן שלהי פרקין כתבתי קונטרס בסוגי' דצילצול בעירובי' ק"ג ע"ב השייך לכאן:

בעי' לקיחה תמה וליכא. עיי' שיטת רמב"ן לא שייך חציצה בלולב אלא משום לקיחה ע"י ד"א דלא הוה תמה ולרבא שמה לקיחה וצ"ל הא דאמר רבה בעי' לקיחה תמה והיינו מדכתי' ולקחתם וא"כ איך מייתי רבא מאזוב ושפופרת התם לא כתי' ולקחתם אע"כ עיקור טעם משום דלשון לקיחה משמע לי' לרבה בעצמותו ולא ע"י ד"א וע"ז מייתי רבא מאזוב דליתי'. והא דאמר רבה לקיחה תמה היינו למיפסל אפי' אם רק קצת הלולב נלקח ע"י ד"א נמי פסול משום דהכא בעי' לקיחה תמה שיהי' כל הלולב נתפס ביד ממש משא"כ אי לא הוה כתי' לקיחה תמה הוה סגי במקצת הלולב בידו ממש. ודע מ"ד לעיל בתרומה טמאה משום שמפסידו במשמוש הידים ע"כ כרבה ס"ל דלרבא יכול לטלו

ע"י דבר אחר דרך כבוד ושמי לקיחה אע"כ רבא כמ"ד שמכשירה דעכ"פ צריך לקרב האתרוג אל הלולב ומכשירו והיינו טעמא דפסק רמב"ם כן:

דף לז:

אסור להריח בו. פירש"י דילפי' מסוכה ויפה הקשה בכפ"ת מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כימי' ולא דמי לדאמרי' לעיל י"א ע"ב דילפי' מסוכה תעשה ולא מן העשוי התם בנין אב הוא זה בנה אב כל מקום שהצריכה תורה עשי' צריך שלא יהי' מן העשוי אבל הכא ילפותא במה מצינו א"א למילף קילתא מחמירתא וצ"ע וי"ל כיון סוכה גופי' מחגיגה אתי' וחגיגה גופי' אינה נוהגת אלא יום א' מז' הימים ביום ולא בלילה ומ"מ קדושה כל ז' ע"כ א"א למיפרך פרכא זו:

מ"ט הני תלתא מצוה. וכ' מג"א יש מקשים תיפוק לי' כיון שמברך על הלולב צריך ליטלו בימין ותירוצו אינו עולה יפה כמבואר לכל מעיין ובמרדכי דשמעתין רמוזה קושי' אחרת אדר' ירמיה מאי מקשה לגבהי' לאתרוג ולברך הא כיון דלולב בימין צריך לברך עליו וב' הקושי' צע"ג ולא מצאתי פתר ע"ד הפשוט אך ראיתי בחי' ריטב"א כ' במינו גבו' מכולן ע"ד האמת הולך כפת תמרים מרמז על הקב"ה וכוונתו עפ"י מ"ש ט"ז מעשה מי שחלם לו ע"ש מבואר לולב ומיניו הם ג' אותיו השי"ת ואתרוג ה' אחרונה ע"כ פריך ולגבהי' לאתרוג דכל הכוונה להעלות ה' האחרונה יחוד קב"ה ושכינתי' ותי' אפ"ה במינו גבוה מכולם הנה כי כן הא ש"ס דמנחות לא ס"ל הכי אלא לולב מרמז על כתות ישראל שיהי' אגודי' זה בזה ויכפרו אלו על אלו ואתרוג הוא הצדיק הגדול אינו עמהם באגודה, נראה זה הי' סברת רבה ע"כ קשי' לי' דה"ל ליטול אתרוג בימין שהוא הצדיק הגמור והמשמאילי' בשמאל וע"כ תי' מ"מ רבים עדיפי הן אל כביר לא ימאס אעפ"י שזה היחיד צדיק והיינו הני תלתא מצות. ור' ירמי' קאי למ"ד לולב נגד אותיו' השם ית"ש וקשי' לי' ה"ל לברך על האתרוג שעיקור מצות לקרב האתרוג ה"י אחרונה ולהעלותה מעפרה וא"כ לגביה' ולברך עלי' שהוא עיקור המצוה ומשני אפ"ה לאו אורח ארעא שהוא במינו גבוה מכולם ואין לפרש יותר. ונ"ל זהו בכלל דברי דהע"ה ארוממך אלהי המלך היינו שיגביה האתרוג ה' אחרונה שנקרא אלהי מלך והקשה ואברכה שמך א"כ יברך על נטילת אתרוג על קירוב השם והיינו ואברכה שמ"ך ותי' כתירוץ הש"ס גדול ה' ומהולל מאוד במינו גבוה מכולם והמשכיל ידום:

לא הי' מנענעי' אלא באנא ה' הושיעה נא. ולא בהודו משום דבקרא כתי' ואמרו אלקי ישענו ולא כתי' ואמר הודו ובכפת תמרים נתקשה בזה ע"ש:

דף לח.

גירא בעיניך שטן. היינו עפ"י המדרש דמייתי רא"ש שהלולב אות ניצוח מלחמת שנלחמנו עם הס"ם ביה"כ ע"ש וע"ז אמר גירא בעיניך שנצחנו אותך:

מי שבא בדרך ואין בידו לולב וכו'. אגב אורחי' ש"מ מהא מתני' תלת' ש"מ מי שבא בדרך ואין בידו לולב הא הי' בידו לא יצא לדרך עד שיטול לולב וכהא דתני' מי שהשכים לצאת לדרך מביאים לו שופר ותוקע לולב ונוטל וש"מ שמפסיק אפי' משולחנו שהוא סעודה קטנה ומשו"ה לא הו"מ לשנויי' הכא בסעודה גדולה ומשו"ה מפסיק דשולחנו משמע סעודת בית אעפ"י שהוא י"ט מ"מ איננו סעודה גדולה עם חבורת מרעים כסעודת מילה וכדומה וש"מ עוד דזמנו כל היום עד בין הערביים ופני יהושע נתקשה מאי קמ"ל ומאי ס"ד דלא לתכשר כל היום ולפע"ד צריכא רבא דבזבחים נ"ו ע"א ילפי' דם נפסל בשקיעת החמה ומאז הוה לילה לענין קדשי' וס' יראי' בהג"ה מרדכי ס"פ במה מדליקין ומביאו מג"א בשם ב"ח סי' רש"א סק"ט לילף מיני' אפי' לענין שבת וחלקו כל הפוסקים ופי' ר"ת שם בתוס' דוקא בבהמ"ק דינא הכי דכתי' תרי קראי ולא לענין שארי דיני תורה והנה לפ"ז יש לי ספק בלולב שבמקדש אי זמנו כל היום דומי' דלולב דבמדינה או איפכא לולב במדינה אין זמנו אלא עד ב' שעות קודם הלילה כלולב שבמקדש כיון דתרווייהו בחד קרא כתיבי או נימא הא כדאיתא והא כדאיתא ועכ"פ קמ"ל משנתינו לולב בגבולי' זמנו כל היום עד בין הערביים ממש ובלשון המשנה הוא עד הלילה צאת הכוכבי':

למימרא דמפסיק וכו'. עמג"א סי' תל"א שהקשה אהב"ח דרצה לחלק בין בדיקת חמץ שאינו אלא פ"א בשנה איכא למיחש לשכחה טפי מתפלת מנחה והקשה מג"א הא לולב נמי לא תדיר כולי האי רצונו לומר דודאי בהס"ד דמיירי מיומא קמא דאורייתא לק"מ אהב"ח ה"נ הו"מ למימר הכי אלא עדיפא מיני' פריך הא דאוריית' הא דרבנן אלא למסקנא דמיירי משארי י"ח דכבר רגיל קצת בנטילת לולב מ"מ אינו תדיר כולי האי כתפלה כנ"ל כוונת מג"א:

ומ"מ י"ל דב"ח לא קאמר אלא לחלק בין בדיקת חמץ לתפלה דתרווייהו שוים לענין טורח ובעלים מתעצלי' בו ואתי ב"ח לחלק ביניהם שחמץ אינו אלא פ"א בשנה משא"כ לולב שאין טירחא מרובה אלא נטילה בעלמא מודה ב"ח אפילו שאינו אלא פ"א בשנה שוה למנחה דתדיר וטירחתו מרובה אלא גוף הענין צל"ע מאי פריך ש"ס דלמא להפסיק לטרוח להתפלל הפסק מרובה לא אטרחוהו רבנן אבל הפסק מועט ליטול לולב אטרחו' ואין לומר שצריך להפסיק ולקרות הלל ולנענוע ג"כ דא"כ היינו דרבנן ומאי קאמר רבא הא דאורייתא והא דרבנן הא ה"נ דרבנן ועיי' תוס' חולין פ"ז ע"א תוס' ד"ה מישתא

וברוכי ע"ש לשיטת הרי"ט שם י"ל הכא צריך לברך בהמ"ז תחלה ואח"כ נוטל לולב וחוזר נוטל ידיו מברך המוציא א"כ הוה נמי טירחא יתירה ושפיר פריך אבל לא ס"ל להפוסקים כהרי"ט וא"כ ק' כנ"ל:

דלמא הא דאורייתא הא דרבנן. הקשו תוס' מקידוש היום ותירצו שאני התם כיון דזמנו לילה ויום לא חיישי' דיפשע ובתוס' ד"ה י"ט ב' דרבנן כ' במנחה דליכא שהות כל כך ליכא למיחש כל כך לפשיעותא כמו ערבי' דזמנה כל הלילה וא"כ ג' חילוקי' בדבר במנחה דליכא עונה שלימה זהיר טפי מערבית דאיכא עונה שלימה ובקידוש דזמנו רב יום ולילה לא חיישי' כלל סברא זו בשמעתין איתמר לענין הפסקה ומג"א אמרה מסברא דנפשי' לענין התחלה בסי' תפ"ט סקי"א ע"ש ומיהו מ"ש תוס' דקידוש זמנו כל היום אינו מוכרח דמ"מ עיקור מצותו בלילה בכניסה ואי עבר ולא קידש בלילה הוה יום תשלומי' דלילה עיי' פסחים ק"ו ע"א ועיי' בר"ן תי' אחר על ק' תוס':

אלא אמר רבא אי קשי' הא קשי' וכו'. הקשה פני יהושע דקארי לי' לרבא מאי קארי לי' ע"ש ואולי י"ל הכי הוה קשי' לי' לרבא מדתני דמפסיק ש"מ אין זמנו כל היום דאי הוה זמנו כל כך לא חיישי' שמא יפשע ולא ס"ל לרבא לחלק בין יום ולילה לעונה א' אע"כ מדמפסיק ש"מ אין זמנו כל היום ומטעם שכתבתי לעיל והדר תנן יטול בין הערביים א"כ יש לו זמן רב וממילא לא יפסיק ואמנם ר"ז דחי לי' דזה לא מקרי זמן רב כיון שאין זמנו לילה ויום:

עונה אחריו הללוי'. כ' רמב"ם פ"ג מהל' חנוכה קכ"ג פעמים הללויה עוני' בהלל סי' לדבר שנותיו של אהרן הכהן ע"ש ממס' סופרים דע הלל גמטרי' אדני הללוי' גמטרי' אלקי' אדני אלהים היינו ב' היהי"ן דהוי"ה ית"ש שנקראו בסוד לאה רחל גמטרי' ער"ד בקדושה וכשתוסף על מספר הלל הללויה הנ"ל מספר קכ"ג עולה ער"ד ע"כ במיתת אהרן וישמע הכנעני מלך ער"ד בטומאה וא"א לפרש יותר:

אבל אמרו חכמים תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכים. כ' מורי הפלאה בחי' תורה אין זה קללה אלא כלפי שפירש"י פ' בחוקתי ותאכלו ולא תשבעו זהו מאירה בבני מעיים שלא ישבע מאכילתו א"כ מאירה זו טובה לו שלא יתחייב בבהמ"ז דאורייתא שלא יכלו בניו הקטנים להוציאו י"ח אבל אם אינינו שבע יכלו להוציאו י"ח ודפח"ח:

דף לט.

מברך עליהן עובר לעשייתן. כ' תוס' מטעם זה צריך לברך כשהלולב מונח על השולחן ולפ"ז א"ש ל"ז ע"ב דא"ר לולב בימין משום דתלתא מיני ולא אמר משום שמברך ז"א

שהרי כבר בירך טרם נטלו בידו וכן הא דפריך ולגבהי' לאתרוג נמי על השולחן קאמר ולא הומ"ל משום שהלולב בימין שהרי עדיין לא נטלו בידו ועמ"ש לעיל על זה:

ומ"ש תוס' ושמא משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג מברך מבואר דס"ל ליטול לולב תחלה דלא כמ"ש מט"מ בשם אבן שועב הביאו מג"א סי' תרנ"א סק"ח דיטול האתרוג תחלה דומי' דתפילי' ובדגול מרבבה הקשה על זה בתפילין פירש"י במנחות משום דכתיב והיו לטוטפ' לשון רבי' ולא כתי' והיה לשון יחיד וזה לא שייך באתרוג ועיינתי במט"מ בשם אבן שועב דגם בתפילין אינו מפרש כפירש"י אלא מדכתי' וקשרתם לאות על ידך ולטוטפת אמרי' כל זמן שאות על ידך יהיה טוטפות בין עיניך ע"ש וה"נ גבי לולב כן וא"ש לשיטתו. מיהו מתוס' דשמעתין מבואר דלא ס"ל הכי אלא כפירש"י במנחות וכדגול מרבבה והעולם נוהג כמג"א ליטול האתרוג תחלה ומ"מ עושים כמ"ש תוס' להפוך האתרוג שלא יהי' כדרך גדילתו עד אחר הברכה ולא הועילו כלום כיון שהוא מהופך הוה כמאן דליתי' והרי נטלו הלולב תחלה וכהתוס':

הלוקח לולב מחברו. כ' רש"י לעם הארץ לא הוה קרי חברו מ"ש תוס' ממשאלת אשה לחברתה התם אשת חבר היא שפיר חבירתה של אשת עם הארץ שאם תנשא היא לעם הארץ ואידך תנשאי לחבר יהי' זו אשת עם הארץ או אשת חבר עיי' בכורות למ"ד סוף ע"ב רשב"א אומר משום ר"מ ע"ש. ומה שהקשו תוס' מהאומר לחבירו צא ולקוט לך תאנים יפה כ' כפ"ת שהע"ה קורא לחבר חבירו אבל לא החבר לעם הארץ כבמשנתינו אבל מה שהקשו מאומר אדם לחברו לשכור לו פועלי' ובעי לאוקמו בחבירו נכרי ק' שפיר והי' נראה התם שייך חבירו משום דאי לאו דגייסי אהדדי תדיר לא הוה אומר לו לשכור לו פועלי' אבל הכא מכל חנוני אדם לוקח מה צורך חברו אי לאו דהוה חברו ממש וזה לא שייך בחבר עם עם הארץ ומ"מ יש לפקפק משום דאי לאו דגייסי אהדדי לא הוה שואל ממנו אתרוג במתנה: בשביעית נותן לו אתרוג במתנה. למאי דבעי למימר דלולב אזלי' בתר חנטה הוא משל ששית לאפוקי אתרוג א"כ הה"נ הלוקח אתרוג בסוכות של מוצאי שביעי' יתן לו לולב במתנה שהאתרוג נלקט בשמיני' והלולב חנט בשביעי' וזה דוחקו ע"כ נראה יותר כפי' המשנה לרמב"ם והרע"ב וכפי מה שכ' כפ"ת דלמסקנא דגבי עצים דמשחן אזלי' בתר רוב עצים דעלמא ואין בהם שביעי' הה"נ בלולב אין בו משום שביעי' ולא שייך דין זה אלא באתרוג בשביעית ולא בלולב במוצאי שביעית:

וליתיב לי' בהדי'. וצ"ע למאן דלא ידע הא אין מוסרים דמי שביעית לע"ה ה"ל להקשות אמשנתינו מ"ט אין רשאי ללוקחו בשביעי' וצ"ל דהוה סד"א דמכירת האתרוג גופי' סחורה היא ואיסו' דאורייי' ע"כ צריך לקחו במתנה אך מדאמר ר"ה מותר להערים

ולהבליע דמי אתרוג ואי הוה אי' סחורה דאורייתא לא הוה שרינן להערים בדאורייתא אע"כ אין בזה משום אי' סחורה ומטעם שכ' תוס' שאין אי' סחורה אלא שלוקח וחוזר ומוכר או הוא המלקט והוא המוכר ע"ש א"כ ק' ליתיב לי' בהדי' כנלע"ד: יותר ממזון ג' סעודו'. כ' תוס' אע"ג ששיווי אתרוג פרוטה היינו לאכילה אבל בזמן מצותו ולמצוה שוה יותר ממזון ג' סעודות עיי' שבת קי"ח ע"א דמזון ב' סעודה הוא פונדיון שהוא ב' איסר וג' סעוד' הוא ג' איסרים ופרוטה הוא א' משמנה באיסר נמצא ג' איסרים הוא כ"ח פרוטות וכשהוסיף משום הידור עד שליש במצוה יהי' ל"ב פרוטות הוא ד' צל כסף מעות שבמדינתינו להורות שלא הכביד הקב"ה על ישראל במצותיו כדכתי' לא קניתי לי בכסף קנה, וישראל קדושי' נוהגים סלסול בכבוד ה' ותורתו ומצותיו אשרינו מה טוב חלקנו ויותר נ"ל דהכא משערי' ג' סעודות ויין דהוה טפי טובא ומשו"ה אמרי' לקמן כדי מן שנינו לרמז על וימן להם המלך מפת בגיו ויין משתיו:

דף מא.

בראשונה הי' לולב ניטל במקדש ז'. כ' בטורי אבן בעזרה מדכתי' לפני ה' אלקיכם והנה בחצוצרת וקול שופר הריעו לפני המלך ה' הי' נוהגי' גם בהר הבית כ' שם טורי אבן אמת הוא הר הבית נקרא בית ה' דמשו"ה אינו חייב באחריות בבכורי' אלא עד הביאום להר הבית שאז כבר הביאום בבית ה' אלא מ"מ לפני ה' לא מיקרי אלא עזרה מדפסול סמיכה ושחיטה חוץ לעזרה א"כ ק' מ"ט תקעו חצוצרת בהר הבית ע"ש פ' ראוהו ב"ד כ"ז ע"א. ולפע"ד לפי מאי דקיי"ל דבמנורה נר שני נקרא נר מערבי משום דכתי' לפני ה' תמיד אם יש נר א' לפניו נקרא השני לפני ה' א"כ י"ל ה"נ כיון דהר הבית נקרא בית ה' לענין בכורים א"כ העזרה שלפנים ממנה ויש הר הבית לפניו נקרא לפני ה' לענין סמיכה ושחיטה דלא נקרא לפני ה' אלא כשיש קדושה לפניו וזו אחריה וע"כ לענין תקיעת שאינו כקרבנות ואפי' ירושלים מיקרי קודש לענין כזה שאוכלי' שם קדשים קלי' ומע"ש ובמקדש הי' תוקעים בשבת גם ירושלים בלשון מקדש א"כ לענין חצוצרת הוה הר הבית לפני ה' ומשו"ה תוקעי' שם בחצוצרת וא"כ הה"נ נוטלי' לולב כל ז':

זכר למקדש. לכאורה הי' ראוי להחמיר בגבולין בכל החומרות שהם מדאורייתא במקדש דאל"כ מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד וכו' אבל י"ל ממ"נ אי יבנה המקדש שוב לא יטלו בגבולי' כל ז' רק במקדש וזריזי' הם ולא חיישי' לקלקולא ע"כ בשארי ימים שהוא רק יש להקל בדרבנן:

מנ"ל דעבדינן זכר למקדש. צריך חקירה ממ"נ אי גם אחר חורבן בית ראשון תקנו הנביאי' הם זכר למקדש א"כ ריב"ז לא חידש כלום ואי לא עבדו זכר למקדש ק' מ"ט הא כיון בעי דרישה ועיי' כפ"ת דקדק הרבה על לשון הקרא ממכתך ארפאך עוד יל"ד משמעות הקרא כי נכמרו רחמי הקב"ה על ציון יען אין לה דורש וע"כ יעלה לה ארוכה וא"כ איך תיקן ריב"ז לדרוש לציון ושוב לא יכמרו רחמי הקב"ה. אומר אני לשון ממכתך ארפאך כמ"ש במדרש ממכה עצמה מתקן רטיה וכן היה בבנין בית שני שממכה עצמה תיקן רטיה ורפואה כי כורש ודריוש שהיינו עבדים להם הם סייעו בבנין בהמ"ק וכתי' כי עבדי' אנחנו ובעבודתינו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס. אמנם אין זה ישועה המתבקשת לתקן רפואה מהמכה אלא שתהי' רפואה קודם למכה שהוא גאולה העתידה בב"א שמשיח כבר נולד קודם החורבן ובהמ"ק כבר עומד בנוי ומשוכלל למעלה כפירש"י בשמעתין. והנה אחר חורבן בית ראשון לא עשו דרישה לציון ע"כ לא זכו לגאולה שלימה רק ממכה עצמה תיקן רפואה והיינו דקאמר קרא ממכותיך ארפאך ולא רפואה קודם למכה מאי טעם משום ציון היא דורש אין לה ובחורבן בית שני נתעורר ריב"ז על זה לעשות דרישה לציון וזכר למקדש כדי שנזכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה ולפ"ז יש המשך להני תרי תקנו' ניטל במדינה ז' ויום הנף כלו אסור כי ע"י שעשה זכר למקדש נזכה לבנין משוכלל מלמעלה ואפשר שיבנה בלילה או בי"ט ע"כ יום הנף כלו אסור: מהרה יבנה המקדש. דקדק לומר מהרה יבנה המקדש אפשר רמז למ"ש במס' תעני' י"ז ע"א ורש"י שם ד"ה רבי אומר אומר אני וכו' דהוה כמה שנים שלא חזרה בירה וכו' ולשמא יבנה לא חיישי' עכ"ל ע"ש:

אישתקד דלא הוה מקדש וכו'. כ' תוס' אפי' קידשה לע"ל ולא בעי' מ"מ מזבח בעי' וזו היא שיטתם במס' מכות י"ט ע"א דגרסי קידשה לע"ל וכיון דליכא מזבח לא מיזדריק דם וכיון דלא מיזריק דם לא מיתאכל בשר אפי' נזרק בהכשר דאיתקש אכילת בשר לדם וכיון דלא מיתאכל בכור לא מיתאכל מעשר שני דאיתקש לבכור והיינו דתנן במתני ה' פ"א דמעשר שני אם אין מקדש ירקבו וזהו דעת הרמב"ם דלא כהראב"ד והן הנה דברי מג"א סי' תקס"א סק"ב וכיון משמי' דנפשי' הגאון מהריעב"ץ בסוף ס' לחם שמים וגם בכפ"ת לעיל במשנה מעשר שני בירושלים ע"ש והדברים ברורים אלא דצ"ע קצת במכות למה נדחק דנחרב הבית בין זריקה לאכילת בשר שהוא מציאת רחוק ה"ל למימר שנפגם המזבח ביני לביני:

דאיבני בשיתסר וכו' דאיבני בחמיסר. עיי' בס' מעשה רוקח להחסיד מה"ו אלעזר בראד ז"ל שהי' אב"ד בק"ק אמשט"ד במס' פסחים כ' היות כי ג' מצות נצטוו ישראל להקים

מלך ואח"כ להכרית זרעו של עמלק ואח"כ לבנו' בהמ"ק כמבואר במס' סנהדרי' ואי' בתיקונים דמחיית עמלק לע"ל יהי' ביום י"ד ניסן דוקא כי י"ד על כס י"ה א"כ ממילא יהי' בנין בהמ"ק אחריו בחמיסר או בשיתסר ודפח"ח:

דאיבני בלילי' א"נ סמוך לשקיעת החמה. מ"ש רש"י דיורד מלמעלה בנוי ומשוכלל צ"ע עכ"פ מלאכת בנין הוא המבי' אהל בנוי ומעמידו על הארץ חייב משום בונה ולמעלה שובתי' שבת וי"ט ע"כ נלע"ד עפ"י מ"ש תוס' שבת צ"ה ע"א ד"ה והרודה וכו' דבונה מותר משום מתוך ע"ש וכתבתי שם הא דאמרי' אין בנין בהמ"ק דוחה י"ט היינו משום דלא הותר אלא נטיית אהל אבל בבנין ממש איכא כמה וכמה מלאכות טיחת הטיט וסידר האבנים ומכה בפטיש עיי' שבת ע"ה ע"ב ופירש"י ותוס' גבי חביתא ותנורא ע"ש וא"כ הכא שאינו אלא נטיית האהל שהרי הבנין משוכלל למעלה ואינו אלא משום נטיית האהל ולמאן דאית לי' מתוך שרי ולב"ש ור"ע ולרבה אליבא דב"ה דלית להו מתוך וא"נ לשיטת תוס' פסחים ה' ע"ב דצורך מצוה לא הוה צורך קצת לא אמרי' מתוך א"כ י"ל בהא פליגי הני לישני אי איבני בלילא או בי"ט:

דף מא:

עד עיצומו של יום. פירש"י כל היום קרוי עצם היום עכ"ל רצה בזה אי תחלת היום קרוי עצם היום לא שייך לומר על זמן רב כזה עד ועד בכלל כמ"ש הרא"ש פא"ט סוף סי' י"ב גבי בין אנפיים ע"ש ע"כ פירש"י כל היום מיקרי עיצומו אבל צל"ע ביומא פ"א ע"א על עיצומו של יום ענוש כרת וכו' תראה מתחלת צאת הכוכבים מיקרי עיצומו של יום ולא אימעט אלא תוספ' יה"כ שאינו מעיצומו ומיהו הא לא קשי' נימא ה"נ מצאת הכוכבים של ט"ז ניסן יהיה חדש מותר י"ל הכא מיומו של קרבנות מיירי דכתיב הביאכם ויומו של קדשי' מתחיל בעמוד השחר כדאי' ס"פ או"ב אבל עכ"פ מתחלת עמוד השחר מיקרי עיצומו ועיי' אריכתו רמב"ן פ' אמור גבי עצם היום דיה"כ וא"כ לא שייך עד בכלל על זמן רב כזה וקשה על ר' יהודה דהלכתא כוותי' וגם צל"ע כיון דקיי"ל לענין נדרים ושטרו' עד יום פלוני לא הוה עד בכלל וכיון דלא מצינו בתורה מפורש נגד לשון בני אדם מנ"ל לר' יהודה לחלק בין לשון תורה ללשון ב"א ונלפע"ד דטעמא דר' יהודה כיון דכתי' בהאי קרא ג"כ עד הביאכם ולענין הבאת עומר בודאי הדעת נוטה דעד בכלל אחר הקרבת הקומץ ע"כ נראה הי' לר' יהודה דלא שייך לומר דעד עצם היום לא יהי' עד בכלל ועד הביאכם עד בכלל כיון דתרווייהו בחד קרא כתיבי ואפ"ה פליגי רבנן וקיי"ל בהא כר' יהודה אבל בעלמא גם ר' יהודה מודה:

ועיי' ש"ך ח"מ סי' מ"ג ס"ק מ"ה אשר כבר נתעורר עליו בכפ"ת ודבריהם מאוד תמוהים מה ענין ע"כ לא יאכלו ב"י את גיד הנשה עד עצם היום הזה לענינינו התם לא הוזכר על איזה יום מדבר אלא לא יאכלו ג"ה עד היום הזה שהקורא עומד בו והוא לעולמי עולמים כל הקורא מקרא זה אומר עד היום הזה שהוא עומד בו משא"כ כשהזמן מבואר בשטר וכותב עד היום הזה המוזכר בשטר וכן בקרא עד עצם היום הזה שמבואר שהוא יום הביאכם שהוא ט"ז ניסן כוונתו עד תחלת אותו היום ולא עד בכלל והא דקיי"ל לענין איסור חדש כר' יהודה היינו מטעם שכתבתי לעיל כיון דכתי' ב' ע"ד בקרא עד עצם עד הביאכם אבל בעלמא עד ולא עד בכלל ודברי ש"ך תמוהי' ובישוב ב' תשובת הרא"ש נלע"ד לחלק היכי דכתי' בשובר שמחל לו עד ה' ניסן או עד אותו היום שזמנו של שטר מוכיח עליו מ"מ השובר הוא סיפור דברי' מה שמחל לו כבר מיום שלפניו עד אותו היום שכותב בו ולא שמחל לו היום אלא אתמול וביומא אחרא מחל לו כל תביעותיו עד אותו היום ואמרי' עד שיגיע אותו היום בתחלתו ולא עד בכלל כי על זמן רב כזה לא שייך עד בכלל משא"כ כשכותב בשובר עד היום הזה מספר והולך מה שנעשה באמצע היום עצמו היום מחל לו תביעותיו ואפשר שהיה בסוף היום ועד בכלל עד כלות היום וכיון דלא יתבי' בירושלים דכתבי' שעות א"כ כל שעמד באותו היום אפי' בשחרית הוה כל היום בכלל ויד בעל השטר על התחתונה ובעל השובר על העליונה:

וקסבר עד ועד בכלל. לפ"ז לת"ק עד הביאכם להחמיר אתי דהאיר המזרח כבר התיר וכיון דאיכא עומר אסור עוד עד הביאכם ולר' יהודה לאקולי אתי דחדש אסור עד צאת הככבים ואתי עומר ומתיר באמצע היום ועיי' פירש"י קידושי' ל"ח ע"א ד"ה ויש היתר לאיסורו ותוס' סוף ד"ה וה"ה לערלה בשתים ע"ש ולפ"ז אתי' דרשב"י התם כרבי יהודה ומשו"ה פסק רבינא במנחות כוותי' ועיי' בסמוך אי"ה:

דרש והתקין. בר"ה. ובשמעתין היא שינוי' דחיקא דהא קתני לי' בהדי תקנו' ומה ענין יום הנף שהוא דאורייתא למתני בהדי תקנות אך במתני' במנחו' משמע דס"ל דרש והתקי' משו"ה לא תני לי' כתנא דמתני' תרי תקנות בהדדי והנה התם במנחות הקשו תוס' מנ"ל לרבי יוחנן דאיכא שום תנא דפליג על ר' יהודה וי"ל ס"ל לר' יוחנן דבהכי פליגי סתמא דר"ה ודסוכה עם סתמא דמנחו' ופסק ר' יוחנן כתרי סתמא דמן התורה מותר ומשום מצוה. וס"ל מ"ע גמורה הוה ומשו"ה חשש ריב"ז למהרה יבנה המקדש ויתבטל מ"ע ע"ש שכבר הרגישו בזה תוס' במנחות ואמנם רבינא התם פסק כסתמא בתרא דמנחות דלא פליגי אלא ר"י טעה וסבר התקין קאמר ואינו אלא וכן פסק הרמב"ם ומיושב קו' תוס' הנ"ל דר' יוחנן תרי סתמו' אשכח ופסק כוותי' וק"ל:

י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת וכו'. עיי' תוס' בר"ה ר"פ י"ט ולקמן מ"ג ע"א ד"ה אינהי וכו' דכ' לחלק שופר חמיר שבות דילי' מטלטול דלולב והקשה בכפ"ת הא הגזירה היא משום שמא יעבירנה ולענין זה אין לחלק בין שופר ללולב ועיי' פני יהושע במס' ביצה בסוגי' דטבילת כלי' הוה בעי למימר דהגזירה שמא יעבירנה אין הגזירה ששכיח אלא אפי' יזכור שבת יורה היתר לומר שדוחה שבת בהעברת ד"א ושוב חזר בו ועכ"פ מתוך הדברים האלו אני אומר בודאי בתחלה כשיודע שהלולב או השופר הוא רחוק מבית הבקי כמה אמות לא יטעה להעביר ד"א להדי' אבל יתיר לעצמו איסור דרבנן לטלטל פחות פחו' מד' אמות ואח"כ בתוך טרדותו יטלטל יותר מד' אמות ומעתה יש לחלק גבי שופר שבכל שבת אסור משום שבות דחכמה ואינה מלאכה ואפ"ה התירו בר"ה יש לו מקום לטעות דה"נ התירו פחות מד' אמות ועי"ז יבוא להעביר ד"א אבל בלולב שלא נאסר בשאר שבתות אלא משום טלטול בעלמא לא יטעה לומר דבסוכ' שהתירו טלטול יתירו נמי פחות מד"א לכתחלה זה טעות רחוק ע"כ הקילו בו ולפ"ז פ"ק דמגלה י"ל משו"ה קאמר ר' יוסף טעם מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגלה ולא סגי לי' בטעם שמא יעבירנו משום דהתם ליכא לאיטעי במידי כלל ואפ"ה ס"ל לרבה שמא יעבירנו ואפי' בטבילת כלים ס"ל שמא יעבירנו וגם התם פליג ר' יוסף ושארי אמוראים והרי"ף פסק התם דלא כרבה והקשה עליו הרא"ש ועיי' ט"ז א"ח סי' שכ"ג ולהנ"ל ניחא:

כל א' וא' מכיר את שלו. ולקמן ר"פ לולב וערבה בהר הבית דהי' רוב ישראל לא הי' כל א' מכיר שלו הי' צריך לומר כל שיגיע לולבי בידו יהי' לו במתנה אבל בגבולי' כיון דאפשר שיביא כל א' שלו עדיף טפי מלתקן שיאמרו ליתן במתנה דאסור ליתן בי"ט במתנה גמורה היכי דאפשר ע"י ע"מ להחזיר כמבואר במג"א סי' ש"ו סקט"ו וב"י סי' תקכ"ז בשם מרדכי פ"ב דביצה ע"ש. ולומר דליקני למפרע מעי"ט זה תלי' בברירה ובירושלמי מייתי להדיא ר"פ דלקמן דתלי' בפלוגתא דר' דוסא ור' יהודה גבי צנועי' בב"ק ס"ח ע"ש וקרבן עדה במ"כ לא עמד על כוונת הירושלמי בזה ע"ש:

ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל א' וא'. כבר מבואר היטב בדברינו לעיל ל"ד ע"ב דודאי לא יעלה על הדעת שיהי' א' מוציא את חברו דהאי לא אימעיט מולקחתם דאע"ג דבעי' לקיחה לכל א' מ"מ כיון שאחד מוציא חברו ה"ל כאלו נוטלו בעצמו כמו כל המצות שאחד מוציא רבים י"ח ה"ל כאלו עשו בעצמן אבל זה לא עלה על דעת מעולם שמצוה הנעשית בגופו של אדם שיניח אדם תפילין על ראשו ויהי' כאלו מונחים על ראשו של חברו וכ"כ בתוס' רי"ד פ"ב דקידושין ועיי' כפ"ת אבל הס"ד הוא שאין חיוב כלל על כל

יחיד אלא ב"ד הגדול יקחו ד' מינים כמו בספירת היובל דכתי' וספרת לך וב"ד הגדול סופרי' ואין מוציאי' רבים י"ח אלא המצוה ניתנה מתחלה לב"ד הגדול עיי' תוס' כתובו' ע"ב ע"א ד"ה וספרת ומנחות ס"ה ע"א ד"ה וספרתם ואי הוה כתיב הכא ולקחת או אפי' ולקחתם בקמ"ץ ה"א שהב"ד יטלו ד' המינים לקיחה תמה אבל לא כל א' ע"כ כתי' ולקחתם בסגו"ל שיהי' מצוה מוטלת על כל א' וממילא אין אדם יכול להוציא חבירו במצוה שבגופו ועיין לעיל ריש פרקין תוס' ד"ה בעינן הדר וליכא וכו' כ' תוס' וא"כ בשאר הימים תיסגי בלקיחה של א' בשביל כולם ע"ש לפי הנ"ל לשון זה אינו מדוקדק וכן בתוס' מנחות כ"ז ע"א ד"ה ולקחתם וכו' ע"ש לא דקדקו בכך והאמת כמו שכתבתי ומינה לא תזוע. ועיי' לשון תוס' דשמעתין ד"ה ולקחתם וכו' שדבריהם מגומגמי' וא"א בלי הג"ה ועי' בכפ"ת שהשאיר בצ"ע ועכ"פ הענין הוא כך בסוכה דכתי' לשון יחיד חג הסוכות תעשה לך ואי הוה ס"ד דלא בעי' סוכה לכל א' אלא א' בשביל כולם היינו ב"ד הגדול ולאפוקי מזה הוה איצטריך כל האזרח לאפוקי מהנ"ל א"כ מנ"ל לרבות שאול ושותפי' אע"כ לא ס"ד בסוכה למדרש הכי דהא חג הסוכות תעשה לך אהחג קאי ולא אהסוכה ובחג כבר כתי' וחגותם לשון רבים ואייתר כל האזרח לרבות שאול ושותפים:

אא"כ נותנו לו במתנה. מסקנא מתנה ע"מ להחזיר שמי' מתנה וכבר ביארתי במקום אחר דההפרש בין מתנה ע"מ להחזיר ובין מוכר שדהו לעשר שנים או בזמן שהיובל נוהג מבי' ואינו קורא דקנין פירות לא מקרי האדמה אשר נתת לי ההפרש הוא כך התם אי רצה למחול לו השדה שיהי' שלו לעולם ולא יחזרנו אחר עשר שנים אינו מועיל אלא צריך להקנות קנין חדש בא' מדרכי הקני' כי הקנין הראשון לא היה אלא על עשר שנים ומכ"ש בזמן שהיובל שאסור למוכרו לצמיתות וע"כ צריך להחזירו ביובל ולחזור וליקח ממנו אחר היובל בקנין חדש משא"כ מתנה ע"מ להחזיר הוא קנין לצמיתת עלמין אך תלאו בתנאי ואם ימחול לו התנאי הרי הוא שלו בקנין הראשון בלי שום קנין אחר שהקנין הראשון הי' קנין עולם עיי' ב"ש סי' קמ"ג סק"ט, ולפ"ז מ"ש הרא"ש בשם ר' יונה לחלק בין שאלה למתנה עמ"ל לא הי' צריך לזה אם לא דס"ל גם בשאלה מועיל מחילה ולא צריך קנין ומשיכה אחרת עיי' סמ"ע סי' רמ"א סק"ו דלא קיי"ל הכי בחפץ בעין (עי' ח"ס חחו"מ סקל"א):

וכ' רבינו אביגדור כהן בתשו' הרא"ש ריש כלל ל"ה כ' שהוא מוכח מן התורה דלכם בודאי מרבה שותפי' דהרי אמרי' ובא אשר לו הבית מדלא כתי' אשר להם הבית ש"מ בית שותפי' אינו מטמא בנגעי' מוכח מזה אי הוה כתיב להם הוה משמע שותפי' והכא כתי' לכם נמי משמע שותפי' ומדמיירי קרא בלקיחה דמצוה ולא בלקיחה מן השוק

אלא שיקחנו י"ט למצוה ושם מרבה שותפי' משמע בשותפי' שלקחו אתרוג מן השוק לצורכם שוב אינם יוצאי' בו נ"ל כוונתו כמ"ש רשב"ם ב"ב קל"ז ע"ב דה"ל למיכתב פרי עץ הדרכם כמו עריסותיכם דחלה והוה משמע אותו פרי עץ שיש לכם בשותפת מכבר אותו תקחו עתה למצוה ומדלא כתי' כן ש"מ שותפי' שהיה כבר באתרוג אינם י"ח בו אך שותפי' בלקיחה דמצוה שם נאמר לכם הם יוצאי' בו וע"כ הסברא נוטה טעם ההפרש ביניהם דאתרוג דשותפו' פסול מפני חלקו של חברו דהוה שאול אבל אם לקחו רק למצוה דעתם שיתן כל א' חלקו במתנה ע"מ להחזירו לו ויוצא בו אע"ג דלפ"ז אפי' לקחו מן השוק ע"מ לצאת בו נמי דינא הכי רק לאפוקי שלקחוהו לאכילה אבל כל שלקחו למצוה הוה מסתמא מתנה ע"מ להחזיר וקרא הא לא מיירי מלקיחה בשוק למצוה אלא מלקיח' די"ט לצאת בו מ"מ נילף מטעמי' דקרא זהו כוונת רבנו אביגדור ולפ"ז אפשר רשב"ם בב"ב הנ"ל נמי לא פליג על זה ובכפ"ת נתקשה בדבריו ע"ש: והרשב"א בתשובה סי' ס"ב וכן בריטב"א דשמעתין ומייתי לי' מג"א סי' תרנ"ח סק"י דמשו"ה יוצאי' שותפי' בסתם דהוה כחצר שאין בו דין חלוקה דבכל שעה שמתהלך בחצר אמרי' הוברר ששעה זו הוא חלקו המגיעו ה"נ ובריריה זו כ"ע מודה בי' מן התורה כמ"ש והאריך הר"ן בנדרי' ר"פ השותפי' אלא דצ"ע אע"ג דמבורר שזה הוא חלקו המגיעו שעה זו מ"מ אינו אלא קנין פירות אבל הגוף לעולם משועבד כמ"ש הר"ן שם וא"כ איך יי"ח אתרוג ואע"כ הרשב"א נמי צריך להנ"ל והכי קאמר כיון שקנאו בשותפו' לצאת בו שוב הוברר למפרע ששעה זו הוא נותן לו חלקו במתנה ע"מ להחזיר באופן שיהיה מתנה גמורה לצמיתת עלמין אם ימחול לו התנאי ובשעה אחרת הוברר שזו השעה שחברו מחוייבו לתנו לו במתנה על אופן הנ"ל ועי"ז יוצאי' בסתם בלי שום דיבור כי תחלת שותפתם כך הוא וזה הוא חלקו המגיעו:

ועיי' מג"א סי' תרנ"ח סק"ג דהמשאיל אתרוג לחבירו ואומר בהדי' לצאת בו אמרינן כוונתו שאם אינו יוצא בשאלה יהי' במתנה ע"מ להחזיר אבל שואל סתם לא יצא ע"ש והיינו טעמא דדברים שבלב אין דברים אא"כ מוכח להדי' ע"כ צריך לפרש לצאת בו ובזה מיושב הק' מטלית סי' י"ד שהקשה ט"ז אה"נ צריך לומר בטלית לצאת בו אם ירצה לברך עליו אמנם מה שהקשה עוד ט"ז בטלית מותר ליטול טלית חבירו שלא מדעתו דניחא לי' לאינש דליעבד מצוה בממוני' ומ"ט לא נימא באתרוג הכי ומג"א נדחק בטלית נמי לא יברך ודוחק ועוד אמאי לא נימא כיון דניחא לי' הרי נותנו במתנה ע"מ להחזיר ע"כ נלע"ד דנהי אנן סהדי כשמניח אתרוג מידו דעתו כל מי שיבוא ויטול הרי לו במתנה ע"מ להחזיר מ"מ כיון דלא ידע מי יטלנו תלי' בבריריה ובפלוגתת ר' דוסא ורבנן בסוגי'

דצנועי' וכיון דקיי"ל בדאורייתא אין ברירה לא יי"ח אתרוג אבל בטלית לענין ברכה הוה רק דרבנן אמרי' יש ברירה, מיהו אין זה דומה למ"ש לעיל דאם אסור ליתן מתנה בי"ט ויאמר שיהי' לו במתנה מעי"ט דזה הוה ברירה ממש שצריך לומר הוברר למפרע שזכה בו מעי"ט אבל הכא איירי שיזכה בו לכשיטלנו ולא למפרע לא שייך ברירה כולי האי עיי' מג"א סי' תנ"ד סק"ה וכבר נתעורר בזה בשאגת ארי':

נתנו לר' יהושע וכו'. יש לתמוה על הסדר הזה שהקדים ר' יהושע בן חנניה הלוי לפני ראב"ע הכהן ואי משום הפלגתו של ריב"ח בתורה וזקנה א"כ מ"ט הקדי' ראב"ע לר"ע וצריך לומר הפלגת תורה וזקנה מהני להקדים לוי לכהן שהוא מדרגה א' אבל לא להקדים ב' מדרגות ר"ע ישראל לפני ראב"ע הכהן זה לא אמרי' והוא חידש דין:

נוטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג. להרשב"א דס"ל דאי לא מחזירו בקנין גמור לא קיים תנאו א"כ א"ש דהחזירו בי"ט אע"ג דהוה קנין בי"ט מ"מ אי לא מחזירו לא יי"ח למפרע וא"כ ההחזרה הוה צורך מצוה אבל להסוברים דאין צריך להקנותו אלא מחזירו סתם א"כ היה איסור להקנותו לר"ג וא"כ איך יצא בו י"ט ב' שהיה להם ספק דאוריי' שהרי בספינה הי' יושבי' ולא ידעו בקביעא דירחא וצריך לומר שירדו לספינה אחר קידוש ב"ד אבל אין לומר שסמכו על רוב שני' אין אלול מעובר ז"א דהא לר"ט ס"ל כאחרי' ואין מעברי' שנה לצורך עיי' תוס' שבת קי"ג ע"א ד"ה וחלבי וכו':

הי לך אתרוג זה וכו'. הקשו תוס' הא אינו יכול להקדישו ולא בעו למימר שיכול להקדישו ולפדותו ולהחזירו דנהי לדינא הכי הוא בהכי מצי ליישב עובדא דר"ג בספינה מ"מ רבא בזה"ז דאי מקדישי' ירקבו ובימי ראב"ע עדיין לא גזרו עיין תוס' ע"ז י"ג ע"א סוף ד"ה אין מקדישי' וכו':

יוצא מביתו ולולב בידו וכו'. משמע כך היה דרכם לברך ולצאת י"ח בביתו ואח"כ לילך עם לולבו לבהכ"נ ובהמ"ד ור' יוסי דמתני' אי לאו דע"כ מוקי לי' בשהפכו או נטלו בכלי נמי הוה מיירי בהכי ע"כ נפלאתי עמ"ש תוס' ד"ה אמר אביי וכו':

דף מב.

מדאגבהי' נפיק בי'. כ' תוס' היינו למ"ד מצות א"צ כוונה והנה הו"מ לשנויי' בשפירש שמכוון שלא לצאת אלא זהו בכלל תי' ש"ס והריטב"א כ' י"מ בשהפכו שנטל לולב בשמאל ותמה שזה אינו מעכב מדאורייתא ולהנ"ל לק"מ עכ"פ מראה לנו שכוונתו שלא לצאת י"ח:

בשהפכו. התי"ט תמה על פי המשנה לרמב"ם והרע"ב דמייתי הנך אוקמתא ואינהו פסקו ר"פ הי' קורא דמצות צ"כ וכ' כפ"ת דס"ל כרבינו יונה לחלק בין קריאה בעלמא צריך כוונה אבל מעשה אין צריך כוונה אלא לפ"ז ק' ארמב"ם בפ' שגגו' דלא מייתי הנך אוקמתות ותי' דסמך עצמו אש"ס פ"ק דפסחים דמשמע דנענועי נמי מן המצוה וש"ס דשמעתין פליג וסמך רמב"ם אש"ס דפסחים ולפע"ד להוסיף בו דברים ואומר אין ספק לר"א דס"ל לולב וכל מכשיריו דוחה שבה א"כ בעוד לולבו בידו ולא פירש יכול לחלל שבת על הנענועים וכל זריזות מצוה שבו כדקיימא לן פראד"מ משום זה אלי ואנוהו מחללי' שבת כל זמן שלא פירש ע"ש קל"ג ע"ב וכיון דלר"א מחללי' שבת א"כ לדידן לכל הפחות הוה טעה בדבר מצוה ופטור מחטאת אלא התם משמע בש"ס לר' יוסי דס"ל נראה בעליל אין מחללי' עליו את השבת כל שלא ניתן שבת לדחות לא אמרי' כנ"ל ע"ש היטב א"כ בשמעתין דקאי לר' יוסי לא הו"מ לשנויי משום נענועים אבל להילכתא יפה פסק רמב"ם ולא צריך לאוקמתות דש"ס וק"ל:

מקבלת אשה מיד בנה וכו'. נקיט אשה לאשמעינן התירא ואיסורא התירא כדאמרי' דאף על גב דלא מיחייבא מ"מ מותרת לטלטל דאע"ג דאמרי' במס' שבת ס"ב ע"א נשים עם בפני עצמן הן ע"ש גם לענין תפילין במ"ע שהזו"ג צ"ל היינו לענין תכשיט ומשוי דמאי דהוה תכשיט לזה הוא משוי לזה דנשי' עם בפ"ע הן אבל לענין טלטול מוקצה הכל תלוי בדעת הבעלים אם הם מקצים דעתם מהחפץ הרי הוא מוקצה לכל אדם והכא שהבעל והבן שהם בעלי' של הלולב אינם מקצים דעתם מהלולב אינו מוקצה גם להאשה עיי' ס' זו כ' הר"ן פ' כירה גבי בגדי עשירי' לעשירי' וקרטין בי רבי לא חשיבי דהכל תלוי בדעת בעל החפץ ע"ש וזהו כח דהתירא דקמ"ל מתני' היתר טלטול לולב להאשה:

תו אשמעי' איסורא אפי' אשה לא תוסיף מים בשבת משום תיקון מנא אע"ג דלדידה לא הוה תיקון ולא איכפת לה והוה סד"א דהוה כמאן דעביד בארעי' דחברי' במס' שבת ק"ג ע"א קמ"ל חדא הכא עושה היא ע"ד בעלה ועוד התם לר' שמעון והכא משנתינו ר' יהודה היא דמפרש לת"ק ור' יהודה ס"ל משאצ"ל חייב עלי' ואפילו בארעי' דחברי' אסור: מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא וכו' דברי הג"א בכאן מאוד תמוהים לכאורה הא ע"כ לא אמר ר"ת אלא למאי דקיי"ל כר' יוסי נשים סומכת רשות אבל משנתינו ר' יהודה היא דס"ל אסורות לסמוך לא אמר ר"ת שתברך על מ"ע שהזו"ג ויש ליישב דברי הג"א עפ"י שיטת תוס' עירובין צ"ו ע"א ד"ה מיכל וכו' ונראה לפרש וכו' ע"ש היטב א"כ י"ל לולב דליכא אלא טלטול בעלמא מודה ר"ן דרשות גבי נשים ולר"ת מברכת עליהן ושפיר הקשה אר"ת:

ובירושלמי אמתני' דלעיל הניחו ללולב לארץ אסור לטלטלו זאת אומרת שהוא אסור בהני' ע"ש ואמנם ש"ס דילן לא ס"ל הכי אלא אנשי ירושלים הי' מתכבדי' בו כל היום משום חבוב מצוה וא"כ י"ל אשה נהי דמברכת על מ"ע שהז"ג מ"מ הוה סד"א דאחר שכבר נטלה לצאת בו שוב הוה מוקצה שארית היום קמ"ל מקבלת אשה וכו' משום שלבעלה אינו מוקצה לא הוה מוקצה גם לדידה ומיושב דברי ר"ת:

ועיי' תוס' ע"ז נ"ט ע"א דהיו רגילי' לזלף מים על האתרוג שלא יכמוש ע"ש וצ"ל דלא הוה מצי לאוקמי מתני' מקבלת אשה וכו' באתרוג דאינו מוקצה כיון דמותר להריח בו י"ל דאין מחזיר אתרוג לתוך המים אלא מזלפי' עליו מים אבל לא כובשי' אותו במים וע"כ משנתינו בלולב מיירי וראי' תוס' התם אינה משמעתין דשמעתין בלולב איירי אלא מלעיל ל"ה ע"ב מפני שמכשירו ודלא כפירש"י שם וכ"כ בכפ"ת כאן ולפ"ז אין הכרח מש"ס שצריך לחבר האתרוג אל הלולב: קטן היודע לנענע. צ"ע אי מן התורה מדאגבי' נפיק בי' בלי שום נענוע למה לא יחנך הקטן היודע ליקח לולב בידו אפי' בלי נענוע ומשמע בודאי מדשיעורא דלולב שיצא מהאגד כדי לנענע בו ואי לא"ה לא יי"ח א"כ ש"מ הל"מ היא שצריך לנענע עכ"פ נענוע כל שהוא דהרי שיעורים הל"מ וא"כ מה הי' צריך לשנויי לעיל בשהפכו או שהוציאו בכלי תיפוק לי' אע"ג דאגבי' עדיין לא נענע בו וכעת צ"ע ועמ"ש תוס' לעיל ל"ז ע"ב סוף ד"ה בהודו לה' כי טוב וי"ל ראוי לבילה בעי' שיהי' האדם ראוי לנענע והלולב ראוי לנענוע ואז יי"ח בהגבהה בלי נענוע:

קונטרס בסוגי' דצלצול עירובין דף ק"ג שרמז עליו המחבר דף מ"ב ע"ב:

כהן שלקה באצבעו כורך עלי' גמי. עיי' פראד"מ קל"ד סוף ע"ב דגמי יבש מסי הא לח לא מסי ועיי' ר"פ אלו קשרים דגמי לח דחזי למאכל בהמה אינו מוקצה ומותר לעשות בו צרכיו הא גמי יבש מוקצה הוא וצ"ל משנתינו דמיירי בגמי דמסי דהיינו יבש צריך לומר דמיירי במוכן לכך מע"ש כהא דמכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו וצ"ל הא דירושלמי דרבי נקף באצבעו ונתן עליו ספוג יבש וכרך עליו גמי מבחוץ ומוכיח בירושלמי מיני' דספוג אינו מרפא אלא משמר ומוכיח עוד מיני' דגמי מוכן הוא צ"ל דמיירי בגמי לח וקמ"ל דהואיל וראוי למאכל בהמה מוכן הוא כדאמרי' כי האי גוני ר"פ כל הקשרים דאי בגמי יבש ובשהכינו לכך מאתמול חדא דלישנא דירושלמי לא משמע הכי ע"ש בפנים ועוד פשיטא אי הכינו לכך דמוכן הוא אע"כ בלח דלא מסי ולפ"ז אין להוכיח מירושלמי כפירש"י דגמי דמסי אסור מדלא יהיב עליו גמי דז"א דגמי לח הי' דלא מסי ולענין שימור שלא יתחכך בבגדיו עדיף ספוג מגמי אך הוכחת התוס' מהירושלמי כפירש"י הוא משני פנים א' עכ"פ מוכח דלא גזרי' אטו הוצאת דם לפי

מה שפירש"י בעירובין דע"י ההידוק מוציא דם וא"כ איך כרך עליו גמי מבחוץ דלענין הוצאה דם ע"י הידוק אין חילוק בין מבחוץ לבפנים ואיך כרך עליו מבחוץ אע"כ ליכא משום גזירת הוצאת דם וא"כ נמי דאסור במדינה משום רפואה הוא אך רש"י בזבחי' לא פי' דהוצאת דם ע"י הידוק הוא אלא גמי מוציא דם ממילא והרגיש בסתירה זו מג"א סס"י שכ"ח ע"ש. וא"כ לפ"ז אין להוכיח מירושלמי מידי דהתם ליכא למיחש משום הוצאת דם ממילא דהא ספוג מפסיק, אבל בגמי דעלמא דמוציא דם מעצמו אפשר דגזרי' אמנם לכאורה נראה דהא דמספקא להתוס' היינו אי איכא למיגזר כלל משום שחיקת סממנים גבי גמי וכיוצא בו שאין בו שום סם ולא אוכלו ולא שותהו אלא מניחו עליו כמות שהוא ואינו דומה לרטי' שיש בו טריאקה וכדומה אבל כגון גמי וכיוצא בו אפשר לא שייך גזירת שחיקת סממני' וע"כ טעמא משום גזירת הוצאת דם ונפקא מיני' קולא וחומרא דאי משום רפואה אפי' בנוקף אצבעו ואינו מוציא דם נמי אסור ואי משום הוצאת דם אפי' צלצול אסור בזה נסתפקו תוס' ובאו להוכיח כפירש"י דמשום רפואה הוא ולא משום גזירת הוצאת דם דאי ס"ד משום גזירה נמצא אין מבואר בשום מקום דיש בזה משום רפואה א"כ מנ"ל להירושלמי להוכיח מעובדא דרבי דספוג אינו מרפא דלמא מרפא אלא לא גזרו משום רפואה בכיוצא בזה אע"כ פשיטא להירושלמי דמשנתינו לאו משום הוצאת דם היא אלא משום רפואה ואפ"ה הניח ספוג ש"מ ספוג אינו מרפא:

ואי תיקשי מנ"ל להירושלמי גופי' הא דמשנתינו משום רפואה דתידוק מיני' ספוג אינו מרפא דלמא לא גזרו משום רפואה בכי האי גוני וטעמא דמתני' משום גזירת הוצאת י"ל א"כ צלצול נמי אסור במדינה וס"ל לירושלמי כר' יוחנן דאפי' צלצול דחשיב לית בי' משום יתור בגדי' וא"כ מותר במקדש וקשה אדשמעי' גמי ליתני צלצול אע"כ כתי' הש"ס הא קמ"ל דגמי מסי וכמו שהוכיחו תוס' מזה וזה תלי' בגירסת ש"ס דבעירובי' גרסי' אורח ארעא קמ"ל דגמי מסי אך בזבחי' הי' הגרסא לפני הג"א הא קמ"ל דגמי מסי ומהרש"א לא עמד בזה אבל בס' טהרת הקדש נתעורר בזה ויבואר לקמן אי"ה:

ואם להוציא דם כאן וכאן אסור. פי' רש"י דלא התירו שבות שלא לצורך עבודה א"כ מלאכה דאורייתא לא התירו עיי' בזבחים שם לא פירש"י אלא הך טעם דמלאכה דאורייתא וזה תלי' אי חובל ואינו צריך לדמו חייב עיי' שבת ק"ו ע"א ונתעורר בזה מג"א רס"י רע"ח ויבואר לקמן בדברינו אי"ה:

ותיפוק לי' דה"ל חציצה. עיי' ת"ח שכ' בלא זה ה"א דמתני' מיירי קודם עבודה מניח גמי שירפא כאבו שלא יתבטל מעבודה מחמת כאב ובשעת עבודה כבר נתרפא ויסירנו ולא הוה חציצה אבל השתא דאמרת דהוה יתור בגדים ש"מ בשעת עבודה מיירי שפיר פריך

ה"ל חציצה ולפ"ז למסקנא מיירי מתני' בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה שלא בשעת עבודה ואפי' שלא במקום עבודה כדי שיתרפא מהר טרם שיעבוד ובשעת עבודה שלא במקום עבודה כדי שלא תתראה מכתו בשעת עבודה וקשה א"כ מאי פריך לתני צלצול הא צלצול לא שרי אלא בשעת עבודה שלא תראה מכתו אבל גמי מותר אפילו שלא בשעת עבודה שתתרפא ואם נאמר היינו דמשני ש"ס הא קמ"ל דגמי מסי אם שהוא דוחק בלשון הש"ס עוד קשה אהתוס' ואהירושלמי שמוכיחים מזה דטעם איסור מתני' משום רפואה ולהנ"ל לא מוכח מידי אע"כ אין זה במציאות שתתרפא המכה מהר כל כך ע"י הגמי משעת ניקוף עד שעת העבודה ודלא כת"ח וי"ל בדוחק דודאי לשון הש"ס אינו סובל פי' הנ"ל אלא כפשוטו כמו שהוכיחו ממנו תוס' גמי ואסור משום רפואה והא דלא משני כנ"ל משום דעדיפא מיני' משני בקיצור והמקשן שהקשה ליתני צלצול לא אסיק אדעתי' כלל הך דמסי משום דהקשה אבל למסקנא דמסי יש לנו ב' תירוצים על קו' הש"ס א' כל איסורו הוא משום דמסי ולא משום גזירת הוצאת דם ועוד טעם ב' תני גמי אפי' שלא בשעת עבודה ושלא במקום עבודה וא"ש דברי תוס' אבל לפמ"ש לעיל דהירושלמי הוכיח דין זה דרפואה אסור מכח ק' ליתני צלצול אהא קשי' מנ"ל להוכיח דלמא כתי' הב':

ולקמן בדברינו אי"ה יבוארו תירוצים על ק' הבל"ז וכעת ניישב ג"כ לשון ותיפוק לי' דמשמע שמקשה למה לי הך טעמא דשלא במקום בגדי' תיפוק לי' בלאה"נ מותר וכן דקדק בס' יד דוד ועוד צל"ע ומשני שלא במקום עבודה היינו גב היד וזה דוחק גדול דהא תנן כורך א"כ כורכו סביב סביב ומגיע גם לפנימיות היד ומ"ט לא תי' בקיצור שאינו צריך לנגוע באותו מקום בהכלי או בהדם וכ"כ פי' המשנה לרמב"ם בהדי' וברמב"ם ועוד דקארי לי' מאי קארי לי' פשיטא דמיירי באופן דליכא חציצה ע"כ נלע"ד לחדש סברא הא דאיכא למ"ד אפי' שלא במקום עבודה הוה יתור בגדי' מ"מ היינו אם עכ"פ הלובש איננו מקפיד אדרבא לובשו בכוונתו ולרצונו אבל הלובש במקום שחוצץ בעבודה אפי' אם בעבודה זו שהוא עובד עתה אינו חוצץ כגון שהכריכה הוא בתוך כף היד והוא זורק באצבעו מ"מ אם יגיע ליקח כלי שרת בידו יחוץ אותו המלבוש וצריך להסירו א"כ אף ע"ג שאינו מסירו עתה מ"מ בגד לא מיקרי לכולי עלמא וא"כ אמתני' לא הוה קשי' לי' הא איכא חציצה י"ל בעבודה זו שהוא עובד עתה איננו חוצץ אך על ר' יוחנן פריך מה צורך לומר משום דלא הוה יתור אלא במקום בגד תיפוק לי' אפי' הוה יתור שלא במקום בגד מ"מ תיפוק לי' דלא הוה יתור משום דאלו הי' עבודה מגיע לשם הי' חוצץ והוצרך לשנויי אה"נ אלא נפקא מיני' הא דר' יוחנן דאפי' ע"ג היד ובשמאל נמי מותר משום

דלא הוה מקום בגדי' אבל משנתינו לעולם מיירי בכורך סביבות היד ושאין עבודה נוגע שם וכרמב"ם וק"ל:

הנה מג"א סי' תרנ"א כ' דלאגודת ס"ל דבר מועט אינו חוצץ וכתבתי לעיל דכ' שעה"מ דהיינו כדעת הראב"ד דמפרש שמעתין משום חציצה ממש ודבר מועט אינו חוצץ ודבריו תמוהים דעכ"פ צלצול דחשוב חוצץ וכי רצועה דתפילין לא חשוב כצלצול וצ"ל ס"ל הלכה כר' יוחנן אפילו צלצול חשוב אינו חוצץ ודלא כרבא אר"ח שהוא בתרא וצ"ע ויבואר לקמן אי"ה:

כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי. לישנא כורך עליו משמע כריכה דכ' שעה"מ דהיינו כדעת הראב"ד דמפרש שמעתין משום חציצה לפירש"י על גב האצבע משמע שאין הגמי סובב האצבע ולע"ד אין פירושו מוכרח די"ל דאע"ג שסובב כל האצבע מ"מ אין הכרח שהי' כלי שרת או איברי קודש והדם שהוא מזה נוגע בכל היד אלא שלא במקום החציצה ההיא ובזה יכונו דברי האגודה דמייתי הרב"י ופסקו רמ"א בש"ע סי' תרנ"א דמדינא אין הכרח להסיר התפילין והטבעת מהאצבע בשעת נטילת לולב והקשו עליו מש"ס דשמעתין דפריך אגמי וצלצול משום חציצה אע"ג שאין כל היד מכוסה וכן מש"ס סוכה ל"ז גבי הנהו דמגדלי הושענא לשתיירו בית יד דלא להוי האגוד חציצה אע"ג דאין האגוד חוצץ כל היד ולפי הנ"ל ניחא דהיינו באמת דמשני בשמעתין שלא במקום עבודה שאוחז הכלי שלא במקום הגמי והה"נ בלולב יאחזנו שלא במקום תפילין וטבעת שהרי מקום יש ביד לתפוס הלולב מבלי שיגע למקום תפילין וטבעת ולא דמי לאגודו של לולב דהוה ס"ד דחוצץ אע"ג שאין כל היד מכוסה דמה בכך דעכ"פ במקום אחיזתו שם הוא חציצה עמו. ועוד נ"ל ליישב האגודה הנ"ל דאולי אפשר לומר דדיני חציצה דקדשים המה שווים לחציצה דמקוה דקיי"ל מן התורה אינו חוצץ כ"א רובו ומקפיד אבל רובו ואינו מקפיד או מיעוטו ומקפיד אינו אלא מדרבנן ומיעוטו ואינו מקפיד אפי' אי' דרבנן ליכא וגמי ונימא דשמעתי' הכל במקפיד עליו ומדרבנן ואפשר דמיחל עבודה מדרבנן ויש כח ביד חכמים ועיי' זבחים י"ט גבי כינה חיה וא"כ בשמעתין בעבודה שהוא דאורייתא גזרו רבנן במיעוטו ומקפיד וה"ה בסוכה ל"ז בלולב דאיירי ביו"ט ראשון דאורייתא שפיר א"ל למגדלי הושענא שיירו בית יד דלא להוי מיעוטו ומקפיד וליפסל מדרבנן משא"כ האגודה מיירי מחה"מ דלולב דרבנן דהא מתפילין מיירי דליכא אלא בחה"מ וא"כ בדרבנן לא גזרו במיעוטו ומקפיד ואע"ג דבנט"י דרבנן נמי גזרו במיעוטו ומקפיד אין מנט"י ראי' דהרבה חומרו' החמירו אפי' בספיקו כמ"ש הרב"י משום הא דאנא מלי חופנאי מיא וכו' והא דכ' האגודה דגם בטבעת אין לחוש וכ' סתמא אפי' בי"ט

היינו כמ"ש ישש"ש מובא במג"א סס"י קס"א דטבעו' לאנשים הוה מיעוטו ואינו מקפיד ודוקא לנשים דהוה קפידא בשעת לישה ע"ש:

כורך עליו גמי במקדש. פירש"י אע"ג שגמי מרפא את המכה השתא מיהא צורך עבודה הוא עכ"ל מבואר דבשעת עבודה דוקא מותר ולא שלא בשעת עבודה אע"ג דבמס' ביצה בסוגי' החזרת רטי' י"א ע"ב מבואר דשבות שהתירו במקדש התירוהו אפי' שלא בשעת עבודה מ"מ לא כל השבותי' שווים דה"נ רטי' גופי' לא התירו אלא בשעת עבודה וה"נ גמי דכוותי' וכמבואר בשמעתין דאתאן עלה משום ייתור בגדים ש"מ בשעת עבודה מיירי ובזה מיושב הבל"ז בק' הש"ס תיפוק לי' משום חציצה שוב הראני קרוב לזה בס' תורת חיים יע"ש:

במקדש אבל לא במדינה. פירש"י דלאו אורח ארעא הוא שתראה מכתו עם העבודה מכאן הוה קשי' לי וכעת מצאתי בס' שער המלך על שיטת תוס' דסוכה ל"ז ע"א דדבר כרוך על היד אינו פוסל משום חציצה וישכר איש כפר ברקאי דנענש משום דעביד לי' דרך בזיון א"כ מאי פריך הכא ות"ל משום חציצה וק' הא הכא לצורך עבודה עביד כפירש"י שלא תראה מכתו עם העבודה וליכא חציצה ונ"ל לומר דהרי מצי למיעבד בצלצול נאה והוא כורך בגמי לטובת והנאת עצמו משום דגמי מסי לי' והו"ל דרך בזיון ופוסל משוה חציצה:

ומיושב הבל"ז דאמתני' לא הוי מצי להקשות דה"ל חציצה די"ל דכיון שעושה לכבוד עבודה ליכא חציצה והא דלא עביד ע"י צלצול משום דהו"ל ייתור בגדי' אבל השתא דאמר ר' יוחנן שלא פוסל משום חציצה וישכר איש כפר ברקאי דנענש משום דעביד לי' צלצול ואיהו דעביד ע"י גמי משום דמסי לי' לכבוד עצמו עביד ובזיון עבודה שפיר פריך דה"ל חציצה וא"כ הק' רק אגמי דמתני' מכח ר"י אבל אצלצול דר' יוחנן לק"מ:

וזה נ"ל דעת הראב"ד ס"פ יו"ד מכלי מקדש דס"ל דגמי ופחות מגע"ג לא שייך בהו חציצה כלל ומפרש דברי רבא כפשוטן דבשלומא מקום בגדי' ליכא חציצה כלל מגע"ג והקשה הריטב"א א"כ מאי פריך הש"ס בפשיטות ות"ל דהוי חציצה הרי קמן דרבא ס"ל דלא הוה חציצה בפחות מגע"ג ולפי הנ"ל ניחא דודאי למסקנא ס"ל לרבא צלצול קטן הוה ייתור בגדים א"כ דין הוא דגמי אינו חוצץ משום דעביד לי' לכבוד קדשים שלא תראה מכתו אבל השתא דקיימי' לר' יוחנן דצלצול ליכא ייתור בגדי' וה"מ למיעבד עבודה בצלצול ועביד לי' בגמי פשיטא לי' להש"ס דה"ל חציצה ואע"ג דיש קצת לפקפק א"כ מאי מספקא לש"ס אי פליג רבא אדר' יהודא בר חייא תיפוק לי' אי פליג וס"ל דצלצול קטן ליכא ייתור בגדים א"כ פחות מגע"ג אמאי אינו חוצץ הא אפשר למיעבד בצלצול

דחשיב י"ל לפי אותה הה"א הוה מפורש כפירש"י אינו חוצץ שלא במקום עבודה ומשום ייתור בגדי' אתא עלה אבל למסקנא לא נדחק בכך ונימא כהראב"ד וכנ"ל:
ובדברים אלו אמרתי ליישב שינוי לשונות רש"י בעירובי' ובזבחים דבעירבי' פירש"י ואם להוציא דם שמהדקו בחוזק משמע שאם מוציא דם מאליו לית לן בה ובזבחים פירש"י ואם להוציא דם שמכוון לכך משמע שמוציאו מאליו והרגיש בסתירה זו מג"א ססי' שכ"ח ע"ש:
עוד בעירובי' פי' הקו' ותיפוק לי' משום חציצה אגמי ואצלצול ובזבחים פירש"י דלא קשה אלא אר' יוחנן משמע אמתני' לק"מ דפחות מגע"ג לא הוה חציצה ובאמת מיד אח"ז פירש"י שם להדי' דאפי' כ"ש חוצץ והרגיש בזה שער המלך בפ' יו"ד מכלי מקדש:
גם הגהות אשר"י כ' מסוגי' דזבחים מבואר דגמי אסור משום רפואה והקשה מהרש"א הא גם בעירובי' מבואר כן וכ' בטהרת הקודש דבעירובי' הגירסא מילתא אגב אורחא קמ"ל דגמי מסי משמע לאו דוקא קאמר אלא מילתא אגב אורחא ומשום לשון חכמי' מרפא ולעולם עיקור האיסור במדינה שמא יעשה להוציא דם, אבל בזבחים הגי' הא קמ"ל דגמי מסי משמע דינא קמ"ל משום דמסי הוא דאסור ולא משום גזירה להוציא דם משו"ה מייתי הגהו' אשר"י מש"ס דזבחים ע"ש וא"כ צריכים ליישב במאי פליגי הני תרי סוגי' אהדדי:
והנה קו' הש"ס אדשמעי' גמי לשמעינן צלצול תמוה כמ"ש תוס' דהא איצטריך לאשמעינן איסור גמי במדינה ומה שתי' תוס' דהו"ל למתני' צלצול מותר במדינה אין לו הבנה והנלע"ד בזה דהכי קאמרי תוס' דהכי הל"ל כורך עליו גמי במקדש והצלצול אפי' במדינה ויהיה נשמע איסור גמי במדינה והיתר צלצול במקדש כן נ"ל תי' תוס' שם. והנה אמנם דינא של היתר צלצול משום ייתור בגדים אינו ענין לכאן דהמס' מיירי מהל' שבת מ"מ פריך כיון דבהוספות דיבור א' יכול להשמיענו אגב אורחא דין היתר צלצול משום ייתור בגדי' הוי לי' להשמיענו כי כן דרך התנא כמ"ש תוי"ט ריש ברכות גבי בשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן ע"ש. וזה נ"ל כוונת ק' הת"ס בעירובי' וכיון דכל קו' הש"ס לא היה אלא דלנקוט צלצול משום מילתא אגב אורחא בעלמא יפה תי' אדרבא אגב אורחא קמ"ל גמי מסי משום לשון חכמים מרפא עדיף לי' האי אגב אורחי' מלהשמיע דין היתר ייתור בגדי' שאינו ענין להך מסכתא כלל. וקמ"ל השתא דלא הזכיר צלצול ש"מ שמי שיש לו מכה יכרוך עלי' גמי שהוא מרפא זהו נ"ל כוונת הש"ס בעירובי':

אך בזבחים הוה ס"ל לסתמא דש"ס כשיטת הראב"ד שכתבתי לעיל דגמי אינו חוצץ כשא"א לו בצלצול אבל כשאפשר לו בצלצול אז הגמי חוצץ וא"כ ק' לתני צלצול מותר אפי' במדינה מעיקור הדין ולא משום מלתא אגב אורחא בעלמא אלא מעיקור הדין והוא דהשתא דתנן גמי לחוד ה"א סתמא אפי' במקום עבודה וחציצה לא הוה משום דא"א לו בענין אחר משום דצלצול הוה ייתור בגדי' לכן להזהר מזה הי' לו לתנא להזכיר גמי במקדש וצלצול אפי' במדינה ומכ"ש במקדש דנדע מזה דליכא בצלצול משום ייתור בגדי' וממילא נבין דשלא במקום עבודה הוא דהותר גמי אבל במקום עבודה ה"ל חציצה דהא אפשר בצלצול וכיון דק' הש"ס חזקה לא הו"מ לשנויי מלתא אגב אורחא קמ"ל דגמי מסי דמשום לשון חכמי' מרפא לית לי' להשים מכשול וטעות ע"כ הוצרך לשנויי הא קמ"ל דינא רבתי דגמי מסי דה"א גמי לא מסי טפי מצלצול וטעם דאיסור גמי משום גזירה להוציא דם ולהוציא דם אין הפירוש שיהדקנו להוציא דם דזה שייך גם בצלצול אלא גמי מוציא דם מאיליו בלי הידוק וגזרי' אטו שיתכוון להוציא דם אבל איסור רפואה דגמי לא הוה ידעי' לכן שביק צלצול כלל להורות דגמי מסי ומשום רפואה נאסר ונפקא מני' טובא כגון מכה שאינה מוציאה דם וכי האי גוונא:

והשתא לפ"ז הוכרח רש"י לפרש בזבחים אם להוציא דם שמכוון לכך ולא שמהדקו בידים אלא שהגמי מוציא דם ממילא משא"כ בעירובי' לא הוכרח להמציא איסור בהוצאות דם ממילא בלא מעשה בידים וכמסקנת מג"א להתיר וגם א"ש דפירש"י בזבחים הקו' לר' יוחנן ואין כוונתו דקשי' לדינא דר"י דצלצול הוה חציצה אבל גמי ליכא חציצה דז"א דהרי מיד אח"ז כ' דאפי' דבר מועט הוה חציצה אלא כוונתו דעיקור הקו' אמתני' דגמי הא הוי חציצה זה ק' רק לר"י דמתיר ע"י צלצול וכיון דהיה יכול לעשות ע"י צלצול ולא עביד אלא ע"י גמי ה"ל גמי חציצה וא"כ הקו' אמתני' ורק לר"י וכל זה בזבחים דאזלא הסוגיא להראב"ד משא"כ בעירובי' פירו' דהקו' בין למתני' גמי ובין אצלצול דר' יוחנן:

ומיושב נמי עוד סתירה דרש"י דבעירובי' פי' להוציא דם אסור משום דשבות זה לא הוצרך לעבודה א"כ משום שהיא מלאכה דאורייתא ובזבחים לא פי' רק זה הטעם האחרון והיינו טעמא משום דודאי לא בריר כולי האי שיהיה חבלה זו מלאכה דאורייתא דלמ"ד אין חובל חייב אלא בצריך הדם לכלבו א"כ הכא ליכא חיובא דאורייתא ועיי' זה בשבת ק"ו ע"א ועיי' מ"ש מג"א והאריך בסי' רע"ח ופירש"י דא"נ ליכא אלא שבות מ"מ כיון שאין צורך עבודה לא התירו במקדש אמנם בזבחים דכבר כ' דבעי למימר דלאו משום דמסי הוא אלא גזירה משום סיפא להוציא דם וע"כ פשיטא להאי סוגי' דהאי

חובל חייב מן התורה דאלו מדרבנן מהיכי תיתי לגזור אטו להוציא דם והוצאת דם גופי' דרבנן אע"כ דאורייתא הוא ויבואר עוד לקמן אי"ה:

ובזה נ"ל פסק טוש"ע בח"מ דחובל בשבת חייב אפי' אינו צריך לכלבו דלא כר' יוחנן שבת ק"ו הנ"ל וכבר הרגיש בזה מג"א סי' רע"ה הנ"ל די"ל דר"י דס"ל אפי' צלצול נמי לא הוה ייתור בגדי' לטעמי' אזיל דס"ל חובל שאינו צריך לכלבו פטור מן התורה וא"כ בסיפא ליכא אלא שבות וא"כ לק"מ אי ס"ד דצלצול מותר במקדש לתני צלצול מותר במקדש ואסור במדינה ז"א דמה"ת לאסור צלצול במדינה דהא ליכא למגזר משום להוציא דם דהיא גופי' מדרבנן וליכא איסורא אלא בגמי דמסי ולק"מ ליתני צלצול ולעולם אימא לך צלצול נמי לא הוה ייתור בגדים. אמנם רבא ס"ל חובל חייב מה"ת ושפיר ראוי למיגזר אטו להוציא דם וא"כ קשה ליתני צלצול אסור במקדש ומותר במדינה אע"כ צלצול ה"ל ייתור בגדים ופסק הטוש"ע כרבא נגד ר' יוחנן דבתרא הוא:

ואם להוציא דם כאן וכאן אסור פירש"י בזבחים שמתכוון לכך אין כוונתו דאל"ה ה"ל דבר שאין מתכוון ומותר דז"א דהא ה"ל פסיק רישא אבל כוונתו אם אותה המכה צריכה להוצאת דם דאז הו"ל פסיק רישא דניחא לי' ועיי' מ"ש אבן עוזר בא"ח סי' שכ"ח דכל דמוציא דם ממילא בלי מעשה בידים לא מתחייב אלא משום מלאכת מחשבת אסרה תורה והרי נתקיימה מחשבתו לאפוקי אם אין עיקור כוונתו לכך לא מחייב בלא מעשה בידים ומה"ט מעמיד בהמתו ע"ג מחובר ע"ש א"כ א"ש דפירש"י שמתכוון לכך וע"ש היטב:

ותיפוק לי' משום חציצה. לשון ותיפוק לי' קשה קצת ונלע"ד מה שהבנתי מלשון הרמב"ן להמעיי' שם סוף פ' יו"ד דכלי מקדש נראה דפחות מגע"ג וכן גמי ליכא חציצה וכשיטת הראב"ד דאינו חוצץ דאמר רבא דוקא קאמר אך מ"מ גנאי הוא לעבודה שיהיה אפי' כ"ש חוצץ בין יד הכהן להכלי וכמו שהוא גנאי שתראה מכתו עם העבודה אעפ"י שאינו מום ה"נ גנאי הוא חציצה כ"ש אעפ"י שאינה חציצה הפוסלת וכיון שכן אסור בשבת משום שבות דרפואה בשבת דמה"ת להתיר לצורך עבודה שלא תראה מכתו עם העבודה הא אכתי איכא גנאי שיהיה שום דבר קטן חוצץ והיינו דפריך ותיפוק לי' דאכתי איכא גנאי דחציצה ומשני שלא במקום עבודה אבל במקום העבודה נהי דחציצה הפוסלת ליכא ובחול שרי מ"מ בשבת אסור והי' אפשר לכוון כן בלשון הרמב"ם אלא דרמב"ם כולל גם בגד פחות מגע"ג עם גמי והתם ליכא משום רפואה כמו שפסק הוא ז"ל בפ' כ"א הלכה כ"ז לחלק בין עתיקי לחדתי ע"ש:

דהו"ל חציצה. יש ליישב הבל"ז כך דבל"ז הוה ס"ל מה דכרך סביבות ליכא משום חציצה כשיטת תוס' סוכה ל"ז הנ"ל ואי משום קו' מישששכר איש כפר ברקאי מ"ט נענש י"ל משום ייתור בגדים וזה לא שייך בגמי אבל השתא דאמר ר' יוחנן אין ייתור בגדים אלא במקום בגדים וא"כ ע"כ לא נענש ישששכר אלא משום חציצה וכדעת ריצב"א בתוס' יומא נ"ח דבכהן שייך חציצה אפי' במה שכרוך בידו וא"כ קשה תיפוק לי' ה"נ משום חציצה וק"ל:

ואיידי דאיירי אמרתי לפרש לשון התוס' דסוכה ל"ז בעזה"י בסוף דבריהם שכ' ולולב שהוציא בכלי דסוף פרקי' לא שאחזו בדופני כלי וכו' ופי' הרב"י סי' תרנ"א דאז פסול משום חציצה והקשה ט"ז א"כ מאי פריך האמר רבא לקיחה ע"י ד"א שמי' לקיחה דלמא מיירי שאוחזו בדופני כלי ועמ"ש ט"ז כי פירושו אין לו שחר ועמ"ש אלי' רבה על זה והנלע"ד דברי הרב"י נכונים עפ"י מ"ש בחי' ריטב"א ס"פ לולב הגזול אהא דמוקי לי' שהוציאו בכלי דהא דלא מחייב משום הוצאות הכלי ותי' דהכלי טפילה ללולב והא"ש דפריך הש"ס מ"מ אי אוחזו בדופני הכלי והיינו בקנה חלול שכל הלולב בידו וכמ"ש מג"א בכוונת הרב"י אם כן אין הכלי טפילה ללולב דהי' יכול לאחוז הלולב כן בלא כלי וכיון שאיננו טפילה לו ליחייב אהכלי וע"כ נ"ל שלא יכול לאחוז הלולב בלא כלי מרוב עביו שיש בו ס"ח בדי ערבות כמ"ש ט"ז א"כ האמר רבא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וק"ל:

בעה"י מה שחנני הי"ת ר"פ לולב הגזול פק"ק פ"ב מעלי יומא דכיפורי' תקפ"ז לפ"ק:

קפסיק ותני. יש לעיין דלכאורה יש להבין מסידור המשנה דלא פסיל גזול ויבש ביט"ב מדפלגינהו ולא כייל להו עם אשרה ועיר הנדחת ש"מ לא שוו דפסולא דגזול אינו אלא ביט"א ונימא כן נמי ביבש והדר וכרב לקמן וירושלמי דחזזית וכן דעת כמה ראשונים דגם הדר לא פסיל מן התורה אפי' במקדש אלא ביט"א וא"כ אין כאן קפסיק ותני ומזה נ"ל ראי' לסברת ה"ה פ"ח מלולב דאשרה דמתני' היינו אפי' שכבר בטלה ורק הואיל ונטעה מתחלה לכך והואיל ונתגדל באיסור דין הוא ליפסול משום מהב"ע ומשמע בהא ליכא שום מחלוקות כל שתחלת גדולו באיסור אסור לכ"ע משום מהב"ע כאשר יבואר אי"ה. והנה לפי המבואר בב"מ ק"א ב' וכלישנא משום כחשא דארעא דהכי קי"ל וע"ש פרש"י ד"ה משום כחשא א"כ הנוטע אילן בקרקע גזולה הוה תחלת גדולו באיסור ואי הוה נקיט גזולה ואשרה בחדא בבא ה"א גזולה דומי' דאשרה שתחילת גדולו באיסור אבל גזול אחר לית בי' משום מהב"ע לכן נקיט לולב גזול בבא בפני עצמה ולעולם פסיק ותני לאסור אפי' בשארי ימים ומשום מהב"ע אפי' לא נטעה מתחלה לכך ולפ"ז י"ל

אמוראי דפליגי שמואל ורבא לקמן ולא חשו לפסיק ותני היינו דס"ל דאשרה דמתני' אפי' בלא נטעה מתחלה אלא באשרה דמשה עסקי' דאין לה ביטול או בשל גוי קודם ביטול לכל מר כדס"ל בזה אבל לא מיירי משל גוי אחר ביטול ומשום דנטעה מתחלה מהא לא מיירי וא"כ הוה מצי למנקט לולב עם אשרה בחדא בבא ומדלא נקטינהי בחד בבא ש"מ גזול לא פסיל אלא ביט"א ונהי דהדין אמת דאשרה שנטעה מתחלה לכך אסורה אפי' אחר ביטול לכ"ע משום מהב"ע כמ"ש ה"ה דדין הוא שיפסול מסברא חצונה מ"מ מתני' לא מיירי מהכא לשמואל ורבא. והנה ה"ה כתב שהרמב"ם הי' לו הגי' כך באשרה משום מהב"ע וכ' הכ"מ שגי' זו לא נמצאה בשום מקום וי"ל דבאתרוג גרסי' יש ספרים כמ"ש תוד"ה משום כו' וזה הי' גי' רמב"ם דס"ל באתרוג דלא בעי שיעור אלא משום גמר פירי לא שייך פסול מיכתת שיעורא ועיר הנדחת משום דלית בי' דין ממון אבל של אשירה אפי' קודם ביטול שייך בי' דין ממון כיון דאפשר שתתבטל וכ"כ ר"ן פ' כל הצלמים (ודוחק לאוקמא בע"ז של ישראל דרמב"ם מפרש אשרה דמשה של גוי קודם ביטול אבל של ישראל לא שכיחא) וא"כ אתרוג של אשרה ע"כ מהב"ע וק' למ"ד לא חיישי' למהב"ע בשארי ימים ואשרה דומי' דעיר הנדחת דפסול בכל הימים וע"כ משום דנטעה מתחלה לכך דכ"ע מודים במהב"ע כי האי דנטעה מתחלה לכך ומ"מ לקמן ל"א ב' כדפריך ארבא דאמר לולב של ע"ז אם נטל כשרה לא הו"מ לשנויי משנתינו משום מהב"ע ובנטעה מתחלה לכך דא"כ אי הוה ס"ל לרבא אשרה דלולב נמי מיירי כמו אשרה דאתרוג א"כ הל"ל לולב הגזול פסול כל ז' כר"י מדפסיק ותני ואין לומר דא"כ ה"ל לכייל עם אשרה די"ל ה"א דומי' דאשרה דנטעה מתחלה לכך וכמ"ש לעיל לר"י אעכס"ל לרבא נהי באתרוג ע"כ מיירי בנטעה מתחלה לכך אבל אי לא נטעה מתחלה לכך לא שייך למיסרי' משום כתית שיעורא דלא בעי אתרוג שעור מ"מ בלולב מיירי אפי' בלא נטעה מתחלה ומשום מיכתת שיעורא בלי ביטול והו"מ למינקט לולב בחד בבא ומדלא נקטי' ש"מ לולב דוקא ביום א' פסול ואיידי דפלגינהי גזול מאשרה גבי לולב פלגינהי נמי גבי אתרוג אבל לעולם לרבא לא מיירי בלולב בנטעה לכך א"כ שפיר קשה ארבא עצמו דאמר לולב של ע"ז אם נטל כשר וצריך לשנוי' באשרה דמשה היינו קודם ביטול ורבא אחר ביטול עתו' שם ד"ה באשרה כנלע"ד ליישב פסק הרמב"ם עפ"י דרכו של ה"ה אעפ"י שה"ה בעצמו לא פי' כן עי' וק"ל:

משום דהוה מהב"ע. לעיל ט' א' הקשה תו' למ"ל גבי סוכה לך למעוטי גזולה ת"ל דה"ל מהב"ע ומסיק דהוה דרבנן והיינו כשמואל דשמעתין אבל לר' יוחנן נ"ל דס"ל להתו' דס"ל כהירושלמי דמייתי תוס' ורא"ש לעיל שם במתניתין דלכ"ע צריך לחדש בה טפח

ע"ט ע"ש וס"ל דלכ"ע בעי' לשמה ובסברא בעלמא פליגי אי בעי' כולי' או סגי בטע"ט ולפום סוגיא דש"ס דילן דלא ס"ל כהירושלמי ומפיק מלך למעוטי גזולה הק' תוס' לעיל ותירצו דאותה סוגי' ס"ל מהב"ע לאו דאורייתא אבל ר' יוחנן דשמעתין דס"ל דאורייתא איהו סביר כהירושלמי הנ"ל וטע"ט דאורייתא וזה נראה דעת רמב"ם דלא מייתי הך דבעי' חידוש טע"ט היינו משום דס"ל דירושלמי מדאורייתא קאמר מקרא דלך ואנן קי"ל כסתמא דתלמודא דלעיל דלך למעוטי גזולה וכשמואל דמהב"ע ל"ד וא"כ הפוסקים כר' יוחנן דמהב"ע ס"ל כהירושלמי דבעי' טע"ט דאורייתא וזהו כהב"י ודלא כמג"א רסי' תרל"ו ע"ש והנה ק' זו דלך י"ל וכן מצאתי ממש בס' דברי ר"ש להגאון מה' שלום פיורדא זצ"ל כגון שלקח ב' אילנות בשל חבירו שיש ספק אם קנה קרקע ויש ספק אם העצים העולים מן השרשים הם שלו או של בעל הקרקע עי' מס' ב"ב פ"א א' במתני' וגמ' שם וקי"ל הממע"ה אמנם אם חזר אידך ותקפה איכא מ"ד אין מוציאין מידו כמבואר בב"מ ו' ב' ומבואר שם דזה לא מיקרי לכם כיון דאי יתקפנו אידך אין מוציאין מידו א"כ אע"ג דלא תקפה לא מיקרי שלו דהרי פריך התם פוטר עצמו בממונו של כהן ע"ש וא"כ אי סיכך בעצים הנ"ל לא הוה שלך ומ"מ לא הוה עבירה דהרי דינא הכי הממע"ה וא"כ מה שנדחקו תו' לעיל דמהב"ע לאו דאורייתא ולא תירצו כנ"ל היינו משום דלא קי"ל הכי וכמ"ש תו' ב"מ ו' ב' ד"ה פוטר ע"ש אבל מ"מ על ר"י דשמעתין לק"מ די"ל דס"ל כמ"ד תקפו אין מוציאין וכנ"ל ועד"ז י"ל ק' תו' במצה של טבל לקמן ל"ה א' ד"ה אתי' ובפסחים ל"ח א' ע"ש ולהנ"ל משכח"ל בספק כגון גר שנתגייר וספק אם נתמרחה התבואה קודם שטבל או אח"כ עי' ס"פ הזרוע דמספק איסורא חייב משום טבל ומפריש והוא שלו דהממע"ה והכא אפי' למ"ד תקפו אין מוציאין י"ל כמו שהק' תו' בב"מ ו' ב' הנ"ל הא הוה ממון שאין לו תובעין ומי יכול לתוקפו ותי' במכירי כהונה ע"ש והכא בגר שנתגייר לא שייך מכירי כהונה ובשלמא לעיל גבי קנה ב' אילנות בשל חבירו דבעל הקרקע יכול לתוקפו מבעל האילן או בהיפוך אבל הכא בטבל לא שייך אלא מכיריו דהיינו שרגיל בו מאז ליתן לו כל מתנותיו ונפקא מקרא איש מאת מכרו ופרש"י בפ' שופטים לבד ממכרו על האבות ע"ש וזה לא שייך בגר שנתגייר עכשיו וא"כ משום גזל ליכא ומשום כל שאינו בא לידי חמוץ איכא דספיקא איכא למ"ד ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא. ונקל לישב ק' תו' דשמעתין ממצה ש"ט תי"ל דה"ל מהב"ע דבלא"ה צריך להבין מאי מקשה תו' דלמא בטביל למעשר עני דלית ביה חיוב מיתה אלא לאו בעלמא ואתי עשה דאכילת מצה ודחי ל"ת דטבל וכמדומה לי שלזה נתכוון בכפות תמרים ע"ש וי"ל דק' תו' הא בלאה"נ נמי הוה מצה גזולה וליכא למימר כמ"ש תו' בפסחים ל"ח דמיירי בכהן

עצמו האוכל טבל ולפי הנ"ל בטבול מעשר עני בעני עצמו ז"א דהא מוזהר העני על שלו ליתן לעני אחר ועכצ"ל כתי' קמא דתו' שם ולקמן ל"ה ב' בא"ד הנ"ל דמיירי שאוכל יותר מכשיעור ע"ש א"כ הרי היה יכול להפריש וליכא עשה דדחי ל"ת וא"כ ק' ת"ל משום מהב"ע כצ"ל כונת תו' אמנם לפי הנ"ל י"ל לעולם דלי"ל אלא שיעור וה"א אתי עשה ודחי ל"ת קמ"ל משום שאינו בב"ת חמץ ואי משום דה"ל מצה גזולה לזה י"ל כנ"ל בגר שנתגייר וק"ל ומיהו בלאה"נ הריטב"א לקמן ל"ה א' מישב שפיר קו' תוד"ה אתיא:

אר"י משום רשב"י משום דה"ל מהב"ע. בירוש' פ' ואלו קשרי' ומייתי לי' ב"י בטא"ח סי' קצ"ו באורך והתם מייתי לי' מדכתי' אלה המצות עשאן כמצותן הרי הן מצות ואם באו בעבירה אין מצות ע"ש נ"ל דרשב"י דמפיק לי' מוהבאתם לא פליג אדרשה דהירושלמי דבש"ס דילן פ"ק דמגלה דריש מאלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה והשתא י"ל דמוהבאתם ה"א דברי קבלה הוא שחידשו נביאים ומדרבנן בעלמא הוא אלא שבודאי אין לומר שלסיג וגדר אסרו הנביא דלסיג יכול לחדש דז"א שהרי אדרבא הסיג הוא בהיפוך שאחז"ל שיכפר מפני תיקון מזבח שלא יהי' כהנים עצבים ומזבח בטל וע"כ לאו משום סיג אסרוהו אלא מעיקור הדין והשתא ממ"נ אי תאמר נביא רשאי לחדש מצוה א"כ ע"כ תדרוש אלה המצות לדירושלמי שאם עשאן בעבירה אינינו מצוה א"כ מהב"ע פסולה מן התורה ואי דרשת מיני' שאין הנביא רשאי לחדש א"כ ע"כ מה שחידש הנביא איסור להביא גזול ע"כ מדאורי' אסרו או מקרבנו ולא הגזול ובא הנביא ולימד שאין הפירוש דגזל קרבן דחברי' אלא גזל חולין והקדישו או הלמ"מ הוא ואסמכוה אקרא ועכ"פ מוכח דמהב"ע פסולה מדאורייתא. ולפ"ז יובן היטב פלוגתת עולא ור"י בגיטין נ"ה לסברת תו' דטעמא דעולא משום מהב"ע ור"י לי"ל והיינו עולא לטעמי' דס"ל סברת כהנים עצבים אך ר"י לטעמי' לי"ל הך סברא אדרבא יש לגדור משום מזבח אוכל גזילות א"כ שפיר י"ל דמהב"ע כשר דאלה המצות לומר שאין הנביא רשאי לחדש ולא לדירושלמי והבאתם את הגזול מדרבנן ודברי קבלה למיגדר מילתא בנודעה לרבים שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות ויש להסביר זה בקרא דמלאכי שם באמרכם שולחן ה' מגואל הוא וניבו נבזה ושוב קאמר והבאתם אה"ג כו' ע"ש בפנים היינו אי לא שהיו מדברים דופי על המזבח לא איכפת לן בגזול אך אומרים מגואל הוא ואוכל גזילות א"כ יש לאסור גזול ובדרוש הארכתי:

ואיידי אפרש כל דברי הירושלמי ס"פ אלו קשרים דמייתי הרב"י בטא"ח סי' קצ"ו דלא כהמפרש שמפרשו בדוחק דקאמר התם מצה גזולה אינו מברך בתחלה אבל בסוף דמים הוא חייב ואר"א אין עברה מצוה ור"י אמר אין מצוה עברה ושוב מפיק לי' מאלה המצות

כנ"ל ואקדים דכבר כתבתי במק"א דלכזית בהמ"ז בעי' כזית גדול בתוך מעיו משא"כ לצאת י"ח מצוה סגי בכזית קטן שיהנה גרונו בכזית ועי' ההפרש ספג"ה ומכ"ש לר' יהודה בעי' לבהמ"ז שיעור ביצה ולצאת י"ח סגי בכזית לכ"ע נמצא האוכל כזית מצה מצומצם לא הי' צריך לברך בהמ"ז ושם כתבתי שבאמת כן הוא דעת הרוקח דמייתי הרב"י בטא"ח סי' קנ"ח ודלא כמג"א דמשוי לי' ט"ס ושם ביארתי מ"מ דשארי הפוסקים דלא הזכירו דין זה ס"ל דעל כזית מצה לכ"ע מברכי' בהמ"ז דמצותו אחשבי' אכילה ושיעור וכמו בסוכה בלילה הראשונה אע"ג דשיעור ברכת לישב בסוכה הוא בכביצה דוקא מ"מ בלילה הראשונה מברך על כזית דמצותו אחשבי' וה"נ ואין זה ראי' גמורה מ"מ כנ"ל דעת הפוסקים. עוד אקדים מ"ש מג"א סי' קצ"ו דמדלעסי' קנאו בשינוי דלא הדרה לברי' ע"ש וא"כ כשגזל מצה ולעסי' שוב יוצא י"ח מצה בשעת בליעה וליכא משום מצה גזולה שוב ראיתי שכן כ' להדיא הריטב"א בישוב ק' תו' לקמן ל"ה א' ד"ה אתי' כו' ונכון הוא אלא נהי דלענין קנין משום מצה גזולה ליכא מ"מ תלי' בפלוגתת ר"ת ור"י לר"ת אכתי איכא משום מהב"ע אעפ"י שכבר קנאה בשינוי מעשה ע"י לעיסה ולר"י דוקא כשהמצוה גורם הקנין כגון שינוי רשות דקרבן אבל כשאין המצוה גורם הקנין מכיון שקנאה בלעיסה שוב בשעת בליעה אין כאן מהב"ע וכבר כ' רמב"ן במלחמת ה' בשמעתין דבפלוגתא זו פליגו תנאי ואמוראי ר"פ הגוזל עצים וא"כ דברי הירושלמי כפתור ופרח דקאמר מצה גזולה אין מברכין עליה בתחלה דנהי אם כבר לעסה שוב יוצא ידי מצה בבליעה וליכא גזל מ"מ איך יברך אשר קדשנו והקב"ה לא צוה לקנות גזל ע"י לעיסה כדי לי"ח מצה אך אי עבר ולעסה ובלעה ויי"ח מצה שוב מברך בסוף בהמ"ז על כזית מצומצם דכיון דיי"ח מצה שוב אחשבי' מצותו לברך גם בהמ"ז ואתא ר' אילא ואמר דגם בסוף אין מברך דאין עברה מצוה נהי מטעם גזל הוה לכם מ"מ לא יי"ח דמהב"ע הוה אפי' אחר קנין וכשיטת ר"ת ואתא ר"י ופליג נהי דמהב"ע פסולה היינו אין מצוה עברה שלא תגרום המצוה את העברה שקונה ע"י המצוה וכשי' ר"י אבל אחר שכבר נעשית העברה וניקנית לו ע"י שינוי מעשה דלעיסה לית בי' משים מהב"ע ודכ"ע מיהת מהב"ע פסולה אלא הכא פליגי בשי' ר"ת ור"י ומסיק מנ"ל לתרוי' הך דינא בפשיטות ומייתי לי' מאלה המצות וכנ"ל. ודע דלשי' רש"י דשמעתין דפי' גבי אונכרי כר"ת דלאחר קנין יאוש נמי שייך מהב"ע ואפ"ה פריך ש"ס ולקנינהו בשינוי מעשה ושם עכצ"ל דס"ל לחלק דהקנין הבא ע"י שינוי אעפ"י שהבעלים לא נתייאשו ע"כ אין כאן שום הפקר ואפ"ה קונה ועכצ"ל דבר אחר הוא ופנים חדשות באו לכאן וא"כ שוב לא נעשה בו עברה ג"כ ולא מיקרי מהב"ע אלא אחר קנין יאוש ולא אחר קנין שינוי ועמג"א

סי' תרס"ט סק"ב ובמחה"ש ויבואר לפנינו אי"ה וא"כ לפ"ז ליתא לפירושי בירושלמי הנ"ל מ"מ רמב"ן דמפרש פלוגתת אביי ורבא וראב"י ורבנן ר"פ הגוזל עצים בדר"ת ור"י ס"ל אפי' אחר שינוי מעשה שייך מהב"ע והא דאונכרי מישב שם ע"ש א"כ א"ש פי' הנ"ל בירושלמי. והנה מה שיש להק' לאביי ר"פ הגוזל בדראב"י אין זה מברך וקשה ממ"נ אי שינוי במקומו א"כ לא קנה העיסה ולא הוה עריסותיכם ואין כאן חלה ונשאר בטבלו והוה נמי ברכה לבטלה וכבר עמד בזה בש"א בהל' מצה דהרי הוא בעצמו ס"ל יאוש כדי לא קנה ב"ק ס"ו וא"כ במה קנה העיסה שיועיל הפרשת חלתו ולכאורה י"ל נהי דלראב"י שינוי מעשה אינו קונה אפי' כמה שינוי מעשים טחינה ולישה ואפיה ועוד שע"י המעשים נשתנה גם השם מחטין לקמח ולעיסה ולא קנה מ"מ אפשר ע"י שינוי שם חדש בקריאת שם חלה קונה עם צירוף כל הנ"ל ולא משכחת מיעוט עריסותיכם ולא הגזול אלא בגזל עיסה אבל גזל חטין דאיכא כל הני שינוים עם שינוי שם חלה קנה ופוטר העיסה אלא שא"א לקרוא שם בלי שיברך דא"כ כבר עבר מצותו ושוב לא יברך וע"כ הברכה היא בעצמה קריאת השם וקנין והברכה באה כא' והיינו ניאץ דאמר ראב"י אבל לעולם בעלמא מברך על איסורים וגזילות כיון שאין הברכה גורמת ואמנם רבא ס"ל לראב"י שינוי מעשה קונה ואפ"ה אמר כיצד מברך ש"מ שאינו מברך על שום איסור וגזל אפי' אחר קנין וכהרמב"ם ועי' היטב ב"י בטא"ח סי' קצ"ו הנ"ל ועי' השגת הראב"ד פ"ה מביכורים הי"א עמ"ש הרמב"ם דמברך להפריש חלה כ' בשם השאלתות שצ"ל ה"ז תרומה ובשאלתות ר"פ צו כ' אחר שברך להפריש תרומה אומר ה"ז חלה והרגיש בסתירת לשון זה בשאילת שלום סי' ע"ט ע"ש ותו הק' למה לא הביאו פוסקי' שצריך לקרות שם ולע"ד לא סגי בקורא שם תרומה לבד דלמא תרומת גורן קאמר אלא צ"ל או חלה ולמאן דאמר חלה אינו אלא עוגה בעלמא צ"ל תרומ' חלה ע"כ מי שנוסח ברכתו להפריש תרומה סגי שיאמר אח"כ ה"ז חלה ומי שנוסח ברכתו להפריש חלה יאמר אח"כ ה"ז תרומה ואנו שאומרי' להפריש תרומ' חלה כמ"ש ש"ך רסי' שכ"ח א"כ תו אי"צ לומר מידי דהברכה היא קריאת שם וא"ש ק' שאילת שלום ומ"מ נ"ל כל הנ"ל דוחק דלמ"ד שינוי במקומו משמע שאין שום שינוי מועיל לקנין ויבאר לקמן אי"ה:

דכתיב והבאתם אה"ג. ברמב"ם פ"ה מאי' מזבח גבי ערלה וכה"כ מבואר דמהב"ע נהי דלא הוה קרבן מ"מ הקדש פסול הוה ונ"ל דנפ"ל מהאי דמיון גופי' דומי' דפסח דלי"ל תקנתא להקרבה אבל לבדק הבית חזי' וה"נ דכותי' גזול וכל מהב"ע. ובזה נ"ל ליישב מה דמקשי' כיון דאית לי' לרשב"י קרא דאני ה' שונא גזל בעולה למ"ל קרא דגזול דומי' דפסח שאינו אלא דמיון בעלמא והקישא ומה צורך והכתיב צוח שונא גזל בעולה ועי' לשון

רמב"ם פ"ה מאי' מזבח הנ"ל. והנה הרמב"ם והראב"ד תרוי' ס"ל דשינוי רשות אינו קונה לגמרי להרמב"ם הכלי קנה אבל חייב לו דמים והראב"ד ס"ל בהיפוך צריך להחזיר הכלי לבעלים אם יחזירו לו דמיו והכלי בידו לשיעבוד עי' לשונו בהשגות פ"ב מגניבה ויצא להם כן ממתני' דב"ק קי"ד לקחו חמורו ונתנו לו חמור אחר ה"ה שלו ובברייתא קתני יחזור לבעלים וס"ל דלא פליגי תרוי' ס"ל יאוש לא קני אלא שינוי רשות והרי הוא שלו היינו הכלי ויחזור לבעלים היינו הדמים וראב"ד מפרש בהיפוך ע"ש בשיטה מקובצת בשם רשב"א בב"ק קי"ד ועי' ב"י בטח"מ סי' שנ"ג מבואר מזה דלא ס"ל כר"ת שבתו' ב"ק ס"ז ב' בסוה"ד דשינוי רשות בע"כ לא הוה שינוי רשות מהא דנטלו מוכסי' ע"ש דלרמב"ם הוה שינוי רשות וזה ברור ונ"ל לפי מאי דס"ל לרמב"ם דיאוש כדי לא קנה וגם שינוי שם לא קנה מוכח ע"כ דשינוי רשות דע"כ מהני דאלת"ה תקשי מנ"ל לרשב"י להמציא שונא גזל בעולה משום מהב"ע דלמא משום דלא קנה לי' דיאוש כדי ושינוי השם לא קנה ורק שינוי רשות דגבוה וכיון דהקב"ה שונא גזל ואינו רוצה לקנות אע"ג דהגזבר או הכהן דלא ידע שהוא גזל מקבלו ממנו מ"מ הקב"ה שיודע שהוא גזל שונאו ואינו רוצה לקנות והוה שינוי רשות בע"כ ולא קנה והיא גופי' קמ"ל קרא שהקב"ה שונאו ולא קנה הקדש וממילא לא הוה של גזלן להקדישו כלל ונשאר חולין אבל בעלמא לית לן בה במצוה הב"ע אע"כ מדמפיק רשב"י מהכא מהב"ע ש"מ שינוי רשות בע"כ הוה שינוי ושפיר הוכיח רשב"י מכאן מהב"ע וממילא מוכח מנטלו מוכסי' את חמורו דשינוי רשות אינו קונה לגמרי כרמב"ם וראב"ד הנ"ל ועפ"י ר"פ הגוזל ומאכיל. ולפ"ז מיושב הנ"ל משונא גזל בעולה לחוד לא הו"מ להוכיח דאיכא למימר כנ"ל דלא קנה בע"כ ובאמת אינו קדוש כלל אבל השתא מוכח מגזול דומי' דפסח דעכ"פ הקדש פסול הוה אלא להקרבה פסול וכיון דעכ"פ נעשה הקדש מוכח או שינוי רשות בע"כ קונה או שינוי שם הקדש קונה או יאוש כדי קונה מ"מ שוב מוכח דשונא גזל בעולה מני הוא משום מהב"ע. ובזה מיושב ק' תו' מבריתא ר"פ לולב וערבה לכם למעוטי שאול וגזול דלכאורה נראה דב"ש דסובר שינוי במקומו עומד אפי' שינוי מעשה מ"מ שינוי שם ושינוי רשות וכבר רמזתי זה לעיל שכנלע"ד וא"כ לדדהו אין להוכיח מוהבאתם את הגזול דלי"ל תקנתא משום מהב"ע די"ל משום דשינויין אינן קונים ולי"ל תקנתא וכבר כתבנו דאי לא מוכח מקרא דוהבאתם ממילא לא מוכח נמי משונא גזל בעולה נמצא לב"ש בודאי ליכא למיחש למהב"ע לאביי אפי' בברכה דמנאץ לא חייש אלא משום דשינוי אינו קונה והנה הך ברייתא דלכם למעוטי שאול וגזול מוקי לקמן ר"פ לולב וערבה כר"א דס"ל מכשירין דוחה שבת והוא ר"א שמותי מתלמידי שמאי כמבואר רפא"ד ע"ש וא"כ בדין

הוא דנקיט גזול דלי"ל מהב"ע אבל למאי דקי"ל שינוי קונה ואפ"ה קאמר גזול דומי' דפסח ש"מ חיישינן למהב"ע. ולפ"ז י"ל רבא לטעמיה דס"ל התם לב"ש נמי שינוי קונה ורק שאני אתנן דמאיס לגבוה א"כ אס"ד דקרא דוהבאתם מכריע דמהב"ע פסול א"כ גם לר"א שמותי כן הוא וקשה ק' תו' אס"ד דחיישינן מן התורה למהב"ע למ"ל למעט גזל מלכם ועוד מנ"ל למעט גזל מלכם כלל דלמא דווקא שאול אבל גזל קניא ביאוש וכדאמר רבא במתניתין אע"כ מוכח מזה דלא חיישי ברייתא למהב"ע או דלי"ל דמיון דגזול לפסח או דלמא קרבן שאני או דברי קבלה היא וכדרבנן דמי ולא מן התורה כלל וא"כ מוכח מהך ברייתא תרוויהו חדא דלא אמרינן סתם גזילה יאוש ויאוש קני לא אמרינן הכי דאל"ה מנ"ל למעוטי גזול מלכם ועוד מוכח דלא חיישינן למהב"ע ואע"ג דר"א שמותי מ"מ לא מצינו חולק עליו בזה דמדרשב"י אין ראיה דלמא קרבן שאני או דברי קבלה היא ודלא כר' יוחנן ועיין עוד בסמוך אי"ה:

מה פסח דלי"ל תקנתא. בב"ק ס"ז מייתי עולא האי ראי' ממש משמי' דנפשי' ולא קאמר לה משמי' דרשב"י שהרי רבו ר' יוחנן כבר אמרה לה משמי' דרשב"י ועוד דעולא שינה לשון ואמר לי"ל תקנתא כלל ובדברי רשב"י לא נאמר כלל והלא דבר הוא וגם יל"ד לעיל ב"ק ס"ז כדאמר רבה יאוש אמרו רבנן דניקני הקשו עליו מקרבנו ולא הגזול וזה יש לדחות ומאי טעמא לא מייתו ליה מהאי קרא ומדרשב"י כדמייתי עולא וי"ל בב"ק קי"ד פליגי ר"ש ורבנן לר"ש סתם גזילה יאוש בעלים משא"כ לרבנן ובדרבנן נמי פליגי עולא ורבה לעולא עכ"פ בשמענא דמיאש מודו רבנן משא"כ לרבה נמצא לרבה לק"מ מוהבאתם דלי"ל תקנתא דפשיטא דגזול לי"ל תקנתא אפי' שמענא דמיאש ומרשב"י אין ראי' דאיהו ס"ל סתם גזילה יאוש בעלים ואפ"ה לי"ל תקנתא ש"מ יאוש לא הועיל אבל לרבנן אין ראי' מש"ה הק' מקרבנו ולא הגזול ובודאי לאו דוקא גזול אלא קרבנו שלו ולא הגנוב וכ"כ פ"י שם ע"ש ועולא כשרצה להוכיח מהאי קרא לא הו"מ לאתוי' מרשב"י דרשב"י לטעמי' כנ"ל אבל לרבנן דסתם גזילה לאו יאוש בעלים שפיר דלי"ל תקנתא ע"כ אמר משמי' דנפשי' והוסיף תיבה א' לי"ל תקנתא כלל ואפי' במציאות רחוק ואס"ד יאוש מועיל א"כ עכ"פ איכא מציאות רחוק דשמענא דאייאש ומשמע דומי' דפסח דלי"ל תקנתא כלל וכלל וא"ש ועפ"ז י"ל דרבה דאמר יאוש אמר רבנן דניקני היינו בשמעתין דס"ל לרבה כר' יוחנן דמשנתינו משום מהב"ע שהוא דאורי' ואע"ג דלרבה לא מוכח מוהבאתם אפשר ס"ל כמ"ש ריטב"א בסוכה ט' דלטעמא דקרא בסוכה לך למעט גזולה אע"ג דשאול כשר משום מהב"ע וקשי' לי' לרבה א"כ מ"ט אמר קרא שונא גזל בעולה ובגזל לא שייך יאוש נימא רבותא שונא גניבה בעולה משום מהב"ע אע"כ בגניבה דהוה

יאוש ויאוש כדי קנה ושוב לא הוי מצוה הב"ע לדעת ר"י שבתו' ומזה הי' הכרח לרבה דאמר רבנן יאוש קנה דממתני' דנטלו מוכסי' חמורו כו' ליכא ראי' לרמב"ם וראב"ד די"ל משום שינוי רשות ומר"ש ורבנן אע"ג דלרבה א"ל משום שינוי שם כמ"ש תו' מ"מ ברייתא היא אבל מגזל בעולה מוכח ממשנתינו. ובדברי הריטב"א הנ"ל דס"ל מסוכה מוכח מהב"ע אפי' במה דלא בא לרצות מובן מה הי' צורך לר"ש להמשיל משלים משל למלך ב"ו שעבר על בית המכס היינו משום דקשי' כיון דאפי' מצוה שאינו בא לרצות הקב"ה שונא מהב"ע מ"ש עולה דנקט קרא אע"כ משום דהוה סד"א עולה קיל משום דכ"ע דילי' הוא וכפרש"י ד"ה שונא גזל כו' קמ"ל אפי' בעולה שונא גזל ובזה הבנתי דברי תרגום יונתן בהאי קרא דמקרא קרי להאי קרא שונא גזל בעולה כמו עולתה וכבר הרגיש בזה הגאון מה' שמואל לאנייֿדה בספרו כלי פז על ישעי' הנדפס אצל מקראו' גדולות דפוס אמשטרדם ולהנ"ל ניחא משום דהוה קשי' מ"ש עולה דנקט דהא אפי' בסוכה שלא בא לרצות פסול ועדיין לא אסיק אדעתי' הך משל דרשב"י תלמיד ר"ע שהי' תלמיד ר"א הגדול שהי' תלמיד ריב"ז חברו של יונתן ב"ע ויונתן עדיין לא אסיק אדעתי' הך ע"כ הוה מפרש לי' כמו עול ע"ש:

ובדרוש אמרתי מאי עניני' דשונא גזל בעולה בהאי פרשתא ע"ש שאין לו שום המשך וע"ד דרוש י"ל דלפני זה כתיב ואתם כהני ה' תקראו פי' רא"ע מה שתאכלו חיל גוים יהי' מהם לכם בתורת תרומה שנותנים לכהנים כי אתם לכללות האומות כמו כהנים לישראלים ע"ש ולכאורה מה צורך לזה הא כתי' שם שתמור' מה שלקחו ממנו יחזירו לנו ע"ש בפנים בקרא אלא משום דעכ"פ הוה כמו נטלו מוכסי' חמורו והחזירו חמור של חברו ה"נ דכוותי' וכי הגוים יחזירו לכל א' מה שנטל מאבותיו שלו דוקא וכיון דזה לא הוה שינוי רשות לר"ת א"כ ה"ל גזל ביד ישראל אמנם הקב"ה יקרא לישראל כהנים שלהם ויצוה לאו"ה שיתנו מנכסיהם תרומה למשרתי ה' כמו תרומת מלחמת מדין וכמו מעשר מכל שנתן אאע"ה למלכי צדק שאינינו דוקא בתבואה וא"כ ה"ל שינוי השם וגזלן תרומתו תרומה ולא הוה גזל ביד ישראל. ולבוא אל המכון אקדים עוד דלפע"ד י"ל דשינוי שם בהקדש לא שייך בבהמה דהרי כ' תו' דהדרא לברי' ע"י שאלה ותי' בב"ק ס"ז א' דלא שכיחא שישאל נ"ל היינו בדבר שאינו מצוי בשוק אבל בבהמה דקרבן אמרי' בעלמא דלעולם בעלים אבהמה דדהו משום כושרא דחיותא וא"כ נהי דכבר קני לי' גנב ואינו יכול לכופו להחזיר שלו אלא דמים בעלמא חייב לי' מ"מ אם ירצה לשוב בתשובה ישאל על נדרו ויחזור בהמה עצמה לבעליה לפייס חברו במצוה מן המובחר וכיון דליכא בעולה משום שנוי שם רק שנוי רשות והקב"ה שונא גזל מ"מ הוה שנוי רשות בע"כ ולא

קני' לי' כלל והיינו דקאמר קרא מה שאני אומר כהני ה' תקראו שיהי' שינוי שם ולא סגי לי' בשינוי רשות משום דשינוי רשות בע"כ לא הוה שינוי רשות דהרי מש"ה אני ה' שו"ג בעולה אלא התם אפי' שינוי שם לא הוה דחוזר לבריתו אבל הכא מה שתקראו כהני ה' ויהי' הגזל תרומה זה אינו חוזר לבריתו שאין בידם לשאול על אותה תרומה כמובן. אמנם ע"ד הפשוט י"ל המשך הפרשה דרש"י פי' גבי עיר הנדחת כליל לה' אלקיך דהוה כאלו הקריב עולה לה' נמצא ישראל בשעת חרבן וגלות בודאי הי' חייבים וחלילה הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא וא"כ למה יענשו הגוים במה שהקריבו עולה לה' וע"ז בא כמתרץ כי אני ה' אוהב משפט אלו הי' כל אלו העונשים ע"י הסנהדרין במשפט הי' כקרבן עולה אבל אני שונא גזל בעולה שאו"ה לא באו לשם ה' אלא לגזול ולזכות מן ההפקר ונהי שהעולה כיפר לישראל כמי שגזל עולה של חברו והקריבו דחזרה קרן לבעלים והבעלים מתכפרים בו מ"מ וה"נ נתכפרו ישראל מ"מ הגזלן שנוי הוא אצל השי"ת והיינו דכתי' גזל בעולה ולא כתי' עולה בגזל כי אין העולה שנוי שהרי מתכפר עכ"פ אלא הגזל שנוי וזה פשוט בפרשה לע"ד אך רשב"י לא פי' כן אלא גזל חולין והקריב. ומש"ה אצטריך משל שלו:

ואיידי דאיירי בדברי דרושי' אסיק ואומר בב"ק ס"ו ב' מה דלא איפרי' עד דיתיב ר' יוסף ברישא משום דלכאור' שינוי שם יש לו שרש דהוה כמו שינוי מעשה מנשיא וכהן משיח עי' היטב כתובות מ"ה א' אשתני ולא אשתני תנאי היא ובתוד"ה תנאי מבואר שם שאינו שינוי גוף אלא שינוי שם וכן יש להבין מדברי אגדה פ"ק דר"ה דשינוי שם משנה גז"ד של אדם כמו שינוי מעשי' אלא לכאורה י"ל האי שינוי שם היינו שינוי מעשה כמ"ש רמב"ם בהל' תשובה שישנה שמו כלומר אני איש אחר ולא אותו שעשה מעשים המכוערים וא"כ היינו שינוי מעשים וכן י"ל בנשיא ומשיח שממילא נשתנו מעשיו כי החל רוח ה' לפעמו כמו שמצינו בשאול ובכמה שופטים וא"כ היינו שינוי מעשה אך ר' יוסף שהי' מופלג בעניוות מש"ה מתחלה לא רצה לקבל הנשיאות ושוב אמרו אפי' אומנא לבית' לא קר ומפני רוב בקיאתו וגם ענותנותו קרי לי' סיני שרומז גם על ענוה ועי' שלהי הוריות וכשנתמנה בראש ולא מצא בעצמו לפי דעתו הענוה שום מעלה יתירה וקיים בעצמו אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח אם רוח הממשלה יעלה עליך מ"מ אל תנח מקום מדרגתך א"כ הבין מזה שאין לנשיא ומשיח אלא שינוי השם בלבד ומ"מ אישתני דינו ע"כ מוכח מזה דשה"ש קונה כמו שינוי מעשה דאפי' לרבנן דר"ש בכתובות התם לא פליגי אלא בחטא קודם שנתמנה אבל לאחר שנתמנה כ"ע אשתני. וי"ל עוד הא דהוה ס"ל אפי' שינוי החוזר לברייתו קונה כמ"ש תו' בשמעתין

ד"ה ולקני' בש"ש י"ל דשה"ש דנשיא לכאורה אינו חוזר לברי' דבשום אופן אין מסלקי' אותו עי' ירושלמי פ' אלו מגלחי' ובהג"ה אשרי שם ברא"ש סוף סי' ס"ג ועכ"מ ספי"ז מסנהדרין מ"מ הוא בעצמו יכול לירד מגדולתו כדאשכחן בבני בתירא בפסחים ס"ו א' ובב"מ פ"ה ריש ע"א מבואר שזהו מחמת עניוות גדול ועי' סוף מנחות שנראה שהוא ממש מהנמנעות אך ר' יוסף הרגיש בעצמו מרוב נכה רוח שהי' דנקל בעיניו לעשות כבני בתירא א"כ שפיר חוזר לברי' ואפ"ה אשתני דינא מזה שפט דאפי' חוזר לברי' הוי כמו שינוי מעשה:

הא קני' ביאוש. עתו' שי' ר"ת ובב"ק ס"ז וגיטין נ"ה ומה שהק' תו' על שיטתו ור"ת נשמר מן הכל בס' הישר במס' גטין אלא שנדפס בשיבוש ע"כ אפרש דבריו ואבאר בעזה"י דס"ל מדאמרי' עולא ורבה בב"ק קי"ד יאוש כדי ולא עשו שום מזכרת משינוי שם מעיקרא משכא והשתא אברזא ש"מ דלי"ל שינוי שם כלל ובברייתא דתרומתן תרומה מדרבנן ויחזור ויתרום והקדישן הקדש מדרבנן שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וס"ל נמי לר"ת דלא שייך שינוי רשות בהקדש גבוה כ"א בהקדש בדק הבית אבל בגבוה כי היכי דלא הוה מכירה לחייב עליו דו"ה ה"נ לא הוה שינוי רשות דמעיקרא והשתא תורא דראובן ולי"ל סברת תו' ב"ק ע"ט א' ועי' שי' רמב"ם פ"ב מגניבה בזה והשתא עולא בגטין ע"כ מטעם מהב"ע אתי עלה וכן בב"ק ס"ז ומוכח אע"ג דקני' ביאוש כבר מ"מ אכתי איכא משום מהב"ע ומש"ה כדפריך אדעולא מברייתא דשחטן בחוץ לא הומ"ל ממתני' גופי' הקדיש ואח"כ טבח איך נעשה הקדש כלל ועוד איך יתחייב על הטביחה הרי בין בפנים בין בחוץ הוה אינו ראוי י"ל מתני' מצי מיירי בבהמה בעלת מום ולבד"ה והוה שחיטה ראוי וגם יכול להקדיש לבד"ה דה"ל שינוי רשות והומ"ל ולטעמיך דבד"ה לחייב דו"ה על ההקדש גופי' אלא דהוה צריך לאתויי בריתא דב"ק ע"ט ע"כ ניחא לי' להקשות מבריתא דתני עלה שחטה בחוץ חייב ולמסקנא דחכמים אוקמוה ברשותי' ממש תו לק"מ גם במתני' מיירי מקדשי גבוה ומדרבנן. ומה שהק' תו' מאונכרי הא אחר שינוי רשות נמי הוה מהב"ע ע"ז כ' ר"ת דלית כאן עבירה דרוב שדות אינם נגזלים ומותר כל אדם לקנות מהגוים רק חיישי' שמא אחר זמן יתידע דקרקע זו היתה גזולה ולא הי' משלכם לכן לרווחא דמלתא לגזזינהו אינהו אבל עבירה לעולם לא הוה אפי' אי אתידע אח"כ דהרי שוגג הי' וצ"ל דאע"ג דמשמע מק' תו' ממצה של טבל דאפי' בשוגג הוה מהב"ע היינו אי האכילה הוא איסור כגון טבל ומכ"ש ערלה וכה"כ וכדומה אבל גזול שאין האיסור בהחפץ כ"א בגברא וכיון שהי' שוגג אין כאן עבירה ובזה י"ל ג"כ רוב קושי' מטעה בדבר מצוה ועשה דלא הוה מצוה הב"ע עי' בכל המקומות וק"ל. ובזה

נתיישבו כל ק' תו' על ר"ת. אך מה שהק' בגטין וב"ק מלקמן כשורי דמטללתא בזה לא נמצא תי' בדברי רמב"ם אלא שדבריהם צריכי' ביאור חדא מה שכ' בסוכה לא בעי' שלכם דנראה כדעת הריטב"א הנ"ל דטעמא דקרא בסוכה משום מהב"ע וידוע דתו' לא ס"ל וכבר עמד בזה בשעה"מ ע"ש תו הק' פ"י מאי ק"ו הוא זו דאפי' קנין דרבנן כו' דלמא כי היכי דקנין דרבנן הם אמרו שיקנו אפי' שלא מן הדין ה"נ הם אמרו שלא יהיה מהב"ע אבל קנין אחר אינו מועיל גם יל"ד מ"ט מייתי תו' מדרבינא לקמן ולא ממעשה רב דהאי סבתא דאר"נ אין לה אלא דמי עצים ולא חשש למהב"ע עכנלע"ד דצע"ג לרבינא לקמן לא קנה אלא בשבא בתוך החג דמצותו חושבו ואלו היה ממתין עד אחר החג היה מחזיר לו עציו בעיניהו ועכשיו הואיל ובא בתוך החג מפסיד והיינו דאר"נ פעיתא היא דא אלו היתה שותקת הי' מחזירי' לה אחר החג עצים בעין ועכשיו אין לה אלא דמי עצים והפסידה בצווחתה אלא דקשה כיון דסוכה שאולה כשר מה הי' להם לחכמים להקנות לגזלן העצים בעצמם כיון שבא בתוך החג הלא די הי' להם לתקן שתהיה שאול להגזלן עד אחר החג ולעולם יהיה לו עציו בעין ועכצ"ל דעכ"פ מהב"ע דהוא מוכרח להשאילו בתקנתא דרבנן אבל עכ"פ עבירה הוה ומש"ה תיקנו שיהיה קנוי לו לגמרי ואין לו אלא דמי עצים וקשה אכתי הוה מהב"ע אע"כ מוכח מזה דלא שייך מהב"ע אפי' אחר קנין דרבנן כ"ש קנין דאורי' זה נ"ל כוונת תו' בזה. וליישב זה י"ל דהרי צריך להבין מה דאמרי' לקמן קרקע אינה נגזלת וה"ל שאולה והא עכ"פ עובר על לאו דלא תגזל ומיהו מלשון רמב"ן במלחמת יש ללמוד דלא הוה מהב"ע אלא אם כל שעה בעומד והשב קאי א"כ ה"ל בכל רגע עבירה ומש"ה גזל גוי אפי' לר"ה דס"ל בב"ק קי"ג ב' גזל גוי דאורי' מ"מ מהב"ע לא הוה והיינו משום דעכ"פ לית בי' מצות השבה דוהשיב לא כתיב גבי נכרי ולא גרע מהפקעת הלואתו וגזל דעבר עבר כיון דלא בהשבה קאי והה"נ בקרקע אך לר"ת דס"ל אפי' אם כבר קנאה ביאוש ודמים חייב לי' מ"מ כיון בתחלה באיסור בא לידו ה"ל מהב"ע א"כ צ"ע לחלק בין קרקע שאינה נגזלת ובין מטלטלין הנגזלין וצ"ל בשלמא בקרקע דאע"ג דגזלה מ"מ ברשות הראשו' קימת ויכולי' להקדישה ולא עשה הגזלן שום פעולה להוציאה מרשות הבעלים והוה שאולה ולא גזולה ואפי' מהב"ע לא הוה דהרי כשם שחשב לגוזלה ה"נ הו"מ למיחשב להחזירה ואין המצוה באה בעבירה וזה רמז מג"א סי' תרל"ז ססק"ג במ"ש כיון שלא קנה כלל פי' אפי' להוציאה מרשות בעלים משא"כ מטלטלים דאפי' קודם יאוש מ"מ שניהם אינם יכולים להקדישו והועיל הגזלן שאין הבעלים יכולים להקדישו ולא הוה ברשות בעלים כלל לא מיקרי שאול כיון שאין לו בעלים וע"ש מג"א סק"ז וגם מהב"ע היא כצ"ל לר"ת ולפ"ז לר"ל וצנועי' דס"ל

אפי' במטלטלים יכולים בעלים להקדישו לא משכחת גזולה בסוכה אפי' במטלטלים וצ"ל דמוקי לך בסוכה לשם חובך שצריך לחדש בה טע"ט כמ"ש לעיל בשם הירושלמי שבתו' לעיל ט' א'. נחזור לר"ת הנ"ל דהשתא לק"מ דהא דכשורא דמטללתא דלא הו"מ רבנן לתקוני דלהוי שאולה דכל שאין רשות בעלים הראשונים עליו לא שייך שאולה מה תאמר שיתקנו הרבנים שיהיה רשות בעלים עליו זה א"א שהרי מש"ה אינם יכולים להקדישו מפני שאינו יכול להוציאו בדיינים ואיך יכלו רבנן להקנותו שיהי' רשותו עליו אבל להקנותו להגזלן שהחפץ בידו זה יכלו רבנן וה"ל גזל ולא שאולה ולק"מ ק' תוס':
אר"ה להני אוונכרי. פירש"י מישראל עט"ז ססי' תרס"ד שתמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה דר"ה ולכאורה דחיקא להו לאוקמי שגזל מישראל כק' שער אפרים דודאי ישראל הראשון ניחא לי' דליעבד מצוה בממונו וע"כ מטעם גזל גוי ור"ה לטעמי' דס"ל בב"ק גזל גוי דאורי' ואינהי ס"ל רק מטעם ח"ה וזה לא שייך הכא גבי אונכרי ומש"ה השמיטוהו ופשוט. אך רש"י כ' דוקא מישראל ולכאורה י"ל אע"ג דר"ה גופי' ס"ל גזל נכרי אסור מ"מ הא אמרי' פ' הנזיקין אין אנפרות בבבל כיון דאיכא בי דואר ולא קביל אחולי אחיל ועפרש"י דלא כרמב"ם ור"ה בבבל הוה א"כ אין לחוש לכאורה לקרקע גזילה דכיון דלא קביל בבי דואר אחולי אחיל ואע"ג דאין יאוש בקרקע מ"מ מחילה מרצונו מועיל ושוב הראוני שכבר עמד בזה בחק יעקב סי' תנ"ד ע"ש וס"ל לרש"י דהיינו אם הוא הנגזל לפנינו וידענו דלא אזיל וקביל בדואר אחולי אחיל אבל כי ליכא בפנינו איכא למיחש דלמא קביל בבי דואר ולא עביד לי' דינא לישראל להוציא מיד חברו גוי מש"ה אר"ה גזלני ארעא וכל זה בנגזל ישראל אבל בנגזל גוי מהיכי תיתי נימא דקביל ולא עביד לי' דינא גוי כמוהו אע"כ לא קביל ואחולי אוחיל ולענין ק' שער אפרים י"ל בפשיטות אע"ג דניחא לי' מ"מ בזה לא קנה דלהוי לכם אבל לחד פרש"י דלר"ה יאוש קונה רק משום מצוה הב"ע קשה כיון דניחא לבעלים תו לא הוה מהב"ע עכנל"ד בטח רש"י לא נתכוון למהב"ע שזה ישראל גוזל מחברו ישראל אלא שמסייע ידי עובר עברה הנכרי הגוזל את ישראל הראשון והוא קוצץ ההדס בשליחותו של גזלן ונותן לו דמים אע"ג דלענין דינא אין שליח לד"ע מ"מ המשלח הנכרי הוא באמת הגזלן האמת ונענש ע"ז וזה הישראל הקוצץ וקונה ממנו הוה מסייע ידי עוברי עברה אע"ג דלפני עור דאורי' ליכא דהא לא קאי בתרי עברי נהרא והגוי גופי' יכול לקוצצו מ"מ מסייע ידי עוברי עברה. ובזה הבנתי דברי רבנו יואל דמייתי הרב"י סי' תרס"ד בשם מ"כ דלא יקוץ ישראל ערבה להוש"ר דגוים מצוי' על הגזל אפי' גוי מגוי וסתם גוים גוזלים זה מזה ועוד קי"ל ישראל מגוי נמי איסורא איכא ע"ש באורך וצ"ע חדא מ"ש דנקט להושענא ולא ללולב ובהג"א מייתי בשם

ראב"י בנו של רבנו יואל ערבה ללולב ושכן שמע מאביו ובאמת אביו לא כ' אלא הושענא רבה ותו צע"ג דמשמע מתחלה קאמר אי ישראל מגוי שרי לגזול מ"מ אסור משום גוי מגוי וק' א"כ אדרבא לגזיזנהי ישר' ולא גוי וצ"ע וי"ל דרבנו יואל נמי לא קאמר אלא כיון דעיקור הגזלן הוא גוי מגוי והישראל בשליחותו קעביד נמצא גורם הישראל שגוי גוזל גוי ומסייע ידי עוברי עברה והוא איסור דרבנן עכ"פ ותו כ' דקיל דישראל מגוי נמי איסורא איכא מדרבנן מיהת וס"ל דעבירה דרבנן לא דחי מצוה דאורי' ע"כ מותר ללולב ודלא כר"ה דס"ל גזל גוי אסור מן התורה אבל לדידן מותר ללולב דאורי' ואסור להושענא רבא דהוה מצוה דרבנן הבאה בעברה דרבנן ואסור כנלע"ד כוונת רבינו יואל וראב"י בנו למד מזה מיהו לאסור גם ללולב דס"ל גזל גוי דאורי' וה"ל עברה דאורי'. ועד"ז י"ל ק' רשב"א אשיטת הראב"ד דס"ל דשינוי רשות צריך להחזיר גוף החפץ ובעלים יחזרו לו הדמים והחפץ רק משועבד כמשכון בעד הדמים והק' רשב"א מאונכרי מה מועיל שינוי רשות הא אכתי לא הוה גוף ההדס שלו עי' שיטה מקובצת ב"ק קי"ד ועב"י ח"מ סי' שנ"ז ולהנ"ל י"ל ס"ל כפרש"י דמגזילת ישראל חייש ר"ה דאלו מגזילת גוי אין אנפרות בבבל וס"ל דמשום לכם נמי ליכא למיחש דר"ה כרב רבי' ס"ל דיאוש כדי קונה ומשום מצוה הב"ע הא דאיכא ואמנם הואיל ובעלים ישראלים נינהו ניחא להו דליעבד מצוה בממוני' ובלב שלם רצונם שיהי' ביד ישראל השני רק שלא יסייע ידי עוברי עברה בקציצתו וכיון שקצצו הגוי תו לא איכפת לן. ולכל אלו הפרושים צ"ל מה דפריך ולקנינהו בשינוי מעשה ושינוי שם היינו כמ"ש לעיל דאע"ג דס"ל דיאוש לחוד אינו מוציאו מידי עברה שנעשה בו אבל שינוי מעשה ושם שוב אין זה אותו החפץ שנסייע בו עוברי עברה ופנים חדשות באו לכאן ושרי:

ארשום בקיצור משנלע"ד בדעת הרמב"ם פ"ה מאי' מזבח דלטעמי' אזיל דס"ל בין יאוש קודם שינוי רשות ובין אח"כ לעולם קונה וס"ל בהקדש גבוה לחלק אם הקדישו קודם יאוש ואח"כ נתיאשו הבעלים דבמכרו להדיוט כה"ג קנאו מ"מ האי מאיס טפי לגבוה ואפי' תקנתא דרבנן לא יועיל שלא יהי' כהנים עצבים ולא תיקנו בכה"ג אך אם הקדישו אחר יאוש אז עכ"פ בלא נודעה לרבים מכפר משום תקנתא דעולא ומ"מ בנודעה לרבי' אינו מכפר משום מזבח אוכל גזילות וראיתי בנב"י תנינא שג"כ כ' דלרמב"ם ב' תקנות הוה ובחי' לסוגי' דיאוש כתבתי מ"ט לא אמר בש"ס הכי ע"ש:

ובמ"ש בטבל וחדש וערלה וכלאים הוה מצוה הב"ע ובש"ס מפיק לי' ממשקה ישראל ועוד הקשה מה עברה יש כאן כיון דמצות לאו ליהנות והוא שורף ערלה וכלאי' על המזבח ומכ"ש בטבל וחדש דליכא אי' הנאה ונ"ל דס"ל דהאי משקה ישראל ממותר

לישראל ר"ל שיהיה מותר לישראל כיוצא דמזבח פי' ע"י עשיית מצוה ואם הי' אופן שמותר לישר' לאכול טבל וחדש לצורך מצוה כיוצא בו דמזבח הי' מותר גם למזבח אלא שזה א"א דהרי למצוה אסור לישראל משום מהב"ע א"כ לא היה מותר לישראל ואסור למזבח משום משקה ישראל. אלא לפ"ז משמע דאית לי' מהב"ע אפי' בשארי מצות דלאו קרבן ולא משמע כן בהלכות לולב מיהו כלאים י"ל כמ"ש ה"ה תחלת גדולו בעברה לכ"ע יש משום מהב"ע אפי' בלולב וערלה איתקש לכלאים בגז"ש כמ"ש תו' סוף תמורה אבל טבל וחדש קשה קצת לו' עכ"פ תחלת גדולו באיסור ולא הי' לו תחלת שעת הכושר לעולם אע"ג דליכא עברה מ"מ מיקרי גדולו באיסור עי' מנחות ו' א' ותוד"ה כ' רחמנא כו' עדיין צ"ע:

הירושלמי דמייתי תו' דמשמע דס"ל יש יאוש לקרקע ובפ' חזקת משמע בתו' דהכי ס"ל בדעת הירושלמי באמת ובחי' למס' ע"ז כתבתי פי' מרווח בהירושלמי וקיצורן של דברים דס"ל להירושלמי היכי דנשתקעה שם הבעלים והפירות הם של הגזלן נכרי שוב לא שייך לומר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו דנהי דבעלים לא נתיאשו מהקרקע שסופם ליטלה מהגזלן מ"מ כיון שכבר ארכו הימים וכבר נשתקע שמם והגזלן זורע וקוצר ומאסף כאדם העושה בשלו הויין הפירות כשלו לענין זה שיכול לאוסרם ולא מיקרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומעתה אומר אני אין שום מעלה לשקיעת שם בעלים לענין קנין אלא יאוש והפקר הוא קונה ועכשיו דינא הכי אי איכא יאוש וגם שיקוע שם הפירות מותרים משום דהוה קרקע של גוי ואין כלאים נוהג בשל גוי וההה"נ אי ליכא לא יאוש ולא שיקוע אע"ג דהוה קרקע של ישראל מ"מ אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומותר אך בחדא לטיבותא וחדא לריעותא יש חילוק אי לא נתיאשו וה"ל קרקע של ישראל שנוהג כלאים במה שנזרע בתוכו ואמנם כבר נשתקע שם בעלים ולא נכנס בגדר אין אדם אוסר דבר ש"ש שהפירות הם שלו של גזלן ונתגדלו בקרקע שנוהג בה דין כלאים דהרי הקרקע של ישראל היא הרי אלו אסורים הפירות מן התורה אך ביאוש ולא נשתקע הוה קרקע של גוי ע"י יאוש בעלים אך כיון דלגבי כ"ע לא נשתקע עדיין שם בעלים הראשונים ומחזי כאלו לא נתיאשו אסור מדרבנן דמיחלף באידך חדא לטיבותא לא נתיאשו ונשתקעו כנ"ל פי' הירושלמי נכון בעזה"י:

עובדא דסבתא כתבתי במק"א דהאי סבתא לא עלה על דעתה תקנת מריש אך סברה משום תקנת השבים שאין מקבלין מהגזלנים עי' היטב ב"ק צ"ד ב' ותוד"ה בימי רבי כו' ע"ש והתם בעי' דוקא כשהגזלן מחזיר מאליו אבל כשהלוה תובעו בב"ד צריך להחזיר וליכא תקנת השבים ועוד דוקא גזל הרבה שרוב עושרו בגזל אבל דבר מועט לא ונ"ל

דנפ"ל אסמכתא ממשאחז"ל ס"פ כיסוי הדם קשה גזל הנאכל שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו שהרי אאע"ה אמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים ע"ש הרי קמן דיש בכיוצא בזה תקנת השבים אך לפ"ז מינה דוקא גזל הרבה כמו שם באאע"ה שהי' מה שאכלו שי"ח עבדיו הנערים אבל דבר מועט לא והיינו דאמרה האי סבתא ב' טענות חדא דהוה לאאע"ה שי"ח עבדים והכא לא דמי להתם שהוא דבר מועט ותו דצווח' קמי' ולא אשג' וכיון שלא החזירו מעצמם עד שצוחה תו ליכא תקנת השבים ואר"נ שהיא טעתה דטעמא אחרינא משום תקנת מריש והיא מפסדת בצוחתה כמ"ש כבר לעיל כי אלו שתקה אז הי' מחזירין לה העצים בעין אחר סוכות אבל עכשיו דפעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים מיד וק"ל:

הרב"י סי' תרס"ד מייתי בשם מ"כ שרבינו יואל ציוה ערבה לה"ר יקוצו גוים משום גזל גוי מגוי אסור ועוד ישראל מגוי נמי אסור ע"ש וכבר כתבתי לעיל והנה מה שלא ציוה כן בערבה ללולב י"ל לכאורה דס"ל דמ"ש בש"ס מעיקרא נמי הושענא קרו לי' נשתנה הענין דבזמנינו אין קוראין ללולב הושענא וא"כ מעיקרא ערבה והשתא לולב כי קוראין להאגודה לולב והוה שינוי שם אך ערבה לה"ר מעיקרא ערבה והושענא והשתא נמי כן ע"כ ציוה שיקוץ כן י"ל. אלא שבהג"א מייתי ראב"י בשם אביו רבנו יואל שגם בערבה ללולב הדין כן וא"כ קשה על מ"כ שבב"י הנ"ל גם אין שחר למ"ש דגוי מגוי אסור לגזול מה ענין זה לכאן וכבר כתבתי בזה לעיל והנה ט"ז סס"י תרמ"ט הק' אהלבוש דכ' דאתרוג המורכב פסול דב"נ מצווה על הרכבת אילן ונעשה בו עבירה והק' מדאצטריך קרא בבהמת כלאים דאסורה לקרבן ש"מ דהאי שרי וכן הק' מג"א ועוד הק' הא כבר נשתנה ונעשה אתרוג ולא גרע מהשתחוה לפשתן נטוע דמאחר שכבר נשתנה מותר לציצית ותו א"כ מה הועל ר"ה באונכרי הא עכ"פ נעשה בו עברה שגוי גזל. ולכאורה לפמ"ש ה"ה בדעת הרמב"ם דכל שתחלת גדולו באיסור כ"ע חייש למצוה הב"ע א"כ יש לחלק בשלמא הרבעת כלאי בהמה אין איסור אלא מעשה ההרבעה אבל אם הבהמה רובעת אינה מינה אינו צריך להפריש כל שהוא אינו מכניס כמכחול בשפופרת ומכ"ש שאחר שכבר נרבעה אין צריך לעשות תחבולה להוציא הזרע ממעי הבהמה א"כ לא נתגדל באיסור ועברת ההרבעה שעבר כבר עבר מש"ה אי לאו קרא הי' מותר להקרבה משא"כ אילן המורכב שאסור לקיימו וכל שעה לוקה עליו א"כ כל גידולו באיסור שפיר הוה מהב"ע ומה שהק' שהרי נשתנה ונעשה ממנו אתרוג י"ל אדרבא עיקור הקפידא דכלאים משום הפרי שהרי מותר להרכיב ב' מיני אילני סרק כמבואר בשעי"ד אע"כ הקפידה משום ב' כחות המעורבים בהפרי וא"כ משעה שנעשה האיסור לא נשתנה דהפרי גופי'

איסור הוא משא"כ בבהמה אין הטעם משום הולד שהרי אפי' עקר ועקרה אין להרביעם ש"מ דגוף ההרבעה נתעב ולא הולד א"כ שפיר הוה שינוי ומש"ה אצטריך קרא למיפסל בהמת כלאים מקרבן. ומה שהק' מאונכרי י"ל אה"נ אי הוה חיישי' שגוי גזל קרקע ונטע בו הדס ה"ל תחלת גדולו באיסור ולא יועיל שם תקנה אך עיקור חששא שגזל קרקע עם האילן כמו שהוא ולא הוה תחלת גדילתו באיסור ומהני קציצת גוי מה תאמר עכ"פ ניחוש שמא גזל ואח"כ נטע י"ל דזה ה"ל ס"ס שמא לא גזלו ואת"ל גזלו דלמא גם האילן גזל עמה וכל ספק מתיר יותר מחברו שאם לא גזלו כלל מותר אף לישראל לקוץ ואת"ל גזלו ואסור לישראל מ"מ שמא לא נטע האילן באיסור ומותר עכ"פ ע"י קציצת גוי דהיינו שנדון על ההדס הלז אולי אינו גזול הוא ואת"ל שהוא גזול שמא אין תחלת גדולו באיסור וא"ל שא"א להפכו ז"א דא"א להתחיל בתחלת גדולו באיסור דמה"ת לומר שגידולו באיסור תחלה צריכי' לדון אם נגזל דאע"ג דסתם גוים גזלני ארעתא נינהי אבל אין סתם שדותיהם גזולים וה"ל ספק אם נגזל ושוב איכא ספק אי תחלת גדולו באיסור או לא והבן זה. ובזה ניחא דאמר לאונכרי משמע דהוראה היה לצורך כ"ע הקונים מאונכרא ובאמת לא היה אלא לאונכרא גופי' והא"ש הכי קא"ל לאונכרי אם אתם בעצמם תקצצו ותסמכו עצמם דגזל גוי מותר או יאוש כדי קונה א"כ לא הוה ס"ס דשם אונס חד הוא כיון שאין ספק א' מתיר יותר מהב' וממילא אסור לכ"ע למיקני דספק שמא נטע האילן אח"כ ונתגדל באיסור אבל עכשיו שיקוץ הגוי גלי דעתכם דגזל גוי אסור א"כ ה"ל ס"ס ושרי לכ"ע למיקני מינייכו:

ואש"נ מאי דפריך וליקני בשינוי והק' מרש"א ומהר"ם הא עכ"פ אסור לברך משום בוצע ברך ולהנ"ל י"ל אה"נ הו"מ לשנוי הכי אלא אכתי תקשי עכ"פ כיון דקנאו בשינוי מעשה והשם א"כ תו לא הוה ס"ס דאין ס' א' מתיר יותר מן הב' אע"ג דלעניו ברכה מתיר יותר מ"מ הא ברכה לאו דאורי' ומן התורה ליכא ס"ס ואיך יהי' מותר ניחוש לספק דלמה נטעה הגזלן אח"כ והאש"נ דמשני דחוזר לבריתו והק' תו' הא מדרבנן קונה ולהנ"ל א"ש דעכ"פ אסור משום בוצע ברך רק העיקור הקו' כיון דמדאורי' יוצא בו תו לא הוה ס"ס וע"ז יפה תי' דשפיר הוה ס"ס וממ"נ אי בתר דאורי' אזלת הוה שפיר ס"ס דשינוי כזה אינו קונה מן התורה ואי בתר דרבנן אזלת דקונה שינוי כזה א"כ הדר ה"ל בוצע ברך. ולפי האמור י"ל רבנו יואל בודאי ציוה כן גם בערבה דלולב אך בה"ר דקיל ה"א דיש לסמוך אהסוברים גזל גוי מותר לזה כ' ז"א דעכ"פ גוי מגוי אסור ואסור מספק שמא נטעה מתחלה באיסור בשלמא אי נקצץ ע"י גוי י"ל ס"ל גזל גוי אסור וה"ל ס"ס וכל א' מתיר יותר מחברו אבל אי יקצוץ ישראל משום גזל גוי מותר א"כ יש לחוש להנ"ל

וק"ל. ובזה י"ל מ"ט אמר כן לאונכרי דהדס ולא למוכרי אתרוג בשלמא לולב וערבה הי' שכיחים בבבל תמרי' וערבות טובא אצל ישראל ולא היה לאונכרי מוכרים אבל מאתרוג ק' ולהנ"ל י"ל ליכא חשש שאפי' לא יהי' ס"ס ונחוש שנטעה גוי אח"כ מ"מ הפרי נשתנה וזה שייך באתרוג שהוא פרי אבל הדס לא נשתנה. ובקיצור י"ל הא דראב"ן בערבה דלולב דמברך עלי' הוה פשיטא לי' דלא יקוץ ישראל משום בוצע ברך אבל דה"ר דחביט חביט ולא מברך ה"א מותר קמ"ל וק"ל:

ובהאמור י"ל ק' תוד"ה עוף כו' סוכה ל"ד ב' ועי' מה שפי' דבריהם בס' כפות תמרים דהל"ל הדס בהדי' או אתרוג בהדי' ע"ש ולהנ"ל י"ל דס"ל לר' ישמעאל דהמקיים בכלאים אינו לוקה כרבנן דר"ע ובהא דמרכיב סרק בסרק נמי לא פשיטא כולי האי ועי' ב"י י"ד סי' רצ"ד וה"א אתרוג המורכב דנשתנה כשר כמו כלאי בהמה וכק' ט"ז מש"ה איצטריך למיכתב פרי עץ הדר וכמ"ש בת' מהר"ם אלשיך ז"ל דהמרכיב יחור אתרוג על עיקור אילן לימון אינו פרי של עץ הדר אלא הוא פרי של עץ לימון דקי"ל ילדה בטלה בזקנה ע"ש ומש"ה הוצרך למיכתב ג' תיבות פרי עץ הדר ולעולם אתרוג א' אבל הדס דלא נשתנה ע"י גדולו אפי' אי לא הוה כתיב ג' תיבות ענף עץ עבות נמי הוה ידעי' דמורכב פסול משום תחלת גדולו באיסור ולא נשתנה וא"כ למה לא כתי' הדס להדיא אע"כ בעי' ג' ולפ"ז ר"ע לטעמי' דס"ל בעלמא המקיים כלאים לוקה וא"כ אתרוג נמי לא נשתנה ופסול מורכב מסברא ולא צריך פרי עץ הדר ואפ"ה כתב רחמנא ג' תיבות ומ"מ קי"ל מהלכה למ"מ דאינו אלא אתרוג א' ולא נחלק עליו אדם מעולם א"כ הה"נ הדס א'. ועתי"ט אהרמב"ם דפסק ערבי ב' להתיר של בעל ואפ"ה בעי' ב' ערבות נ"ל דיש לעיין אס"ד מערבי דרשי' מיעט ערבי ב' א"כ איך אר"ע כשם שלולב א' ואתרוג א' כו' ולכאורה הוצרך לתרוי' דמדסמיכי כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל בויו העיטוף לחוד לא סגי למילף מלולב שיהי' א' דדלמא שא"ה דגלי קרא ג' תיבות ענף עץ עבות מש"ה הוצרך לאתויי דגם באתרוג כתיבי ג' תיבות ואפ"ה סגי באחד הה"נ הדס א' אך תינח הדס אבל ערבי לשון רבים דלא מצינו דכוותי' באתרוג מנ"ל לר"ע דסגי בחד אע"כ לא מערבי מפיק דההוא איצטריך להתיר של בעל והכי דרשי' דענף קאי אתרוי' וה"ק קרא ענף של עץ עבות וענף של ערבי נחל וכתי' גבי הדס ג' וגבי ערבה ב' ענף ערבי נחל והשתא שפיר הוכיח ר"ע מאתרוג כשם דלא דרשי' מספר התיבות באתרוג ה"ה דלא דרשי' בהדס וערבה וק"ל. ואמנם לפמש"ל צריך ישוב לדינא דרמב"ם פסק מקיים כלאים לוקה כר"ע ואפ"ה פסק ג' הדסים וב' ערבות וי"ל דאנן קי"ל ליכא למילף מאתרוג דבעי' פרי לאפוקי אי לא גמר פרי והדר למעוטי יבש וצ"ע:

ועיין תשובת הריב"ש שמ"ו שכ' דמדאמרינן לך למעוטי גזולה ולא למעוטי שותפים מוכח דפשיטא לש"ס דסוכת שותפים כשרה אפי' לא מושלי אהדדי ברצונם משום דקי"ל כראב"י בנדרים ר"פ השותפים ועמ"ש בזה בחי' ריטב"א סוכה כ"ז ב' עש"ה בריב"ש ומבואר לפ"ז לרבנן דראב"י י"ל לך למעוטי שותפים רק סתמא דתלמודא סוכה ט' א' לא בעי למימר למעוטי שותפים כיון דהלכתא כראב"י מ"מ מיושב ק' מרש"א אהתו' דשמעתין דלא הו"מ להק' אדר"י ורשב"י מלך דסוכה די"ל אינהו ס"ל כרבנן דראב"י ואתי לך למעוטי שותפים ולגזול לא צריך קרא משום דה"ל מהב"ע ואש"נ לרש"י דס"ל דלא שייך סוכה גזולה כ"א בראש הספינה ועמ"ש תו' ל"א ד"ה אבל כו' ולכאורה קשה להנך דקיימי בשיטה סוכה דירת קבע בעי' ולא משכחת בראש הספינה ובראש עגלה וא"כ למ"ל למעוטי גזולה ובודאי לא יסבור כב"ש דבעי' סוכה לשמה או כר"א שמותי דפוסל שאולה ועי' לעיל ז' ב' תוד"ה העושה כו' י"ל זה קצת אבל לפמ"ש בסמוך א"ש בפשיטות דהני תנאי מצי סברי כרבנן דראב"י ואתי למעט שותפים. ועי' בתו' ל"א א' הנ"ל דכתבו איכא לאוקמי קרא בראובן שבנה בחצרו של שמעון מדעתו ומהרש"א הגי' שלא מדעתו וכ"כ בהג"א ואמנם בהגה' ש"ע לא כ' לא מדעתו ולא שלא מדעתו והרגיש עליו מג"א והנה הג"א לא ס"ל כמ"ש בשעח"מ סי' שי"ג אלא כדעת רש"י דמייתי סמ"ע שם דקרקע שאולה לאחרים מ"מ זוכה להשואל ולא להמשאיל וא"כ ע"כ לא מיירי מדעתו וכסברת מרש"א אלא שלא מדעתו וכדקיי"ל בב"מ ק"א ב' דמצי גזלן למימר עצי ואבני אני נוטל אמנם תו' לא הו"מ להק' אפרש"י דמשכחת לה בבנה שלא מדעת חברו דעכ"פ רש"י רצה לפרש לכ"ע לאמוראי דס"ל התם דלא מצ"ל עצייי ואבני אני נוטל ושייך לבעל הקרק' ולא לבעל הבנין ע"כ הק' תו' דעכ"פ משכח"ל בבונה מדעת חברו והתו' לטעמי' דס"ל בב"מ כהרמב"ם שבש"ע סי' שי"ג הנ"ל דהקרקע זוכה להמשאיל ולא להשואל וא"ש דברי תו' בלי הגה' ואמנם לדינא קי"ל דמצי גזלן למימר עצי ואבני אני נוטל וגם קי"ל סי' שי"ג דקרקע זוכה להמשאיל ולא השואל א"כ בכל אופן שבנה סוכה בקרקע חברו בין מדעתו בין שלא מדעתו ובא זה והוציאו משם ה"ל לעולם קרקע גזולה ומש"ה סתם רמ"א בש"ע וק"ל:

בע"ה העתק תשובה יום ה' כ"ה תשרי קפז"ל:

ע"ד קו' פר"מ בהא דר"א שחרר עבדו ופריך ש"ס מהב"ע ומשני מצוה דרבים שאני ביאור הדברים דש"ס הק' כיון דאין עשה דוחה עשה ואפי' בדאורי' ומכ"ש תפלה דרבנן ועוד אפי' אי דחי מ"מ הכא לא הוה בעידנא דמעיקרא כו' וא"כ הוה מהב"ע ולר"ת אפי' בדיעבד לא יצא ולר"י דלא מיפסל משום מהב"ע אלא כשהעבירה באה ע"י מצוה ממש

ע"כ לכתחל' אסור זהו ק' הש"ס ופלוגתת ר"ת ור"י עי' בגטין נ"ה ב"ק ס"ז סוכה ט' ור"פ לולב הגזול. וע"ז תי' הש"ס מצוה דרבים שאני ועשה דרבים דחי' עשה דיחיד אפי' לא הוה בעידנא ויש לומדים מכאן דעשה דרבים דרבנן דוחה עשה דיחיד דאורי' ויעו' היטב שם בראש דברכות ועכ"פ שוב אין כאן עברה וליכא תו מהב"ע אבל אי הוה מהב"ע אין חילוק בין יחיד לרבים ונסכים של ערלה וכלאים אין חילוק בין צבור ליחיד לעולם פסולים משום מהב"ע לטעם דיהיב הרמב"ם פ"ה מאי' מזבח. ויעיין מ"ש סוף ס' נב"י קמא בשם חתנו מהו' יוסף פ"ב ז"ל ואמנם מה שהק' תו' פ' לולב הגזול ממצה של טבל ולכאור' מאי קו' הא הוה ס"ד דאתי' עשה דמצה ודחי' ל"ת דטבל י"ל טבל ל"ת שיש בו מיתה הוא או אין עשה דלפני הדיבור דוחה עשה דטבל דלאחר הדבור וכבר עמד בזה בשאג"א וכפות תמרים אבל לעולם היכי דעשה דול"ת לא שייך מהב"ע וגבי גזילה לא שייך עשה דלולב או דקרבן ידחה ל"ת דגזל אפי' יהיה מצוה דרבים ולא בעי בעידנא מ"מ לא שייך עשה דול"ת אלא במה שבין אדם למקום אבל לעולם לא ידחה עשה את ל"ת דגזל לקיים מ"ע בממון חברו זה לא עלה על דעת מעולם ואפי' המציל עצמו בממון חברו בפקוח נפש אע"ג דמותר מ"מ צריך לשלם לחברו אבל לצאת מצות ה' בממון חברו זה לא עלה על דעת מעולם וכן לא עלה על דעת שאם באמת המצוה באה בעברה שיהיה חילוק בין רבים ליחיד זה לא שמענו ואסיים בברכה מרובה א"נ דש"ת: